
2022

XLVIII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА АЗІЇ

30 червня 2022 р.

Переяслав

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство історичного факультету
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

XLVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
**«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки
в країнах Європи та Азії»**

30 червня 2022 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Переяслав – 2022

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
УНИВЕРСИТЕТ ГРИГОРИЯ СКОВОРОДЫ В ПЕРЕЯСЛАВЕ

молодежная общественная организация
«НЕЗАВИСИМАЯ АССОЦИАЦИЯ МОЛОДЕЖИ»

студенческое научное общество исторического факультета
«КОМИТЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ»

МАТЕРИАЛЫ

XLVIII Международной научно-практической интернет-конференции
**«Проблемы и перспективы развития современной науки
в странах Европы и Азии»**

30 июня 2022 г.

СБОРНИК НАУЧНЫХ РАБОТ

Переяслав – 2022

Матеріали XLVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2022 р. – 83 с.

Материалы XLVIII Международной научно-практической интернет-конференции «Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии» // Сборник научных трудов. – Переяслав, 2022 г. – 83 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровнік,
кандидат історичних наук

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровник,
кандидат исторических наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;
Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;
В.В. Поліщук – к. фіз. вих. і спорту;
В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;
В.А. Вінс – к.псих.н.;
Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;
Г.Л. Токмань – д.п.н., профессор;
В.В. Полищук – к. физ. восп. и спорта;
В.В. Куйбида – к.биол.н., доцент;
В.А. Винс – к.псих.н.;
Ю.В. Бобровник – к.и.н.;

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

Ю.В. Бобровнік,
А.П. Король,
В.В. Поліщук,
Ю.С. Табачок.

Члены оргкомитета интернет-конференции:

Ю.В. Бобровник,
А.П. Король,
В.В. Полищук,
Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

Ю.В. Бобровнік,
А.М. Вовкодав.

Составители сборника:

Ю.В. Бобровник,
А.М. Вовкодав.

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ**Владимир Матюх
(Запорожье, Украина)****ИННОВАЦИОННЫЙ ВЗГЛЯД НА ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АППАРАТ АТИПИЧНЫХ КЛЕТОК**

В настоящее время проблема онкологических опухолей является одной из наиболее интересных, но одновременно и одной из наиболее трудных, не только для медицины, но и для биологии в целом. Это не удивительно, если иметь в виду широкое распространение опухолевых процессов у всех многоклеточных представителей животного мира. В последние годы онкология приобретает все большее значение в связи с тем важным местом, какое занимают злокачественные опухоли в современной статистике заболеваемости и смертности людей и животных. Проблемы онкологии находятся в центре внимания биологической, медицинской и ветеринарной науки (Н. Блохин, Б. Петерсон, П. Терехов). Морфологический критерий опухолевого роста является основным при установлении характера процесса. Это относится не только к опухолям человека. Правильная оценка опухолей животных в экспериментальной онкологии невозможна без морфологических исследований (Б.Е. Петерсон). Роль морфологических исследований в диагностике опухолей неуклонно возрастает в связи с расширением круга хирургических вмешательств и усовершенствованием методов биопсий. Лишь детальная морфологическая характеристика новообразования может дать возможность более обоснованно выбрать метод лечения, поскольку опухоли различного строения, происхождения и степени атипичности клеток по-разному реагируют на терапевтическое воздействие. Таким образом, полноценный онкологический диагноз всегда является морфологическим, с детальной характеристикой структуры опухоли во всех ее аспектах (Н. Краевский, А. Смольяников, Д. Саркисов). В клинической онкологической практике, не располагая данными микроскопического (гистологического и цитологического) исследования, невозможно установить точный и ранний диагноз опухоли, назначить соответствующее лечение, определить оптимальные границы объема и степени радикальности операций, учесть течение и прогноз заболевания (А. Мельник). Знание цитологических признаков опухолей и опухолевидных образований, достоверность заключений и быстрота приготовления препаратов позволили специалистам (Н. Мельник, А. Петрова, В. Соколова, М. Абрамов, С. Сильченко) применить цитологический метод в срочной диагностике у операционного и секционного стола.

Методы исследования. Теоретический анализ, сопоставление, индуктивный и дедуктивный анализы.

Основной материал. По нашему мнению одним из основных аспектов лечения онкологических заболеваний должна стать переориентация диагностирования поражения раковыми клетками отдельных органов на оценки роли «атипичных» клеток в деятельности организма. Сегодня важно оценивать активность «атипичных» клеток как для оценки диагностики онкологических заболеваний, так и для будущего лечения. Особенности формирования и поведения «атипичных» клеток имеют существенную зависимость от общих особенностей функционирования человеческого организма. В данном случае необходимо изменить угол зрения рассмотрения этой проблемы. Сегодня следует рассматривать «атипичные» клетки как необходимое условие функционирования организма в условиях биологического дискомфорта. Под понятием биологического дискомфорта мы понимаем совокупность неблагоприятных условий для функционирования организма, которые приводят к биологическим сбоям. По нашему мнению, биологический дискомфорт функционирования организма способствует появлению «атипичных» клеток, которые выполняют функцию стабилизатора данного процесса. Стабилизировать комфорт функционирования организма получается путём выработки различных веществ и секретов. Эти вещества могут быть выработаны только «атипичными» клетками в необходимом объеме, в виду их специфической роли. Чем больше потребность организма в этих веществах, тем менее дифференцированными становятся «атипичные» клетки, и тем больше они вырабатывают характерных для них веществ. Эти вещества и нормализуют комфортность функционирования организма. Мы считаем, что данные вещества должны быть исследованы для проверки нашей гипотезы. Кроме того данные вещества могут существенно облегчить процесс диагностики и лечения онкологических заболеваний, так как наличие того или иного вещества, вырабатываемого «атипичными» клетками в организме, может свидетельствовать о рисках формирования тех или иных онкологических опухолей на тех или иных органах. Данный процесс является следствием дисфункциональных и функциональных нарушений в организме человека.

Исходя из перечисленного, мы рассматриваем формирование онкологических опухолей как побочный эффект чрезмерной потребности в нивелировании факторов биологического дискомфорта организма. В нашем понимании данная ситуация возникает, когда функционирование «раковых» клеток требует больших энергозатрат, которые больше энергозатратности функционирования обычных клеток. Поэтому процесс метастазирования является, с одной стороны, побочным от процесса нивелирования последствий биологического дискомфорта, а с другой стороны, организм, включая процесс активизации онкологических клеток, рискует дисбалансом энергозатрат, так как он не в состоянии обеспечить «атипичным» клеткам долгого и комфортного функционирования. В этот момент «атипичным» клеткам приходится включать эффект метастазирования для своего будущего функционирования в условиях нехватки энергии. Поэтому в случае нивелирования факторов биологического дискомфорта возможна

ремиссия онкологических заболеваний. В процессе же диагностики при помощи диагностирования повышения концентрации веществ, вырабатываемых «атипичными» клетками, можно диагностировать зоны онкологического риска. Выявление подобных зон ведёт к созданию эффективных технологий профилактики онкологических заболеваний.

Основные результаты. Атипичные клетки вырабатывают полезные для организма вещества, которые помогают организму справиться с биологическим дискомфортом. Негативное влияние атипичных клеток на организм человека является побочным эффектом данного процесса.

Выводы. По нашему мнению, рассмотренный нами подход является новым подходом, который призван осмыслить природу онкологических заболеваний, их диагностирование и лечение. Нам кажется, что внедрение нашего подхода в практику должно способствовать эволюции диагностирования и лечения онкологических заболеваний. Данный аспект зависит от индивидуальных особенностей конкретного заболевания. А на начальной стадии развития онкологических заболеваний предложенный нами подход поможет в его диагностировании и в случае выявления предонкологического состояния поможет в профилактике заболевания. А в ситуации динамического развития онкологического заболевания, по нашему мнению, поможет введение в организм веществ и секретов, вырабатываемых «атипичными» клетками, необходимых для преодоления биологического дискомфорта, взятых непосредственно из атипичных клеток организма или таких же синтезированных веществ. В этом случае у «атипичных» клеток отпадет необходимость в выработке этих веществ, что приведет к тому, что «атипичные» клетки не будут востребованы и количество «атипичных» клеток будет уменьшаться. Нам кажется, что данная манипуляция будет способствовать ремиссии онкологических заболеваний.

Литература:

1. Райхлин Н.Т. Основные этапы иммуногистохимической диагностики опухолей человека / Н.Т. Райхлин, С.В. Петров // Архив патологии. 1997. - Том 59, № 4. - С. 14-19.
2. Райчев Р. Злокачественные опухоли кожи / Р. Райчев, В. Андреев. София: Медицина и физкультура, 1965. - 232 с.
3. Раков А.И. Биопсия в диагностике и лечении злокачественных опухолей / А.И. Раков, М.А. Зыбина, М.В. Дорфман. Киев: Здоров'я, 1974. - 215 с.
4. Раушенбах М.О. Роль эндогенных факторов в развитии лейкозов / М.О. Раушенбах. М.: Медицина, 1974. - 123 с.
5. Результаты цитологической диагностики опухолей молочных желез / В.И. Новик, В.Ф. Семиглазов, Л.А. Красильникова и др. // Вопросы онкологии. 1998. - Т. 44. - С. 108-112.

Руслан Яворівський
(Тернопіль, Україна),
Наталія Рубановська
(Кам'янець-Подільський, Україна),
Сердюк Вікторія
(Тернопіль, Україна)

ВИДОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ РОДУ *ALLIUM* L. У ФЛОРИ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Нагальною проблемою у період посиленого антропогенного впливу на навколишнє природне середовище є охорона, раціональне використання та відновлення рослинних ресурсів. Розв'язання цих питань неможливе без усебічного вивчення видового складу, поширення, біологічних та екологічних особливостей видів рослин.

З огляду на ландшафтну структуру, різноманітність екоотопів, ботаніко-географічний та фітоісторичний аспекти, своєрідним регіоном є Західне Поділля. На його території рід Цибуля (*Allium* L.) є одним із найбагатших у видовому відношенні й за наявністю у своєму складі ендемічних та реліктових видів [2].

На основі аналізу літературних джерел, гербарних матеріалів лабораторії морфології та систематики рослин Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акронім TERN*), гербаріїв національного природного парку «Подільські Товтри» (м. Кам'янець-Подільський, акронім PTR**) та Кам'янець-Подільського ботанічного саду Подільського аграрно-технічного університету (акронім PDH**), а також внаслідок проведених натурних обстежень регіону, на території Західного Поділля нами виявлено 14 видів роду *Allium*, а саме: ц. виноградникова (*A. vineale* L.), ц. коса (*A. obliquum* L.), ц. переодягнена (*A. pervestitum* Klokov), ц. пряма (*A. strictum* Schrad.), ц. ведмежа або черемша (*A. ursinum* L.), ц. круглонога (*A. sphaeropodum* Klokov), ц. Вальдштейна (*A. waldsteinii* G. Don. fil.), ц. круглоголова (*A. sphaerocephalon* L.), ц. жовтіюча (*A. flavescens* Besser), ц. старіюча (*A. senescens* L. subsp. *montanum* (Fr.) Holub), ц. овочева (*A. oleraceum* L.), ц. часникова (*A. scorodoprasum* L.), ц. подільська (*A. podolicum* (Aschers. et Graebn.) Blocki ex Racib.) та ц.-трибулька (*A. schoenoprasum* L.). Від загальної чисельності видів роду у флорі Волино-Поділля види Західного Поділля складають 93,3 %, а України загалом – 30,4 %.

Рід *Allium* є цінною групою рослин як у практичному, так і в соціологічному аспектах. Види цього роду внесено до природоохоронних переліків різного рівня, що підкреслює необхідність розробки наукових основ їхньої охорони й раціонального використання. Вони відзначаються високою декоративністю, цінними харчовими й лікувальними властивостями. Інтенсивне виривання рослин, випалювання ділянок, а також зменшення площ лісових, лучних, заплавних і степових угруповань призводить до фрагментації й трансформації ареалів та поступового зникнення їх популяцій. Із них до третього видання Червоної книги України внесено 5 видів: *A. strictum* (категорія – рідкісний), *A. obliquum* та *A. perversitum* (категорія – зникаючий), *A. sphaeropodum* (категорія – вразливий) й *A. ursinum* (категорія – неоцінений) [6].

До регіональних охоронних списків внесено 11 досліджуваних видів. На території Західного Поділля розташовані національні природні парки «Подільські Товтри» і «Дністровський каньйон», а також природний заповідник «Медобори», що підкреслює унікальність регіону й актуальність комплексного вивчення видів роду *Allium* на досліджуваній території.

За класифікаційною системою APG IV рід *Allium* віднесено до підродини *Alliaceae* родини *Amaryllidaceae* порядку *Asparagales* [9].

Рід *Allium* у світовій флорі представлений 780 видами [5]. У природній флорі Європи налічується 110 видів цибуль [8], а у флорі Східної Європи – 48 їхніх видів [4]. Для флори України відомо 45 видів і один гібрид цибуль *A. × proliferum* (Moench) Schrad. ex Willd. = *A. cepa* × *A. fistulosum* [7]. Із них шість видів та один гібрид культивують, а *A. scorodoprasum* визначено як здичавілий.

Для території Волино-Поділля наведено 15 видів [2]. У видовому співвідношенні рід є одним із найбагатших у флорі регіону (від загальної чисельності флори рід *Allium* становить тут 0,79 %).

Систематичне положення видів та обсяг роду *Allium* наводимо за системою Г. Дона зі змінами та доповненнями, якою дотепер користуються вітчизняні науковці [1; 3]. Згідно цієї системи, усі види роду *Allium* флори Західного Поділля належать до 5 секцій – 1) *Porrum* Don.: *A. vineale*, *A. waldsteinii*, *A. perversitum*, *A. obliquum*, *A. sphaerocephalon* та *A. scorodoprasum*; 2) *Rhiziridium* Don.: *A. strictum*, *A. flavescens* та *A. senescens* subsp. *montanum*; 3) *Codonoprasa* Boiss.: *A. oleraceum*, *A. sphaeropodum* та *A. podolicum*; 4) *Ophioscordon* Ved.: *A. ursinum*; 5) *Schoenoprasum* Don.: *A. schoenoprasum*.

Отже, у флорі Західного Поділля переважають види, котрі належать до секції *Porrum* (6 видів або 42,9 % від загальної чисельності), що відповідає систематичній структурі роду *Allium* у флорі України. Секції *Rhiziridium* та *Codonoprasa* представляють по 3 види (по 21,4 % від загальної кількості видів у флорі Західного Поділля). Найменшою кількістю видів представлені секції *Ophioscordon* та *Schoenoprasum* – по 1 виду (по 7,1 %).

Географічний аналіз показав, що види досліджуваного роду з території Західного Поділля поширені переважно у східно-європейських регіонах. За типами ареалів досліджені види розподіляються наступним чином:

1) євразійський тип ареалу, до якого належать види євразійської групи ареалів: *A. obliquum*, *A. strictum*, *A. oleraceum*;

2) європейський тип ареалу має *A. senescens* subsp. *montanum*;

3) європейсько-середземноморський тип ареалу мають 5 видів: європейсько-східно-середземноморський (*A. scorodoprasum*) та європейсько-середземноморська група (*A. ursinum*, *A. vineale*, *A. waldsteinii*, *A. sphaerocephalon*);

4) євроазійський степовий тип ареалу мають 4 види: східно-європейсько-казахстанський (*A. flavescens*) та група західно-євроазійських степових, до котрої належать середньо-придністровсько-приазовський (*A. perversitum*), подільсько-західно-причорноморський (*A. podolicum*) та середньо-придністровсько-західно-причорноморський (*A. sphaeropodum*);

5) циркумбореальний тип ареалу для роду *Allium* має *A. schoenoprasum*, який наводиться для флор обох півкуль.

У результаті аналізу ареалів видів роду *Allium*, що зростають на території Західного Поділля, встановлено, що *A. perversitum* має первинно-диз'юнктивний, макродиз'юнктивний ареал (причорноморсько-кавказько-малоазійський ареал); *A. obliquum* та *A. strictum* – мегадиз'юнктивний, палеодиз'юнктивний (палеоарктична диз'юнкція (європейсько-азійська, в тому числі давньосхідна)); *A. senescens* subsp. *montanum* – мікродиз'юнктивний (середньоєвропейсько-волино-подільський (включає частину атлантичних і монтанних)); *A. ursinum* – полідиз'юнктивний.

У процесі проведення флористичних досліджень особливо важливим є виявлення ендемічних видів, що підкреслюють унікальність флори певного регіону. За класифікацією А. В. Єни, на території Західного Поділля можна виділити наступні групи ендеміків роду *Allium*:

✓ ре-ендеміки (реліктові ендеміки, що скоротили ареал, але не знизили життєздатності) – *A. obliquum*, *A. strictum*;

✓ де-ендеміки (реліктові ендеміки, що вимирають, у тому числі «живі викопні») – *A. perversitum*, *A. sphaeropodum*;

✓ еу-ендеміки (справжні, вузько-ареальні, молоді ендеміки та палеоендеміки, що не мали широкого ареалу) – *A. podolicum* [10].

Наявність у структурі роду *Allium* ендемічних видів свідчить про процеси видоутворення на території Західного Поділля, яке може виступати місцем формування нових видів [2; 4].

Отже, рід *Allium* L. у межах Західного Поділля представлений 14 видами, котрі належать до секцій *Porrum* (6), *Rhiziridium* (3), *Codonoprasa* (3), а найменшою кількістю видів представлені секції *Ophioscordon* (1) та *Schoenoprasum* (1). Види роду *Allium* на території Західного Поділля тяжіють до двох центрів видоутворення, зокрема, середземноморського та азійського.

Література:

1. Введенский А. И. Род Лук – *Allium* / И. А. Введенский // Флора СССР. – 1935. – Т 4. – Л.: АН СССР. – С. 112–141.
2. Заверуха Б. В. Флора Волыно-Подолли и ее генезис / Б. В. Заверуха. – Київ: Наукова думка, 1985. – 192 с.
3. Омельчук Т. Я. Систематичний склад українських цибуль (рід - *Allium*) / Т. Я. Омельчук // Укр. ботан. журн. – 1962. – Т. 19, № 3. – С. 67–73.
4. Серегин А. П. Род *Allium* L. (Alliaceae) во флоре Восточной Европы: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. биол. наук.: спец. 05.13.06 "Автоматиз. системи упр. та прогрес. інформ. технології" / А. П. Серегин. – Москва, 2007. – 27 с.
5. Фризен Н. В. Луковые Сибири / Н. В. Фризен. – Новосибирск: Наука, 1988. – 185 с.
6. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 51–61.
7. Mosyakin S. L., Fedoronchuk M. M. Vascular plants of Ukraine. A nomenclatural checklist / Ed. S.L. Mosyakin. – Kiev: M. G. Kholodny Institute of Botany, 1999. – 24+346 p.
8. Stearn W. T. *Allium* L., *Nectaroscordum* Lindley / Stearn W. T. // Flora Europaea. Vol. 5 / Eds. T.G. Tutin et al. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1980. – P. 49–69.
9. The Angiosperm Phylogeny Group. An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG IV // Botanical Journal of the Linnean Society. – 2016. – Vol. 181, no. 1 (24 March). – P. 1–20.
10. Yena A. V. Floristic endemism in the Crimea / A. V. Yena // Fritschiana. – 2007. – Vol. 55. – P. 1–8.

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Юрій Бобровнік
(Переяслав, Україна)

РЕФОРМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ

Постановка проблеми. Після Революції Гідності, виборів нового Президента, 25 травня 2014 року, в Україні було започатковано низку реформ, реалізація яких сприяла отриманню Україною без візу із країнами Європейського Союзу. Революційні події в Україні 2004 року та 2013-2014 роках, вказували на неефективність чинної адміністративної системи державного управління, слабкість розвитку органів місцевого самоврядування та їх залежності від центральних органів влади.

Процес децентралізації влади розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні від 01 квітня 2014 року, законів України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року, «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05 лютого 2015 року та змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації. Експерти, голови новоутворених громад та окремі народні депутати України, вважали, що реформа децентралізації одна із найуспішніших, що була реалізована в незалежній Україні. Проте існувало подання до Конституційного суду України від групи народних депутатів України з проханням визнати реформу не конституційною. Відповідно скасувати всі здобутки процесу децентралізації влади в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси пов'язані із децентралізацією досліджували вчені із різних галузей науки, також висвітлювали хід реформи громадяни, які особисто брали участь у її реалізації.

До першої групи відносимо тих дослідників, що мають коло своїх наукових інтересів пов'язаних із процесами державного управління та розвитку органів місцевого самоврядування. Загалом децентралізацію влади як сучасний процес та перспективи його розвитку досліджували науковці І.В. Гнидюк та Ю.І. Гороховська [3, с. 108-111]. Проблему децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні в розрізі державного управління у своїй статті вивчала Т. Тарасенко [21, с. 277-286].

Другу групу дослідників становлять правники. Децентралізацію та реформу місцевого самоврядування в контексті передачі повноважень висвітлювали у своїй статті Л. Василенко, М. Добровінський [1, с. 123- 126]. В. С. Єгорова з юридичного аспекту висвітлила процес децентралізації у науковій розвідці, зосередившись на загальній характеристиці реформи, передачі повноважень та важелів прийняття рішень від центру до регіонів [5, с. 66- 69]. Л.О. Нікітенко, В.І. Кондратенко через призму права в науковій статті, розглядали питання децентралізації влади в контексті поточного реформування місцевого самоврядування в Україні. Увага авторів стосувалася реалізації Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, а також напрацювання першого етапу здійснення Концепції та перспективах подальшого розвитку законодавства. Авторами розглянуто нормативно-правову базу, розроблену в рамках реформування. Зроблено висновок, що процес децентралізації потребує комплексної роботи компетентних осіб та усвідомлення територіальними громадами своїх можливостей на місцях [12, с. 2015: 132-136].

І. Юркевич проаналізувавши теоретичні та практичні аспекти децентралізації, як фундаменту в утвердженні демократії в Україні. Досліджувала законодавчу базу для проведення реформи з децентралізації влади. Здійснила спробу висвітлити проблеми децентралізації в Україні та визначити переваги децентралізованого управління та можливі ризики [24, с. 100-104].

Окремо варто відмітити навчальний посібник колективу авторів А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда., А.Ф. Ткачук. Автори розглянули теоретичні та прикладні питання сучасного розуміння децентралізації в Україні, проаналізували основні тенденції реалізації децентралізаційних реформ у світі. На основі опрацьованого матеріалу запропонували концептуальні і правові засади реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою в умовах децентралізації повноважень в Україні. Здійснили спробу обґрунтувати доцільність змін у системі місцевого самоврядування, які сьогодні впроваджуються та передбачають реалізацію принципів субсидіарності, повсюдності місцевого самоврядування, фінансової самодостатності територіальних громад, широке застосування механізмів демократії. Автори визначили стратегічні орієнтири приведення місцевого самоврядування та територіальної організації влади у відповідність до європейських стандартів і виконання взятих державою міжнародних зобов'язань у цій сфері згідно Європейської хартії місцевого самоврядування [11].

Третю групу становлять експерти, **стейкхолдери**. До вивчення, обговорення окремих особливостей реформи її проблем реалізації, чинників, що заважали проведенню реформи, окрім науковців, долучалися й експерти, які безпосередньо так чи інакше були причетні до впровадження реформи, підготовки відповідних проектів законів, нормативно-правових документів Верховної Ради України (далі ВРУ), Кабінету Міністрів України (КМУ). Варто відмітити аналітичну доповідь, яку опублікували Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.В. Романова, що стосувалася реалізації реформи станом на 2016 рік [4]. Висвітлювали

процес децентралізації також члени громадських організацій, зокрема Асоціації органів місцевого самоврядування, керівники експертних груп Громадських рад при обласних державних адміністраціях. Так, А. Кавунець, В. Дорох аналізували наявну станом на травень 2016 року нормативно-правову базу реформи, аналізували перспективні плани утворення громад в областях, складності, які вникали у громад, що добровільно об'єднувалися і потребували отримання позитивного висновку від обласних державних адміністрацій [10].

До четвертої групи належать науковці-економісти. Ґрунтовним дослідженням територіальних громад в умовах реформи стала монографія за редакцією В. С. Кравціва, І.З. Сторонянської. Автори дослідження розглядали особливості проходження адміністративно-фінансової децентралізації в Україні в частині аналізу цілей реформи щодо різних рівнів публічного управління та стану законодавчого забезпечення децентралізації в Україні. Аргументували необхідність саме застосування дуалістичного підходу до адміністративно-фінансової децентралізації в Україні, яким передбачено забезпечення спроможності адміністративно-територіальних одиниць базового рівня та утвердження державної регіональної політики, обґрунтовано можливі ризики та переваги фіскальної децентралізації на прикладі досвіду розвинених країн. Розробили методичний підхід до оцінювання ефективності механізмів фінансової децентралізації на рівні регіонів, районів, міст, територіальних громад. Запропонували методіку оцінювання впливу механізмів адміністративно-фінансової децентралізації на соціально-економічний розвиток регіонів, районів, міст, територіальних громад, практична імплементація якого дозволила виявити ефективність таких механізмів з позиції досягнення поставлених цілей реформи. Досліджували основні тенденції та визначили ризики формування об'єднаних територіальних громад Карпатського регіону. Проаналізували сучасний інструментарій адміністративно-фінансової децентралізації в розрізі фіскальних інструментів формування доходів місцевих бюджетів, а також механізмів стимулювання економічної активності в територіальних громадах у таких сферах, як забезпечення зайнятості, ефективне управління власністю територіальних громад, просторове планування, використання природо-ресурсного потенціалу. Розглянули проблеми організації функціонування соціальної сфери в територіальних громадах, зокрема загальної середньої та дошкільної освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення. Досліджено ризики функціонування сучасної системи фінансового вирівнювання, що пов'язані з впровадженням бюджетної децентралізації [22].

Актуальні питання процесу децентралізації, відображено у посібнику колективного авторства М. Бріль, О. Врублевський, О. Данчева, А. Сеїтосманов, Е. Чубаров. Так автори дають теоретичні обґрунтування та практичні рекомендації щодо об'єднання територіальних громад. Дослідникам висвітлено права спроможної територіальної громади, наведено правові акти, що унормовують цей процес. Розкрито специфіку створення об'єднаної територіальної громади, вплив локальної ідентичності на формування згуртованості. Розглянуто питання підвищення рівня довіри між владою і громадою, процес стратегічного планування як основи сталого розвитку територій [23].

Мета статті полягає у дослідженні процесу реформування органів місцевого самоврядування в 2014-2020 роках в умовах децентралізації влади. Досягнення мети можливе внаслідок вирішення наступних завдань, зокрема:

- вивчення джерельної та нормативно правової бази досліджуваної проблематики;
- з'ясування мети реформи органів місцевого самоврядування її основних завдань;
- висвітлення окремих прикладів утворення, діяльності нових об'єднаннях територіальних громад, їх проблем, відповідності вимогам економічної спроможності;
- визначення перспективи подальших напрямів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до розпорядження КМУ від 12 червня 2020 року, щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територіальних громад із тоді існуючих 11 250 територіальних громад було утворено 1470. 17 липня 2020 року було прийнято постанову ВРУ №807-IX «Про утворення та ліквідацію районів» відповідно з адміністративної карти України зникли 490 районів та з'явилися 136 нових укрупнених районів. Вибори 25 жовтня 2020 року до місцевих рад юридично закріпили завершення реформи, що тривала п'ять років в Україні.

Мета реформи в Україні передбачала формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад. Також реформа передбачала відповідальність органів місцевого самоврядування перед жителями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність [20]. Що означало, що за всі проблеми і здобутки в громаді відповідає місцева влада, яку обрали виборці громади, тобто жителі громади відповідають за розвиток території на якій вони проживають.

Реформа децентралізації дала поштовх до формування дієздатного та найбільш наближеного до громадянина інституту влади – місцевого самоврядування. Добровільне об'єднання територіальних громад дозволило новоутвореним органам місцевого самоврядування дістати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення.

Інтереси громадян, які мешкають на території об'єднаної громади, представляють обраний голова, депутатський корпус та виконавчі органи ради громади, що забезпечують реалізацію наданих законом

повноважень в інтересах громади. У населених пунктах, що увійшли до складу об'єднаної громади, право жителів на місцеве самоврядування та надання послуг громадянам забезпечують обрані ними старости.

Відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» збільшення та об'єднання громад здійснювалось шляхом добровільного об'єднання з урахуванням думки громадян [7]. Обов'язковим при плануванні створення громад було визначення потенційних ресурсних можливостей громади для економічного та соціального розвитку і можливості забезпечити надання якісних послуг жителям, тобто економічної спроможності громади.

Характерно, що слово «добровільне» об'єднання в законі з'явилося із подачі народних депутатів перед самим остаточним голосуванням закону. І на наш погляд, дещо уповільнило процес об'єднання територіальних громад в Україні. Адже частина заможних громад в особі їх еліт не поспішала до об'єднання. Як приклад, можна навести громади Бориспільського, Києво-Святошинського та Вишгородського районів Київської області, які лише відповідно до розпорядження КМУ були утворені у 2020 році. А ні лідери заможних сільських рад, ні активні свідомі громадяни не поспішали об'єднуватися із сусідніми менш заможними населеними пунктами, вище зазначених районів.

За 5,5 років реформи утворено 1070 об'єднаннях територіальних громад, у які добровільно об'єдналися лише 4882 громад, що було менше половини існуючих. З них у 936 ОТГ відбулись перші місцеві вибори. Значна частина громад були утворені всупереч методиці формування спроможних територіальних громад [17]. Це означало, що до процесів утворення громад активно почали долучатися місцеві еліти, які таким чином намагалися відстояти свої інтереси та територіях де були розміщені їхні об'єкти виробництва. Так наприклад, утворена у грудні 2017 році Студениківська громада Переяслав-Хмельницького району Київської області була самодостатньою, і з її бюджету навіть відбувалося реверсне вилучення коштів, це вказувало на те, що громада із самого початку мала бути за чисельністю населення значно більшою. Тоді як Баришівська сільська громада, що на Київщині, утворена у 2018 році, згідно методичних розрахунків по факту «добровільності» не до отримала до свого складу кілька сільських рад, внаслідок бажання керівництва цих сіл приєднатися до сусідньої Березанської міської громади Київської області. Тому Баришівська громада протягом двох років свого існування була дотаційною. Утворені у 2019 році Ташанська та Цибулівська громади Переяслав-Хмельницького району Київської області після виборів 30 червня 2019 року до 01 січня 2021 року так і не отримали обіцяного прямого фінансування із державного бюджету. Відповідно 60% ПДФО продовжувало надходити до бюджету Переяслав-Хмельницького району, яким розпоряджалася Переяслав-Хмельницька районна рада та РДА при тому, що в районі було утворено 4 територіальні об'єднані громади, які фактично покривали 90% території району. Тобто, юридично, громади не підпорядковувалися районній владі, яка втратила свій вплив на них, але протягом двох років існування в межах нових громад, районна влада продовжувала використовувати їх гроші на свій розсуд.

Протягом періоду реформи КМУ періодично перезатверджував перспективні плани формування територіальних громад в областях. Проте вже у 2020 році було урядом затверджено остаточні перспективні плани формування територій громад 24 областей, які 100% охоплюють територію областей. Площа утворених ОТГ становить майже 47% від загальної площі України. В ОТГ та містах обласного значення проживає понад 70% населення України.

Відповідно до прийнятого Закону України від 16 квітня 2020 року № 562-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» [9], КМУ визначено адміністративні центри та затверджено території 1470 спроможних територіальних громад до яких відбулися 25 жовтня 2020 року місцеві вибори на новій територіальній основі [16].

Утворені громади у 2016-2018 роках, окрім власної спроможності отримали від Уряду України додаткові гроші, так звані інфраструктурні субвенції. До того ж частина бюджетів обласних рад на умовах спів фінансування об'єктів нових громад були направлені на ремонти опорних навчальних закладів, адміністративних будівель, Центрів надання адміністративних послуг. Так завдяки програмі Підтримка Реформи децентралізації в Україні /U-LEAD з Європою, що фінансувалося Європейським Союзом, нові територіальні громади отримали 148 і 489 запланованих ЦНАПів, програма передбачала не тільки отримання сучасного обладнання, а й навчання персоналу, якого до того часу громади не мали [15].

Ефективне місцеве самоврядування та забезпечення ним поступального соціально-економічного розвитку відповідних територій супроводжувалося збільшенням ресурсної та фінансової бази. Тому із внесенням змін до Податкового та Бюджетного кодексів, від 01 січня 2015 року місцевим самоврядуванням отримано більше фінансів для підвищення економічної спроможності [6].

Об'єднані громади здобули повноваження та ресурс, які мали міста обласного значення, зокрема – зарахування до місцевих бюджетів ОТГ 60% податку на доходи фізичних осіб на власні повноваження. Окрім того, на місцях повністю залишаються надходження від податків: єдиного, на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності та податку на майно (нерухомість, земля, транспорт).

До того ж, ОТГ отримали прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом (до реформи прямі відносини мали лише обласні та районні бюджети, бюджети міст обласного значення), для виконання делегованих державою повноважень їм надаються відповідні трансферти (дотації, освітня та медична субвенції, субвенція на розвиток інфраструктури громад тощо). Законодавчі зміни також надали право органам місцевого самоврядування затверджувати місцеві бюджети незалежно від дати прийняття закону про Державний бюджет.

Такі покращення дали перші результати. Власні доходи місцевих бюджетів з 2014 по 2019 рік збільшилися на 200 млрд. грн. (з 68,6 млрд. грн. до 267 млрд. грн). Проте більшість лідерів громад не були готові до ефективного використання цих грошей на благо громад. Так, наприклад, Гайшинська сільська рада Переяслав-Хмельницького району Київської області, протягом 2016-2020 років на своїх рахунках станом на 01 січня кожного року мала 7 млн. грн., гроші надходили за рахунок акцизу від пального, єдиного, земельного податків. Проте у селі не було за цей період реалізовано жодного інфраструктурного проекту. А дороги, що будувалися мали до тендерні суми. Таким чином використання коштів було не надто прозоре, відповідно до вимог законодавства, а дороги не надто широкими. 5 річне затяжне використання коштів сільською радою вказувала на відсутність необхідного професійного рівня компетенції у керівництва сільської ради. Також керівництва новоутворених громад, у 2018 році активно розпочало розміщати гроші на депозитних рахунках українських банків, що викликало певне невдоволення, як у керівництва держави так і у пересічних громадян [13; 18]. На наш погляд така ситуація була спровокована як мотивацією керівництва громад зі сторони банків, так і не розумінням, як використовувати гроші, які активно надходили на рахунки сільських громад. Новоутворені громади, сільські ради на територіях яких були автозаправні комплекси чи торгівельні мережі, почали активно отримувати акцизні збори з пального, тютюну, алкоголю. Проте у своїх штатах не мали ні фахівців із фінансового планування, ні спеціалістів, які б могли написати проект на співфінансування з бюджетами вищих рівнів чи провести тендерні закупки, адже зміни до бюджетного кодексу вимагали більшість закупівель проводити на публічних площадках Прозоро.

Об'єднані територіальні громади, крім зростання власних фінансових можливостей, у результаті децентралізації отримали й інші інструменти забезпечення економічного розвитку – здійснення зовнішніх запозичень, самостійне обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів відносно розвитку та власних надходжень бюджетних установ. Проте через відсутність досвіду, фахівців мало які громади активно користувалися цим фінансовим інструментом. Децентралізовано повноваження у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства, органам місцевого самоврядування надано право самостійно визначати містобудівну політику.

Після прийняття низки законів щодо децентралізації повноважень і регулювання земельних відносин громади дістануть право розпоряджатися землями за межами населених пунктів. Проте у переважній своїй більшості нещодавно обране керівництво новоутворених громад не поспішали проводити інвентаризацію земель громади, тим самим бюджет громад продовжував недотримувати податки. Верховною Радою України прийнято закони, які надають можливість децентралізувати частину повноважень Центральних органів виконавчої влади щодо надання базових адміністративних послуг: реєстрацію нерухомості, бізнесу, місця проживання особи – передавши їх на рівень громад [22].

Напрацьовані законопроекти, покликані чітко розмежувати повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, дозвілля, соціально-економічного розвитку, інфраструктури між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на кожному з територіальних рівнів адміністративно-територіального устрою держави. Проте ці ініціативи ще не отримали статусу законів.

Загалом Урядом України головними цілями реформи визначено:

1. Формування нової територіальної основи для діяльності органів влади шляхом:

визначення адміністративно-територіального устрою базового рівня для формування на новій територіальній основі спроможних територіальних громад; визначення адміністративно-територіального устрою субрегіонального (районного) рівня як територіальної основи для діяльності органів державної влади; визначення засад адміністративно-територіального устрою України, порядку створення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів відповідно до європейських стандартів; створення та адміністрування Державного реєстру адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів України в рамках виконання нової бюджетної програми «Електронне урядування у сфері розвитку громад та територій України» [20].

2. Формування ефективного місцевого самоврядування та оптимальної системи територіальної організації влади на новій територіальній основі шляхом:

закріплення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні шляхом внесення відповідних змін до Конституції України; розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, в тому числі щодо повноважень територіальних органів центральних органів виконавчої влади, їх підрозділів з урахуванням принципу субсидіарності та нової територіальної основи; впровадження збалансованої бюджетної моделі надходжень та витрат органів місцевого самоврядування на виконання власних та делегованих повноважень; реформатування місцевих державних адміністрацій відповідно до нової компетенції, основними повноваженнями яких буде забезпечення законності та правопорядку, додержання прав і свобод громадян, виконання державних і регіональних програм, забезпечення координації (взаємодії) діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади, здійснення адміністративного нагляду за законністю актів органів місцевого самоврядування; розвитку форм міжмуніципального співробітництва, зокрема щодо створення та діяльності міських агломерацій; вирішення питання щодо відкритості та прозорості адміністрування місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування; створення сприятливих правових умов для залучення жителів територіальних громад до прийняття управлінських рішень на місцях, розвиток форм місцевої демократії; створення та адміністрування Єдиного державного реєстру актів органів місцевого самоврядування в рамках виконання нової бюджетної програми «Електронне урядування у сфері розвитку

громад та територій України»; створення та адміністрування Державного реєстру повноважень органів місцевого самоврядування в рамках реалізації нової бюджетної програми «Електронне урядування у сфері розвитку громад та територій України» [20].

Висновки. Реформа децентралізації в Україні активно досліджували та висвітлювали, як науковці так і експерти. Найбільш ґрунтовно досліджено саме тонкощі фінансової децентралізації в частині зміни напрямків надходження податків, а також юридичні аспекти пов'язані із недосконалістю українського законодавства. Загалом процес децентралізації набув значного резонансу також серед населення, адже змінилися не тільки масштаби районів, а й виникали нові адміністративні центри. Встановлено мету реформи, що полягала у двох основних цілях, які були визначені Кабінетом Міністрів України. Процес об'єднання територіальних громад був складним, довготривалим і не завжди добровільним та безболісним.

Перспективним напрямом подальшого наукового дослідження вважаємо необхідність висвітлення процесу утворення окремих громад, історії відмов із боку центральних органів влади громадам у їх бажанні добровільного об'єднання. Варто також досліджувати природу, причини конфліктів, що виникали у процесі утворення громад та перших років існування нових громад.

Література:

1. Василенко Л., Добровінський М. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування. Підприємство, господарство і право. 2017. №3 С. 123- 126.
2. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Справа № 1-18/2015 30 липня 2015 року № 2-в/2015. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002v710-15#Text>.
3. Гнидюк І.В., Гороховська Ю.І. Децентралізація в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2015. №5 (20). Частина 1, С. 108-111.
4. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: 2019. – 115 с.
5. Єгорова В.С. Процес децентралізації влади в Україні. Часопис Київського університету права. 2017/4. С. 66-69.
6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» 24 грудня 2015 року № 909-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-19#Text>.
7. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
8. Закон України «Про співробітництво територіальних громад». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>.
9. Закону України від 16.04.2020 № 562-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text>.
10. Кавунець А., Дорох В. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект). Видання друге, доповнене. 2016. 96 с.
11. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К.: – 2017. – 110 с.
12. Нікітенко Л.О., Кондратенко В.І. Процес децентралізації та зміцнення місцевого самоврядування в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія Право. Випуск 32. Том 1. С. 132-136.
13. Оголошення. Режим доступу: <http://studenykivska.gromada.org.ua/news/1558334108/>.
14. Особиста Фейсбук сторінка народного депутата України Віталія Безгіна 9 скликання. Режим доступу: <https://www.facebook.com/photo?fbid=2732546080331891&set=a.1470655633187615>.
15. Покращення якості надання адміністративних послуг для населення / Підтримка Реформи децентралізації в Україні / U-LEAD. Режим доступу: <https://tsnar.ulead.org.ua/>
16. Постанова Верховної ради «Про утворення та ліквідацію районів» 17 липня 2020 року № 807-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>.
17. Постанова КМУ № 214 від 8 квітня 2015 р. «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>.
18. Про кошти громад на депозитах та про трирічне планування місцевих бюджетів, – інтерв'ю з заступником міністра фінансів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/6496>.
19. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>

20. Реформа децентралізації. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vyaduvannya/reforma-decentralizaciyi>.
21. Тарасенко Т. Проблема децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні, Державне управління та місцеве самоврядування. 2014. Вип. 2 (21) С. 277- 286.
22. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). 531 с.
23. Успішна територіальна громада: будемо разом / Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. –Харків: Видавничий будинок Фактор, 2018. –128 с.
24. Юркевич І. Децентралізація та реформування місцевого самоврядування в Україні. Актуальні проблеми правознавства. Конституційне право. Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. Міжнародне право. 2017. Випуск 3 (11). С. 100-104.
25. Як ОТГ Херсонщини кадровий голод «вгамовують» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/8178>.

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

**Алла Гречан, Артем Коба
(Київ, Україна)**

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Одним з найважливіших ресурсів кожного підприємства є його персонал. Від ефективності діяльності працівників залежить і фінансовий стан, і конкурентна позиція на ринку, і стратегічний розвиток будь-якого підприємства. Досягти поставлених цілей можливо лише при умові формування і дієвого використання цілісного механізму мотивації праці.

Поняття «механізм» є достатньо поширеним у наукових працях економічного спрямування, але його визначення залишається дискусійним. За прямим трактуванням термін «механізм» має грецьке походження (μηχανή *mechané* – машина) і означає внутрішній устрій машини, приладу, апарата, що приводить їх в дію [1, с. 46]. Згодом з технічних сфер поняття «механізм» було перенесено в інші науки і стало використовуватися як у фізиці, хімії, соціології, психології, медицині так і в економіці. В цьому контексті узагальнено економічний механізм розглядається через сукупність певних елементів: методів і засобів, методів і інструментів, форм і важелів впливу на економічні відносини і процеси [2, с. 109].

В основі механізму мотивації праці має бути покладено особливості сутності мотивації, яка визначається як це процес свідомого вибору людиною того чи іншого типу поведінки, визначеного комплексним впливом зовнішніх (стимули) і внутрішніх (мотиви) чинників [3, с. 14], або це сукупність рушійних сил, які побуджують людину до здійснення визначених дій [4, с. 76].

Характерними рисами мотивації виділяють довго строковість і сталість дії, вплив на внутрішню свідомість людини, вдосконалення організації праці на підприємстві, усвідомлений та узгоджений вплив між працюючими, спонукання до сумлінної праці.

Практичне втілення системи мотивації працівників обов'язково відбувається завдяки використанню широкого кола методів: економічних, адміністративних, організаційно-виробничих, морально-психологічних, соціальних, які є інструментарієм відповідного механізму. На конкретному підприємстві особливості їх використання визначаються сукупністю специфічних чинників, а саме: галузева належність, розмір підприємства, чисельність персоналу і його структура, організаційна культура, поточні результати фінансово-економічної діяльності, стадія життєвого циклу підприємства, стратегічні перспективи його подальшого розвитку.

Отже, визначальним складовим елементом управління трудовим потенціалом підприємства є формування дієвого механізму мотивації, що дасть змогу збалансувати міру витрат праці та її кінцеві результати, а також особисту мотивацію працівника та стратегічну мету діяльності підприємства. Під ефективністю мотивації праці доцільно розуміти таку систему стимулювання, яка б могла забезпечити поєднання високих економічних результатів діяльності підприємства та оптимізувати його витрати на досягнення цих результатів. Загалом, мотивація трудової діяльності – це система заходів економічно-організаційного та морально-психологічного впливу на працівників.

Формування механізму мотивації праці передбачає неодмінне дотримання основоположних принципів. Враховуючи, що даний механізм являє собою цілісну систему, тобто сукупність певних елементів, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один з одним, то до системних принципів відносяться цілісність, структурність, взаємозалежність із зовнішнім середовищем, ієрархічність.

Динамічність механізму мотивації праці полягає у постійних змінах ролі і значення його внутрішніх систем в залежності від стану навколишнього середовища, цілей підприємства, спонукальних мотивів діяльності підприємства (включаючи його власників, менеджерів, фахівців, робітників).

Принцип адаптивності полягає у самопідтримці обміну інформаційними, матеріальними, фінансовими, ресурсами як між елементами механізму мотивації праці, так і між підприємством і зовнішнім середовищем, самовдосконаленні з метою забезпечення умов стратегічного розвитку підприємства відповідно до його місії і прийнятої мотивації діяльності.

Принцип комплексності передбачає взаємообумовлений і пропорційно взаємоузгоджений розвиток системи як єдиного цілого, що забезпечує зв'язок усіх підсистем і елементів. Стосовно механізму мотивації комплексність узгоджує всі аспекти його функціонування як комплексу цілісних систем управління: ринкових механізмів, а також регулюючих і забезпечуючих механізмів, інструментів і методів управління персоналом.

Принцип орієнтації переважно на інноваційні засади спрямовує орієнтацію підприємства на безупинний пошук і використання нових способів і сфер реалізації свого трудового потенціалу у змінних умовах зовнішнього середовища відповідно до обраної місії і прийнятої мотивації діяльності.

Принцип балансу інтересів суб'єктів передбачає, що механізм мотивації спрямовано на отримання вигоди усіма учасниками: підприємства, його працівниками, інвесторами, споживачами і суспільством в цілому. За своєю природою і змістом інтереси і вигоди, одержувані кожною зі сторін, можуть відрізнитися, однак повинен підтримуватися їх певний баланс, який узгоджує ці інтереси і кожна зі сторін отримує користь від такої взаємодії.

Принцип альтернативності мотивації має особливу значущість в умовах нестабільності, постійних змін політичного, економічного, екологічного середовища, розвиток майбутніх подій практично завжди має альтернативний характер. Існує деяка кількість можливих наслідків прийнятого рішення з різними ймовірностями їхнього розвитку. Тому, приймаючи рішення про вибір одного з варіантів мотивації персоналу, завжди варто брати до уваги можливість різного розвитку подій і враховувати це у відповідних розрахунках і висновках.

Принцип гнучкого оперативного реагування передбачає реакцію на зміну ринкових можливостей і загроз. У залежності від напрямку цих змін конкретно узятє підприємство повинне оперативнo перебудовувати свою діяльність, що вимагає відповідної реакції і механізму мотивації праці.

Об'єднання наведених принципів у єдиний комплекс дозволяє розглядати механізм мотивації праці на підприємстві як відкриту, адаптивну, динамічну систему імовірнісного характеру, яка функціонує в ринковому середовищі в рамках, що забезпечує стратегічний розвиток у нестабільному середовищі за рахунок безупинного пошуку і використання інноваційних способів і сфер реалізації його трудового потенціалу.

Література:

1. Череп О. Г. Системний характер формування механізму інноваційного розвитку підприємства // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2019. №. 1. С. 43-50.
2. Солосіч О. С., Хринюк О. С. Інтеграція процесного та функціонального підходів в сучасних бізнес-моделях у складі систем управління економічною безпекою підприємств. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи. 2021. С. 108-109.
3. Шапиро С.А. Мотивация и стимулирование персонала. – М.: ГроссМедиа, 2005. – 224 с.
4. Тимошенко И.И. Соснин А.С. Мотивация личности и человеческих ресурсов. Монография. К.: Изд-во Европ. ун-та, 2002. – 576 с.

Віта Дяченко
(Київ, Україна)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В умовах реформування державного управління в Україні та розвитку цифрової економіки особливого значення набуває запровадження цифрових технологій у сферу публічного управління та формування нових державних механізмів електронного урядування. Важливість розвитку електронного урядування, створення відповідної національної політики та стратегій її реалізації є одним із ключових завдань, поставлених урядом, які визначено в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр., Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, Стратегії розвитку інформаційного суспільства, Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», Концепції розвитку електронного урядування в Україні до 2020 року, Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року. Ефективний розвиток державних механізмів забезпечення та впровадження електронного урядування в Україні є важливим євроінтеграційним чинником, що сприяє гармонізації взаємодії органів державної влади із суспільством та бізнесом, інститутами громадянського суспільства, дає змогу підвищити прозорість, відкритість та ефективність діяльності органів державного управління. Цифровізація процесів державного управління та адміністрування є потужним чинником розвитку інформаційного суспільства та демократичного урядування в Україні, який дозволить уникнути негативних глобалізаційних наслідків та цифрових загроз у майбутньому.

Необхідною умовою для реалізації стратегічних державних завдань щодо реформування державного управління та процесів адміністрування, цифровізації України та сталого її розвитку є розробка та вдосконалення державних механізмів електронного урядування.

Теоретичне висвітлення питань розвитку інформаційних технологій, електронного урядування та їх значення в державному управлінні досліджено такими науковцями, як Лопушинський І.П., Почепцов Г.Г., Пугач А.М., Сиченко В.В., Ткачова Н.М., Чукут С.А., в роботах яких було розвинуто теоретичні та практичні положення щодо формування механізмів державного регулювання розвитку інформаційного суспільства, запровадження цифрових технологій.

Цифровізація надає широкі можливості для трансформації системи державного управління, зокрема у сфері надання адміністративних послуг. На кожному етапі інтеграції цифрових технологій у сферу людського життя відбуваються зміни, зокрема як у використанні різного роду технологій, так і в організації діяльності органів державної влади, комунікації з громадянами тощо.

Цифрові технології в державному секторі України – це основа його реформування та потенційний приклад для всієї країни, яким чином потрібно використовувати переваги «цифрового» світу. Синергетичний потенціал соціальних, мобільних, «хмарних» технологій, а також технологій аналізу даних та «інтернету речей» сукупно здатні привести до трансформаційних змін у державному управлінні та в цілому, тобто зробити державний сектор України ефективним, реактивним і цінним. Сучасні цифрові

технології, викликані розвитком та удосконаленням механізмів державного управління, змінюють соціальні, культурні, комерційні та адміністративні структури. Саме у сучасному інноваційному суспільстві сфера цифрових трансформацій вплинула також і на поведінку громадян, на їх бажання та потреби, що в цілому змінили спосіб роботи людей та спілкування між ними, спілкування між людьми та організаціями, умови співпраці та конкуренції. Інтернет сьогодні дозволяє отримувати різні форми доступу до інформації, можливості взаємодії як створення та обмін знаннями, що також активізували таку цифрову трансформацію.

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р, закріплює положення про те, що «при системному державному підході «цифрові» технології будуть значно стимулювати розвиток відкритого інформаційного суспільства як одного з істотних чинників розвитку демократії в країні, підвищення продуктивності, економічного зростання, а також підвищення якості життя громадян України» [2].

Державне управління цифровим розвитком забезпечується у взаємодії її основних елементів на основі визначених цілей, пріоритетів та імперативів з дотриманням базових принципів та забезпеченням цифрової безпеки, цифрових прав і свобод громадян (рис. 1).

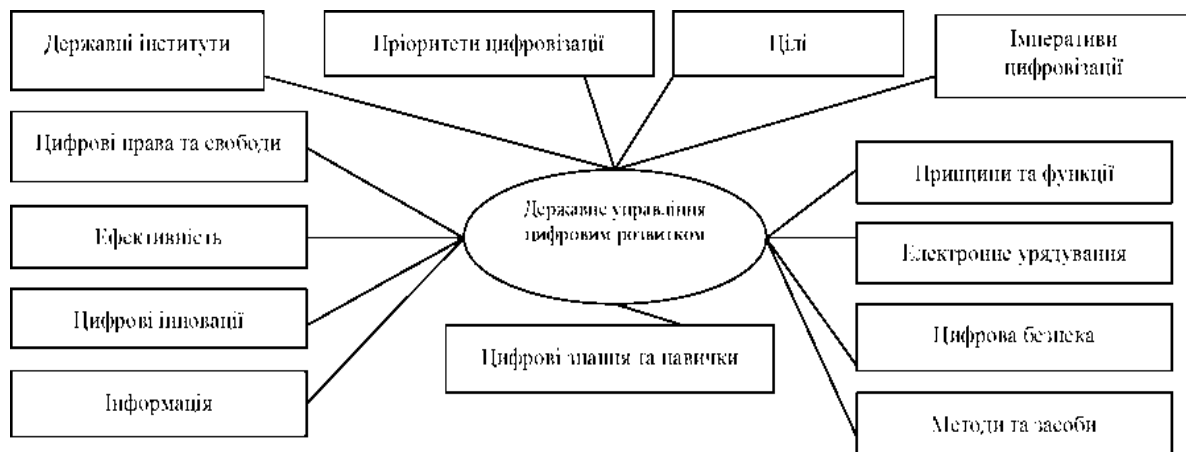

Рис. 1. Основні елементи системи державного управління цифровим розвитком

В Україні система державного управління цифровим розвитком перебуває у стані інтенсивного формування. Зокрема, прийнято Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, розроблено низку законодавчих ініціатив, утворено державну інституцію, а саме Міністерство цифрової трансформації України [2].

Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки основними цілями цифрового розвитку України є: прискорення економічного зростання та залучення інвестицій; трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні; технологічна та цифрова модернізація промисловості та створення високотехнологічних виробництв; доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу; реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва

Цифрові технології надають широкі можливості для трансформації системи державного управління, зокрема у сфері надання адміністративних послуг. На кожному новому етапі інтеграції цифрових технологій та їх розвитку («оцифровування» процесів, електронний уряд, цифровий уряд) відбуваються вагомі зміни, як у використанні різного роду технологій, так і в організації діяльності органів державної влади, взаємодії з громадянами тощо. Так, якщо на першому етапі інформаційні технології є інструментом для реалізації тих чи інших реформ державного управління, то надалі – у процесі цифрової трансформації – вони створюють можливості для реалізації різних варіантів державної політики, які не можуть бути впроваджені без використання технологій.

Міністерство цифрової трансформації України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує [4]: формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства; формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; формування та реалізацію державної політики у сфері відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інфраструктури широкомасштабного доступу до Інтернету та телекомунікаційних мереж, електронної комерції та бізнесу; формування та реалізацію державної політики у сфері надання електронних та адміністративних послуг; формування та реалізацію державної політики у сфері електронних довірчих послуг; формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку ІТ-індустрії; виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг.

Широке застосування інформаційних технологій у сфері державного управління дозволяє підвищити ефективність: міжвідомчої взаємодії; надання державних послуг населенню і організаціям; персональної і колективної роботи співробітників федеральних органів державної влади. Визначення пріоритетів у використанні інформаційних технологій у діяльності федеральних органів державної влади здійснюється на основі оцінки можливості отримання значущого соціально-економічного результату і обсягу відповідних ресурсів. Пріоритети у використанні інформаційних технологій у сфері державного управління уточнюються на регулярній основі відповідно до актуальних завдань соціально-економічного розвитку [3].

Сучасне громадянське суспільство, стає все більш залежним від цифрових технологій, відбувається «цифровий перехід» від систем і процесів індустріальної економіки та інформаційного суспільства до «цифрової» економіки та «цифрового» суспільства. Така трансформація приводить до появи нових, унікальних систем і процесів, що становлять їх нову ціннісну сутність.

Цифровізація – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн).

Споживачами цифрових технологій є держава та суспільство (громадяни).

Цифрове суспільство - це суспільство, яке інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб (самореалізація, робота, відпочинок, навчання, дозвілля кожного), а також для досягнення та реалізації спільних економічних, суспільних та громадських цілей [6].

У жодній сфері не можливо досягти високотемпів перетворень без впровадження цифрових технологій, тому електронне урядування має стати ключем до реформ в Україні. Електронний уряд необмежується взаємовідносинами держави з громадянами. Крім того, він має і внутрішній прояв: всередині системи влади різні рівні та різні гілки також повинні взаємодіяти з використанням електронних технологій у процесі надання державних послуг.

Основними складовими цифрового документообігу є поширення впровадження цифрового підпису, введення електронних трудових книжок, ведення електронних трудових договорів. За таких умов дистанційна робота буде легалізована, а відповідні працівники отримують офіційне підтвердження своїх прав і обов'язків, гарантію виконання умов трудового та колективного договорів, захищеність персональних даних у трудовій діяльності від несанкціонованого доступу, комунікацію з державними службами (Пенсійний фонд, Міністерство соціальної політики, тощо).

Трансформація соціально-трудова відносин в умовах цифрової економіки уявляється можливою за досягнення наступних цілей: розвиток сучасних цифрових технологій і мереж зв'язку, розвиток мережі центрів обробки даних, доступні, стійкі, безпечні і ефективні послуги зі зберігання й обробки даних, забезпечення правового захисту особистості, бізнесу і держави при взаємодії в умовах цифрової економіки.

Література:

1. Биркович Т.І., Биркович В.І., Кабанець О.С. Актуальні питання щодо запровадження електронного урядування у сфері екології та природних ресурсів. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 16. С. 74-78.
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
3. Ляшенко В.І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 252 с.
4. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2019 року № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text>.
5. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 року № 2250-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.
6. Україна 2030 Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.

Наталія Ковда, Наталія Забарна
(Ірпінь, Україна)

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Недержавне пенсійне забезпечення є одним із важливих елементів соціального рівня населення, важливим завданням для України, на сьогоднішній день, існує радикальна зміна пенсійної системи за допомогою якої можна буде підвищити соціальний рівень пенсіонерів. Пенсійне забезпечення є однією з складних та соціально важливих проблем для України.

Проведення пенсійної реформи в Україні пов'язане цілою низкою проблем, до яких можна віднести:

Література:

1. Закон України Про затвердження Положення про провадження діяльності з адміністрування недержавного пенсійного фонду: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 20.07.2004р. № 1660 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
2. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.06.2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>
3. Крпельницька С. О. Соціальне страхування[текст]: навч. посіб. С. О. Крпельницька, Т. В. Солоджук [Вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К., «Центр навчальної літератури». – 2013. – С. 159

Наталія Осипенко
(Херсон, Україна)

DIGITAL-МАРКЕТИНГ ЯК ОСНОВА МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СЬОГОДЕННЯ

Світовий ринок включає в себе все більше і більше конкурентів у швидко змінюваному міжнародному середовищі. Кожен день формуються нові компанії, починаючи від фірм в малому бізнесі та закінчуючи глобальними конгломератами. У цих складних ринкових умовах фірми намагаються бути «почутими». Адже будь-яка діяльність неможлива без обміну та взаємозв'язку інформації, як між її підрозділами, як між зовнішнім середовищем та компанією Вони намагаються чітко донести покупцю характер своєї діяльності, свої переваги, пов'язані з товарами та послугами фірми. Основним засобом сучасної компанії для забезпечення зв'язку з споживачем є маркетингові комунікації.

Маркетингові комунікації – система, спрямована на інформування, переконування, нагадування споживачам про товар фірми, підтримку його збуту, а також створення позитивного іміджу компанії [1]. Саме маркетингові комунікації приваблюють нових клієнтів для фірми, виконуючи такі функції (рис.1).

Загалом, маркетингові комунікації включають комплекс елементів та методів впливу на споживачів, які сприяють формуванню позитивного ставлення до продукції, що пропонує компанія, сприяючи цим її збут. Основними інструментами маркетингових комунікацій є (Табл.1):

1. Реклама.
2. Стимулювання збуту.
3. Особистий продаж.
4. PR.

Рис.1. Основні функції маркетингової політики комунікацій (складено автором на основі [1])

В умовах інтенсивного розвитку інформаційного простору, всесвітньої глобальної мережі Інтернет, все частіше сучасні компанії вдаються до просування своєї продукції, використовуючи інтерактивні технології. Неважливо, яка у вас галузь або які продукти та послуги ви пропонуєте — тенденції digital-маркетингу не можна ігнорувати. Ще зовсім недавно компанією достатньо було створити веб-сайт або сторінку на Facebook, але зараз digital-landshaft розвивається настільки швидко, що їм важко досягти.

Інтернет-маркетинг (digital-маркетинг) - це сукупність прийомів в Інтернеті, спрямованих на привертання уваги до товару чи послуги, популяризацію цього товару (сайту) в мережі і його ефективного просування з метою продажу[3]. Це свого роду комплекс заходів, що відрізняються послідовністю та зрозумілістю дій. Усі вони спрямовані на просування бізнесу та повномасштабну реалізацію різноманітних сфер діяльності через такі основні канали (Рис. 2).

Переваги використання чат-ботів

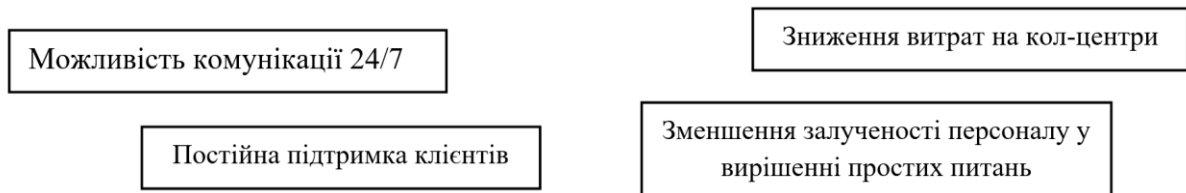

Рис.3. Основні переваги використання чат-ботів (розроблено автором на основі [5])

Дослідження Tidio, проведене в січні 2022 року, показало, що 43% користувачів вважають за краще керувати повідомленнями в чат-боті, а не дзвонити в центри обслуговування клієнтів для комунікацій з брендом (Рис.4.). Оскільки такий формат взаємодії зручний як брендам, так і клієнтам, чат-боти стають однією з самих швидкозрозумітих тенденцій digital-маркетингу в 2022 році.

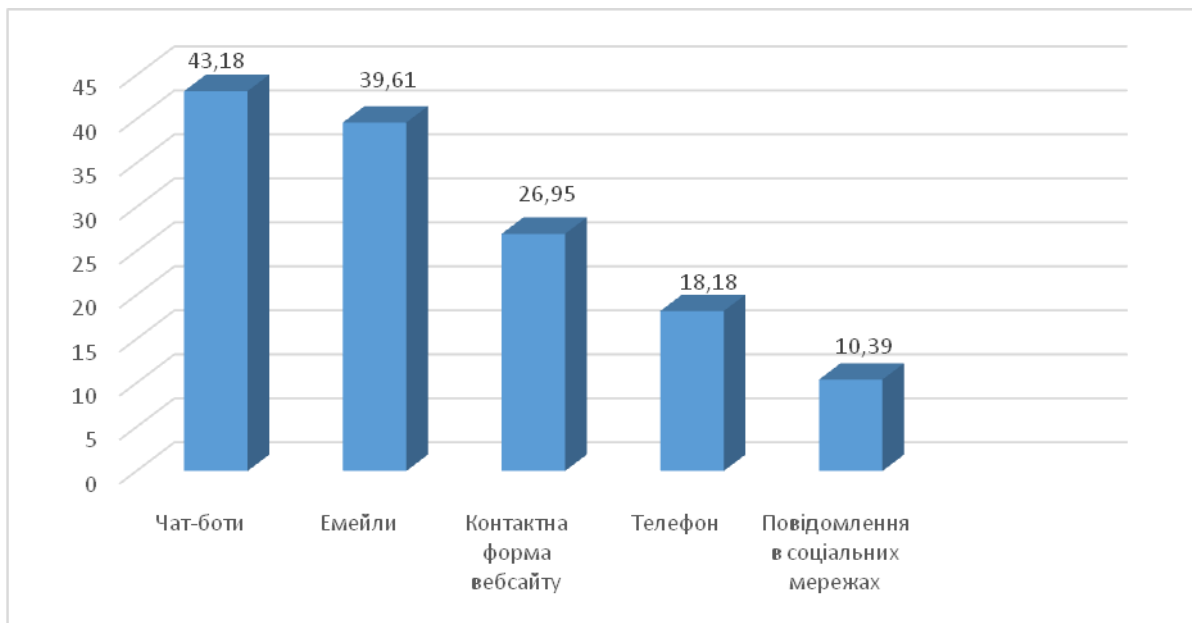

Рис.4. Процентне відношення використання чат-ботів в порівнянні з іншими видами комунікації з брендом (розроблено автором на основі [6])

Контент-маркетинг продовжує залишатися важливим інструментом digital-маркетингу, але зараз все більше уваги розраховується різними нюансами в контенті. Якість завжди буде мати вирішальне значення, але тепер більше уваги приділяється контексту та таргетингу. Google розробляє алгоритм для більш глибокого перегляду онлайн-контенту, тому маркетологи повинні ретельно вивчити свою цільову аудиторію і як можна швидко адаптувати контент у 2022 році.

Відеомаркетинг у наші дні набирає все більшої популярності. Всі споживачі не хочуть витратити час на те, щоб прочитати опис товару, вони хочуть подивитися своїми очима на нього. Великий вплив на них спричиняють такі програми, як TikTok, Snapchat, Twitch, зростає популяризація на YouTube, Twitter, Instagram. Ера відео передбачає постійно зростаючу кількість форматів і способів взаємодії з аудиторією. Не менш важливою є оптимізація відео з метою збільшення кількості переглядів та монетизації. Оптимізоване відео повинно містити мініатюру та опис, хороші субтитри та транскрипцію, щоб користувачі мали можливість прочитати інформацію, що міститься у відео, якщо немає можливості подивитися його в конкретний момент часу. Використання відеороликів у контенті – це не заперчний плюс у підвищенні рейтингу сайту. Однак у 2022 році стають інші види візуалізації, наприклад графіки, діаграмами, наявність 3D-зображень.

Підсумовуючи вище сказане, можна дійти висновку, що digital-маркетинг – основний аспект, на який варто звернути увагу у 2022 році. Всі його прийоми спрямовані на досягнення наступних цілей:

- підвищення рейтингу сайту;
- збільшення користувацького досвіду;
- збільшення прибутку компанії;
- розширення цільової аудиторії та ін.

Усі ці аспекти впливають на ефективність роботи підприємств і на його конкурентоспроможність. Нові тенденції дозволяють створити максимально комфортні умови, а також забезпечують популярність проекту. Зараз бізнесу не час стояти на місці, оскільки молоді, сучасні та технічні підковані споживачі хочуть, щоб бренди зв'язувалися новими та цікавими способами, які роблять шлях клієнта простіше і

приємніше. У цей непростий час важливо бути гнучкими і йти в ногу з умовами ринку, що змінюються, залишатися на хвилі попиту та інтересу клієнтів і правильно вибирати тенденції digital-маркетингу в 2022 році.

Література:

1. Приймак Т.О. Маркетинг: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2004. — 228 с.
2. Маркетингові комунікації. Види та інструменти маркетингових комунікацій. Режим доступу: <https://koloro.ua/ua/blog/brending-i-marketing/marketingovye-kommunikacii-vidy-i-instrumenty-marketingovyh-kommunikacij.html>
3. Що таке інтернет-маркетинг — повний огляд для новачків + основні інструменти і стратегії просування. Режим доступу: <https://itstatti.in.ua/internet-marketing/51-shcho-take-internet-marketing-povnij-oglyad-dlya-novachkiv-osnovni-instrumenti-i-strategiji-prosuvannya.html#h1-internet-marketynh-vyznachennia-osoblyvosti-ta-perevahy>
4. Digital-маркетинг. Режим доступу: https://aboutmarketing.info/internet-marketynh/digital-marketynh/#Osnovni_kanali
5. Переваги та недоліки використання чат-ботів для бізнесу. Режим доступу: <https://internetdevels.ua/blog/pros-and-cons-of-using-chatbots-for-business>
6. The Future of Chatbots: 80+ Chatbot Statistics for 2022. Режим доступу: <https://www.tidio.com/blog/chatbot-statistics/>

Науковий керівник:

Доктор економічних наук, доцент Шашкова Ніна Ігорівна

**Ангеліна Спіцина
(Київ, Україна)**

РОЛЬ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

В умовах переходу розвинених країн світу від економіки індустріального типу до постіндустріальної економіки інноваційного розвитку сфера інтелектуальної власності виділилась як самостійний сектор на шляху до нової економіки, де здійснюється сукупність різноманітних видів творчої, інтелектуальної діяльності людини, унаслідок чого створюються об'єкти інтелектуальної власності, права на які охороняються чинним законодавством, що стало предметом підсилення економіки та одночасно за різними напрямками поштовхом поширення її впливу на всі інші сектори економіки, до яких віднесено виробництво та технології, міжнародні зв'язки та взаємовідносини, економіку інформації та її діджиталізації, економіку знань, ринок капіталів, менеджмент і технологічні процеси тощо.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням уваги до питань формування та розвитку національних інноваційних систем, які забезпечували б інтеграцію різних елементів інноваційного процесу, тим самим сприяючи нарощенню конкурентних переваг країни на світовому ринку.

Особливого значення набуває налагодження ефективного механізму передачі об'єктів права інтелектуальної власності у практичну діяльність, тобто трансферу технологій.

Питанням трансферу технологій присвятили свої праці такі вітчизняні вчені, як Зінчук Т.О., Кашук К.М., Козачок О. В., Ляшенко О.М., Олейко В.М., Омеляненко В.А., Ямчук А.В. та інші.

У вітчизняній економічній літературі не існує єдиного, загальноприйнятого підходу до визначення поняття «трансфер технологій».

Так, Зінчук Т.О. та Кашук К.М. визначають трансфер технологій «як послідовності дій, в ході яких нові знання, отримані в результаті фундаментальних та прикладних досліджень в університетах та науково-дослідних інституціях, вільно розповсюджуються, передаються через надання науково-технічних послуг або купуються підприємствами для впровадження в якості продукції чи технології» [2].

Омеляненко В.А. розглядає трансфер технологій з позицій відносин, які виникають «між двома або більше партнерами, коли хоча б один з партнерів передає свою технологію через ноу-хау, патенти або технічне сприяння іншому партнерові, який бажає впровадити і використати цю технологію для конкретної мети» [4].

У Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» трансфер визначається як передавання технології, яка оформляється шляхом укладення двостороннього або багатостороннього договору між фізичними та/або юридичними особами, котрим установлюються, змінюються або припиняються майнові права й обов'язки щодо технології та/або її складових [5].

Однак, на нашу думку, найбільш удале визначення, яке відповідає вітчизняним реаліям, належить О.М. Ляшенко: трансфер технологій - система взаємовідносин між агентами суспільного обміну з приводу передавання економічно вигідних, валоризованих нових знань, захищених правом інтелектуальної власності, що використовують реципієнти з метою отримання вигоди [3].

Будучи основною формою просування інновацій, трансфер технологій може здійснюватися або у

вигляді знань, досвіду, науково-технічної інформації, або в матеріалах, машинах, обладнанні. Він може виконуватися на комерційній основі через надання партнеру результатів науково-технічної діяльності.

Трансфер розроблень має місце тоді, коли підприємство-розробник нової технології з тих чи інших причин не може успішно комерціалізувати науково-технічні розроблення, поступаючись іншому підприємству, або ж здійснює цілеспрямовану діяльність щодо нетрадиційного (відмінного від початкового) використання цих результатів в інших галузях застосування.

Основними формами комерційного трансферу є такі:

- продаж технології в зречвленому вигляді;
- передавання технології за прямих і портфельних інвестицій;
- продаж патентів;
- продаж ліцензій на всі види запатентованої промислової власності, крім товарних знаків, знаків обслуговування тощо;
- продаж ліцензій на незапатентовані види промислової власності - ноу-хау, секрети виробництва, технологічний досвід, інструкції, схеми, специфікації тощо.

Діяльність по трансферу технологій охоплює декілька областей діяльності (законодавча, наукова, інженерна, маркетингова і т. д.), в ній зацікавлені та беруть участь спеціалісти різноманітних професійних компетенцій (винахідники, маркетологи, спеціалісти з інтелектуальної власності), то і в кожній з цих областей існують проблеми, які стримують процеси комерціалізації (рис. 1).

Ідея (знання)

Рис. 1. Суб'єкти трансферу технологій та його основні етапи

Трансфер технологій є одним із джерел підвищення інноваційного потенціалу підприємства, оскільки надає суб'єктам господарювання низку стратегічних можливостей, а саме: розвиток внутрішнього ринку, розвиток висхідних галузей, адаптація та перенесення досягнень розвинених країн і входження в транснаціональну інфраструктуру [2].

Комерціалізація технологій - це вид комерційного трансферу технологій, в результаті якого відбувається реалізація інноваційної продукції та готових інноваційних технологій на ринку через пошук партнерів та потенційних покупців. Комерціалізацією технологій мають займатися професіонали з інноваційного менеджменту (провайдери) - підприємці та інвестори інноваційного бізнесу.

Як правило, трансфер технологій здійснюється в таких організаційних формах, як продаж патентів, ліцензій, ноу-хау, інжиніринг, лізинг, створення високотехнологічних підприємств, організація спільного виробництва чи підприємства тощо.

Сам же процес передачі інноваційних ідей може бути організований в межах одного підприємства шляхом передачі результатів науково-технічної діяльності з одного підрозділу в інший (внутрішній трансфер) та між відокремленими господарюючими суб'єктами (розробником та споживачем) на взаємовигідній основі (зовнішній трансфер).

При цьому основними суб'єктами зовнішнього трансферу технологій є:

- вчені та дослідники (генератори інноваційних ідей), зазвичай, не знають потреб ринку, а тому не можуть визначити як отримані ними нові знання можна використати для створення інноваційних технологій;

- підприємства та організації зацікавлені у впровадженні результатів наукових досліджень, однак вони практично незнайомі з досягненнями сучасної науки та не завжди можуть правильно оцінити ринкову ефективність від впровадження об'єктів інтелектуальної власності;

- держава, яка визначає умови здійснення трансферу технологій;

- спеціалізовані посередники безпосередньо здійснюють трансфер технологій і надають послуги для підприємств, що хочуть купити інноваційні технології (як правило, є некомпетентними в питаннях придбання інноваційних розробок), та для розробників, які часто мають проблеми зі збутом створеного інтелектуального продукту [6].

Найчастіше такими посередниками на ринку є центри трансферу технологій, які можуть бути структурними підрозділами ВНЗ і науково-дослідних установ («прямий трансфер»), або ж здійснювати свою діяльність на комерційних засадах («непрямий трансфер»). Як правило, вони надають науково-технічні, маркетингові та навчальні послуги. Зокрема, проводять на замовлення науково-технічні дослідження; здійснюють охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності; сприяють налагодженню ділових контактів між учасниками трансферу технологій; допомагають в обґрунтуванні економічної доцільності результатів науково-технічної діяльності; формують базу даних про наявні розробки, а також про існуючий на ринку попит на інноваційні ідеї; організують та проводять курси та семінари щодо залучення та поширення нових знань тощо. В межах країни такі центри об'єднуються в єдину мережу, що дозволяє підвищити ефективність їхнього функціонування.

Трансфер робить технології доступними для широкого кола користувачів, що сприяє подальшому використанню і відтворенню технологій, а також створенню нових продуктів, процесів, матеріалів або послуг [2].

У перекладі з англійської трансфер технологій (*technology transfer*) означає: 1) процес поширення науково-технічних знань; 2) практичне використання наукових знань, отриманих з іншої організації; 3) перехід від фундаментальних знань до технічних засобів; 4) пристосування існуючої техніки до нового використання [3]. Така точка зору не враховує правові відносини між контрагентами ринку та їх оформлення.

Намагаючись з'ясувати суть поняття «трансфер технологій», доводиться зважати на схожі категорії: трансфер знань, науково-технічний трансфер, комерціалізація технологій, технологічний трансфер, які вживаються для опису одного й того ж судження з урахуванням особливості сфери діяльності. Так, найбільш поширеним визначенням трансферу знань є офіційне визначення Єврокомісії, згідно з яким трансфер знань - це низка активностей, метою яких є залучити знання, як явні (патенти), так і неявні (ноу-хау, навички чи компетенції), від тих, хто їх створює, до тих, хто перетворить їх на результати. Трансфер знань включає як комерційну, так і некомерційну діяльність: спільні дослідження, консультації, ліцензування, створення спін-оф та спін-аут компаній, мобільність дослідників та публікації в наукових статтях [1].

Забезпечення конкурентоздатності економіки та досягнення успіху Україною на інноваційному шляху її розвитку неможливо без ґрунтовного осмислення сучасного стану такого впливового чинника економіки, як інтелектуальна власність, а з правової точки зору - прав інтелектуальної власності та майнових прав інтелектуальної власності, які спираються на надійну систему правової охорони інтелектуальної власності. Важливим є створення інтелектуального середовища, його підтримки та множення за рахунок науково-освітнього потенціалу, прискореного розвитку сфери фундаментальної науки, системи загальної та професійної освіти, відтворення інтелектуальної еліти в цілому, забезпечення її високого соціального статусу.

Сучасний етап розвитку ЄС характеризується формуванням єдиної інноваційної системи з національних інноваційних систем його країн-членів. Для активізації процесів передачі результатів наукових досліджень у практику господарювання створено Європейську мережу підприємств (Enterprise Europe Network), яка сприяє процесу трансферу технологій, зокрема, допомагає отримати ліцензії на технології. До її складу входить близько 250 релей-центрів, що сприяє обміну інформацією про науково-технічні розробки між інноваційними центрами, просуванню нових технологій, а також технологічній кооперації.

Методологія трансферу технологій та її складових потребує поглибленого дослідження проблеми походження технологій та природи їх створення, що має значення для встановлення автора/ів (власника/ів) результату інтелектуальної, творчої діяльності у сфері інтелектуальної власності.

Отже, використання трансферу інноваційних технологій надає можливість підприємствам виробляти сучасні товари й послуги, підвищувати якість продукції та знижувати витрати на виробництво, тим самим підвищувати рівень конкурентоспроможності.

Література:

1. Бутенко Д. С., Ткачук І. І. Розвиток трансферу технологій — запорука активізації інноваційних процесів в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 7. С. 261-263.
2. Зінчук Т. О. Трансфер інноваційних технологій: сутність та значення у розвитку вітчизняної економіки / Т. О. Зінчук, К. М. Кащук // Збірник наукових праць Таврійського Державного агротехнічного університету (економічні науки). - 2012. - № 2(18). - т. 4. - 199-208.
3. Ляшенко О.М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності / О.М. Ляшенко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/SocGum/inek/2010/5/8.pdf>
4. Омеляненко В. А. Методичні основи оцінки потенціалу трансферу технологій / В. А. Омеляненко // Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку: [Монографія] / Під ред. д.е.н., проф. О.О. Непочатенко (Ч. 1). - Умань: Видавець «Сочінський», 2012. - С. 350-353
5. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Трансфер технологій: підручник / А. А. Мазаракі, Г. О. Андрощук, С. І. Бай та ін. / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 556 с.
7. Ямчук А. В. Теоретико-методичні основи інформаційно-аналітичного забезпечення трансферу технологій в національному господарстві / А. В. Ямчук // Проблеми науки. - 2012. - № 2. - С. 2-7.

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ**Марія Поливач
(Київ, Україна)****ЗАРОДЖЕННЯ ПИСЕМНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ**

У зрілому середньовіччі у Східній Європі утворилася держава, що одержала в літературі назву Київська Русь. Творцем цієї держави була південна група східних слов'ян. Створена ця держава була на українській землі. Центром її був Київ – сучасна столиця України. Як імперія Рюриковичів Київська держава на якийсь час (X – 30-ті рр. XII ст.) об'єднала усі частини східного слов'янства і надала їм назву династії князів – Русь.

Руси стали фактом історії, починаючи з IX ст. їхня поява у Східній Європі зафіксована візантійськими й арабськими джерелами. При цьому етнічно руси не визначаються, але й не ідентифікуються зі слов'янами. Вони постають як соціально домінуюча група, об'єднана спільністю занять – зовнішньою торгівлею та військовою справою. Цей різноплемянний колектив гуртувався навколо авторитетного ватажка, утворюючи його дружину й адміністративний апарат [5, с. 41]. Важливим елементом даного утворення був наявність писемності.

Писемність є найважливішою складовою частиною культури будь-якого народу. Вона виникає тоді, коли в результаті соціально-економічного і культурного розвитку суспільства в ній з'являється потреба. Проблема походження слов'янської писемності досі остаточно не з'ясована [9].

Значна когорта вчених початку XIX ст. і теперішніх намагаються довести, що українці є корінним народом на теренах України з найдавніших часів, що назва Україна походить від словосполучення українна, де давньослов'янське «ук» (вчений, навчений) та країна, тобто країна мудрих.

Історія писемності на території України нараховує близько 8 тис. років, що підтверджують знайдені глиняні абетки, які використовувалися задовго до церковнослов'янського письма, підкреслює український дослідник С. Губерначук [9]. З писемних пам'яток античної язичницької пори збереглися манускрипт «Рукопис Ора», що відображає полеміку учасників подій VI ст. до н.е., та «Велесова Книга», написана в IX ст., за пару сотень років до початку літописання в Русі-Україні. У ній також йдеться про державу Оратту (Аратту), її керманіча Ора і його синів Кия, Щека і Горовато – спадкоємців давньої трипільської культури на наших землях.

«Рукопис Ора» був відомий у Європі ще в XVII ст., але дешифрувати його вдалось лише у 1976 р. американським дослідником-дешифрувальником Джоном Стойко, який видав його окремою книжкою під назвою «Листи до Ока Божого». В перекладі з англійської ця книжка випущена в Києві у 1998 р. В. Довгичем. Як же звучала тоді мова? «Щоміраміру. Міра ж одна і по можікості поб'є... Пустувіру Око Боже світу міра. Мета не віра в тобіжіє...» Так починається автентичний текст розшифрованої частини того древнього манускрипту. Із дешифруванням «Рукопису Ора» відпала потреба комусь доводити, що орії-трипільці – то проукраїнці, зазначає С. Губерначук [9].

Якщо виразитись образно, то «Рукопис Ора» – то паспорт українства VII–VI ст. до н.е. І якщо в «Рукописі Ора» немає сенсаційних та історичних даних, як у «Велесовій Книзі», в ньому є дещо цінніше – жива мова тих часів, якою говорили наші предки.

До речі дискусія про існування писемності у трипільців точиться вже давно. Так кілька роки тому побачило світ дослідження І. Ткачука і Я. Мельника «Семіотичний аналіз трипільсько-кукутенських знакових систем». Не оминув зазначеної проблеми у своїй монографії «Трипільська цивілізація» і М. Відейко. Висновки цих та інших праць зводяться до того, що трипільці, на жаль, не мали повноцінної писемності, а передавали з покоління в покоління інформацію, зашифровану у візерунках на знаменитій мальованій кераміці [2].

Виникнення писемності у східних слов'ян було зумовлено об'єктивними причинами, основна з яких – необхідність задовольняти потреби у спілкуванні. Слов'яни застосовували «черти» і «рези», про які пізніше згадував болгарський письменник Чорноризець Храбр в оповіданні «Про письменна». Він стверджував, що коли слов'яни були язичниками, вони не мали книг, а для лічби та ворожінь користувалися чертами та резами (тобто зарубками та різними позначками) [10]. Арабський письменник Ібн-Фадлан бачив написи поруськи на уламках дерев. У Новгороді були знайдені берестяні грамоти, на яких писали про господарські та сімейні справи. Тексти на берестяних грамотах видавлювали за допомогою спеціального інструменту – стилоса. Мовою письмового спілкування у ті часи була глаголиця – стародавній слов'янський алфавіт, який замінив «рези» і «черти».

Слов'яни використовували також руничні знаки (давні скандинавські письменна на камені), та вузликове письмо, яким не писали, а передавали повідомлення за допомогою вузлів, пов'язаних на нитках, а вони вже були замотані в клубки – так звані книги. Звідси походить відоме висловлення – «вузлик на пам'ять». Таке вузликове письмо можна побачити на стінах храмів як орнаментальний узор поряд із ліками святих.

Писемність в дохристиянські часи була поширена в зовнішньополітичній, економічній та торговельній сферах суспільного життя, а також у язичницькому культі. Найважливішим джерелом писемності язичницьких часів є договори Русі з греками 911, 944, 970 рр. Олега, Ігоря та Святослава. Так, договір

911р. вказує на руський звичай писати духовні заповіді на випадок смерті, а одна із статей договору 944 р. вимагала щоб посли або купці, які прибували з Русі до Царгорода, мали при собі не золоті і срібні печатки, як практикувалося раніше, а спеціальні грамоти, підписані князем. В ряду доказів раннього існування писемності на Русі може бути і знахідка в одному з гнздовських курганів корчаги другої чверті X ст. з написом «гороушца» або «гороушна». На думку дослідників напис засвідчував вміст посудини – гірчиці або гірчиного масла [6].

Відповідно до повідомлень літописних джерел у 60-х роках IX ст. дніпровська Русь на чолі з київським князем Аскольдом вчинила військовий похід на Царград – Константинополь. Похід був невдалим, і з Візантією укладено мир, а частина військової дружини разом з князем прийняла християнство. На Русь було надіслано єпископа і навіть складено спрощену азбуку. Ці відомості підтверджуються «Окружним посланням» константинопольського патріарха Фотія та біографією візантійського імператора Василія Македонянина, написаною Константином Багрянородним [1, с. 44-51].

Після введення візантійського православ'я, яке стало «культ рою» ново-навернених, на Русі остаточно утверджується кирилі на система письма. Нового письма потребувала держава і церква. Це письмо називалось «кирилиця», воно прийшло на Русь разом писцями і богослужбними книгами із Болгарії. Поступово кириличне письмо витіснило стару писемність. Кирилицею написані в відомі нам твори XI ст. і наступних століть: «Остромирове Євангеліє» «Ізборники» 1073 і 1076 рр., «Слово про закон і благодать» «Мстиславове Євангеліє», «Повість минулих літ» та ін.

Пам'ятки давньоруського письма можна побачити на різних предметах та виробках – пряслицях, горщиках, корчагах, голосниках, ливарних формочках та інших предметах домашнього вжиті. Вони свідчать, що писемність була поширена серед простого люду.

Оригінальними пам'ятками давньоруського письма є графіті XI–XIV ст., що містяться на стінах Софійського собору, Кирилівської церкви, Видубицького монастиря, Успенського собору Печерського монастиря, церкви Спаса на Берестові та Золотих воріт.

Особливий інтерес становить так звана «Софійська азбука», виявлена С.О. Висоцьким на стіні Михайлівського вівтаря Софійського собору в Києві. Вона складалась із 27 літер: 23 – грецьких і 4 слов'янських: Б, Ж, Ш, Щ. Згідно з С.О. Висоцьким, «Софійська азбука» відображає один із перехідних етапів східнослов'янської писемності, коли до грецького алфавіту почали додавати букви для передачі фонетичних особливостей слов'янської мови [4, С. 74-83]. Ймовірно, що перед нами алфавіт, яким користувалися на Русі ще в часи Аскольда і Діра.

Цікавими пам'ятками є стилі (залізни, бронзові і кістяні писала) для письма на воскових дощечках, бересті і штукатурці. Вони дають повне уявлення про грамотність прихожан соборів та широких верств населення Київської Русі. Всі ці пам'ятки вказують на те, що писемність у Київській Русі була не тільки привілеєм князів і духовенства, але і надбанням широких верств міського населення [7, с. 127-129].

Виникненню писемності у східних слов'ян сприяло два головних чинники; 1) поява держави; 2) проникнення здавна на східнослов'янські території християнства, яке було тісно пов'язане з використанням писемності для релігійних потреб. Писемність була конче необхідна державі для функціонування її інститутів: укладання договорів, діловодства, написання різних князівських грамот, оподаткування населення тощо. У свою чергу християнство, основою якого була писана книга, також сприяло поширенню початків писемності. Християнізація східнослов'янських племен почалася у середині IV ст. [3, с. 17]. У цей час спостерігається пошквнення місіонерської діяльності греків у Подніпров'ї, що підтверджується археологічними знахідками місцевої кераміки з позначками у вигляді хрестів. Підтверджується це і еволюцією поховального обряду [8].

Для проникнення писемності на Русь не останнє значення мали й торговельні зв'язки з різними країнами Заходу і Сходу, особливо з Візантією. Київські купці під час торгівлі знайомилися з грошовим обігом, початками арифметичних знань, мірами ваги тощо. У ті часи набула розповсюдження іонійська цифрова система, основою якої були літери грецького алфавіту, що з позначками – титлами – мали цифрове значення. Можливо, дехто з купців знав і звукове значення літер. Це могло бути доброю основою для письма «без упорядкування» грецькими літерами.

Важливе значення для поширення християнства, отже й писемності, мала діяльність київської княгині Ольги, її хрещення, подорож з посольством до Константинополя, урочисті прийоми та вшанування Константином Багрянородним, а по поверненні до Києва побудова церков св. Софії та, можливо, св. Миколая на Аскольдовій могилі. Незважаючи на те, що княгині не вдалося повернути до християнства свого сина Святослава, її діяльність переконливо свідчить про існування в середині X ст. в Києві церковної общини.

У 988 р., за Володимира Святославича, християнська релігія в її православному варіанті стала державною. Відкрилися нові можливості для подальшого розвитку киеворуської культури, зокрема писемності. У дореформені часи писемність, як свідчить викладене, обслуговувала переважно потреби держави. Із введенням християнства як державної релігії сфера вживання писемності значно розширилася. Пошквували державні, торговельні та культурні зв'язки з навколишніми християнськими державами Європи.

У 977 р. в Києві було створено Руську, тобто київську, метрополію, а у великих містах – єпископії. Для функціонування церковного управління (єрархії) потрібні були церкви, кадри духовенства та богослужбові книги. Для цього у Києві та інших містах було відкрито школи, куди брали дітей «нарочитої

чаді». Переписування книжок стало важливою державною справою. За тих часів центром виготовлення книжок, вірогідно, був монастир св. Софії у Києві, згаданий у хроніці Тітмара Марзебурзького під 1018 р.

Розвиток писемності тісно пов'язаний з мовою. Разом з писцями, священиками, перекладачами з південнослов'янських країн на Русь надходили так звані кирило-мефодіївські переклади, написані старослов'янською мовою. Переписування їх місцевими писарями привело до появи книжок, писаних церковнослов'янською мовою, київської редакції. Разом з тим у державній сфері та побуті продовжувала розвиватися писемність киеворуською мовою, що поступово склалася задовго до введення християнства. Основою киеворуської мови було койне (від грец. κοινή (διάρλεκτος) – «спільна (мова)») – київська говірка, доповнена військовою, господарською, дипломатичною та юридичною термінологією. Ця мова поширилася по всій величезній території держави. Вона обслуговувала не тільки зовнішні відносини з іноземними країнами, а й повсякденне життя і спілкування. По суті це була державна мова спілкування Київської Русі. Графічною основою писемності була досконала кирилична графіка, але відомим було й глаголичне письмо. Богослужбові книги писалися урочистим великим уставом, що було необхідне у зв'язку з читанням текстів у церквах. У державних документах вживалася та сама кирилична графіка. На жаль, від часів Володимира збереглося дуже мало епіграфічних пам'яток. Можна назвати лише написи-легенди на монетах – златниках та срібляниках Володимира та ще написи, знайдені у Новгороді на дерев'яному циліндрі, який вживався для опечатування мішків з даниною. На них написи, наприклад, «емця гривни 3», і князівські знаки. Найбільш ранній з написів відноситься до часів Володимира та Святополка, тобто до 970–980 рр.

Написи на монетах Володимира, Святополка і Ярослава дають дуже мало матеріалу для палеографічних спостережень, але важливим і безперечним є те, що вони написані кириличним письмом [9].

Література:

1. Regel W. *Analekta buzantine zusika*. Санкт-Петербург, 1891, с. 44-51.
2. Безкровний М.Ф., Кропивко М.Ф., Палеха Ю.І., Іщенко Т.Д. Діловодство в інформаційно-консультаційній діяльності: 1 частина: підручник. /Безкровний М.Ф., Кропивко М.Ф., Палеха Ю.І., Іщенко Т.Д. К.: Ліра-К, 2014. 294 с.
3. Брайчевський М.Ю. Утвердження християнства на Русі. ред. М.В. Попович; АН УРСР, Ін-т археології. – Київ: Наукова думка, 1988. – 259 с.
4. Висоцький С. Азбука з Софійського собору у Києві та деякі питання походження кирилиці // Мовознавство. 1974. № 4. С. 74 – 83.
5. Історія України: навч. посіб. для студ. ВНЗ / О. Г. Бажан [та ін.]. К.: Дельта, 2006. 639 с.
6. Історія української культури: У 5-ти т. / Історія культури давнього населення України. Т.1. К.: «Наукова думка», 2001. с. 714.
7. Павлова О.Ю. Історія української культури. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 352 с.
8. Симонович Э.А. Памятники черняховской культуры степного Поднепровья // Советская археология. 1955. Т. 24. С. 310.
9. Висоцький С.О. Писемність. Освіта. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult04.htm> – Назва з екрана.
10. Писемність і література в дохристиянській Русі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/8662908/page:3/> – Назва з екрана.

Юлія Різник
(Черкаси, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПОШТОВО-ТЕЛЕГРАФНИХ УСТАНОВ ЧЕРКАСЬКОГО ПОВІТУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У зв'язку з тим, що розвиток поштової справи на території Черкаського повіту безпосередньо пов'язаний з історією зв'язку України, а зважаючи на імперський період в її історії – то і Росії, компаративний нарис становлення та розвитку зв'язку Російської імперії у першій та другій половинах ХІХ ст. дав змогу авторові прослідкувати еволюцію поштової справи від так званої «ямської гоньби» до утворення першої державної поштової установи. Залучення та комплексний аналіз різноманітних джерел дозволяє встановити взаємозалежність визначальних подій в історії держави з поширенням мереж комунікацій, зокрема поштового зв'язку.

Розвиток промисловості, будівництво нових заводів, фабрик, залізниць, розквіт торгівлі поставили на порядок денний питання про реорганізацію й вдосконалення старих форм зв'язку та створення нових комунікацій, серед яких пошта на той час була єдиною. Насамперед, це стосувалося питань поштового збору та прибутків, аналіз яких дає можливість відтворити процес перетворення поштової справи держави у фінансово прибуткове підприємство, що зайвий раз підтверджує поступову, але впевнену, модернізацію країни.

Нагальні проблеми реорганізації державного поштового зв'язку Російська держава вирішувала за допомогою організації земської пошти, завдяки якій в умовах постійного браку державних коштів стало можливим розширення мережі установ поштового зв'язку і на теренах Черкаського повіту. Земська пошта забезпечувала чіткий зв'язок центру повітів з окремими його частинами, надаючи поштові послуги різноманітним установам та населенню.

Окрім того, вивчення поштових відправлень часів Російської імперії дозволяє стверджувати, що внаслідок бурхливого зростання населених пунктів, розвитку поштової справи та зародження культури листування виникла потреба в найменуванні вулиць та нумерації будинків.

Упродовж 1913-1917 рр. значно розширилася географія надання поштових послуг та мережа закладів, яка охоплювала всю територію Черкаського повіту. Організація та розвиток поштового зв'язку на території Черкаського повіту в імперський період було зумовлено характером регіону, кількістю та складом населення.

Регулярний і загальнодоступний поштовий зв'язок в Україні почав формуватися у XIX столітті, коли з розвитком продуктивних сил та гуманітарної сфери дедалі необхіднішою ставала потреба в забезпеченні надійного засобу адресної доставки різних видів поштової кореспонденції. Водночас, із розширенням мережі поштових установ, надзвичайно гостро постала проблема матеріально-технічного забезпечення поштових установ, організації перевезення пошти, доступності поштових послуг як міському, так і сільському населенню, кадрова проблема.

Особлива увага приділялася організаційним питанням роботи поштово-телеграфних контор. На підтвердження цього свідчить циркуляр про те, що досить часто штемпеля накладаються необережно, що навіть не можна прочитати місце відправки листа. У зв'язку з цим наказом від 4 квітня 1868 р. було вказано, щоб був строгий нагляд, щоб все було чітко, щоб були добре приклеєні марки, щоб попередити їх повторне використання [1, 11].

При пошкодженні листів у конторах ставили свої штампи, але не вказували причини пошкодження. У зв'язку з цим потрібно було обгортати листи з пошкодженими конвертами чи печатями бомажними бандеролями, хрестоподібно і пропечатувати їх казенними печатями, робити на ньому напис, що лист отримали пошкоджений (11 листопада 1868 р.) [1, 19].

Великого значення надавали маркам. Це декламують записи за 30 січня 1886 р., в якому говориться, що в поштових ящиках є листи з марками старих зразків, тому їх не можна надсилати [8, 11] та за 2 серпня 1912 р., де зазначається, що з 1913 р. вводяться нові закони поштової оплати з портретними зображеннями царів Правлячого Будинку, а також із зображенням двох історичних будівель. Поштові марки в 5 копійок не будуть виготовлятися; не виготовлятимуться і в 2 та 3 рублі. Нові марки мають бути в продажу з 1 січня 1913 р., а старі продавати, поки не закінчаться всі їхні запаси [5, 42].

Суворо дисципліна, яка була характерна для поштово-телеграфних контор, сприяла налагодженню телеграфного сполучення і на залізничних вузлах. Основні маси кореспонденції стали передаватися потягами. Про це свідчать матеріали ДАЧО. Наприклад, циркуляр від січня 1888 р. про пошту, що перевозиться вагонами. Обов'язково потрібно було вказувати звідки, куди надсилається поштова кореспонденція, кому, на яку суму [2, 7].

У циркулярі за квітень 1913 р. зазначається, що в останній час кількість поштових відправлень, які здаються в багажні вагони наскільки зросла, що залізні дороги, за не достатком в цих вагонах місця, затрудняються приймати всі поштові мішки. Це через те, що деякі поштові заклади, окрім дозволеної їм пересилки вкладають у мішки кореспонденцію, адресовану в інші місця. Тому наказувалося, що потрібно вклати в мішки, що здаються в багажні вагони швидкісних та пасажирських поїздів, виключно тільки листи, газети і ті з числа легких бандеролей, що мають найбільш терміновий характер [7, 36].

Видано було і розпорядження, в якому зазначалося, щоб перевіряли вагу кореспонденції та посилок з метою викриття втрати кореспонденції та щоб не було вагових недоліків (21 жовтня 1868 р.) [1, 64].

В червні 1890 р. видано циркуляр про знаки поштової оплати. Вносилися зміни, адже тепер повинні прямо від особи, яка працює на пошті, вказувати необхідну кількість марок, конвертів і бланків для відкритих листів [3, 37].

Але, звісно, траплялися і випадки не особливо ретельного ставлення до обов'язків працівників пошти. 31 травня 1890 р. видано наказ про те, що часто трапляються випадки втрати талонів, квитанцій із книги розгону поштових коней. Тому про подібні випадки необхідно доповідати, у разі не виконання наказу – штраф [3, 12].

Багато уваги приділялося саме умовам зберігання, правилам пересилки листів та передач телеграфних повідомлень по телеграфу та телефону. Циркуляр від 25 вересня 1868 р. про зберігання листів з написом "надіслати до запитання" вказував, що необхідно зберігати листи дбайливо, разом, по алфавітному порядку; у випадку відправки далі, відправляти з рештою пошти, але з штампом з датою; листи, якщо по них не з'явилися, зберігати 4 місяці, а далі – як з рештою листів [1, 28].

Існували і правила по пересилці внутрішньої і міжнародної кореспонденції. Тут вказувалося: вводяться відкриті листи з оплаченою наперед відповіддю; відправник біля адреси одержувача пише своє ім'я та адресу, ставить підпис (14 березня 1886 р.). Із запису за жовтень 1914 р. ми дізналися, що в службовому заголовку вихідних бланків міжнародних телеграм потрібно позначати місце призначення [8, 17].

У лютому 1917 р. було видано офіційне розпорядження про порядок змінення адреси листів з оголошеною цінністю. Вказувалося, що для шифрування потрібно брати 3 числа:

- число місяця відправки листа;
- число літер прізвища особи, якій потрібно видати листа;
- суму листа з оголошеною цінністю [6, 18].

Начальником Київського поштово-телеграфного відділку був виданий наказ про передачу телеграфних депеш по телеграфу і телефону. У ньому зазначалося:

- настільний телефонний апарат повинен бути установлений в телеграфній апаратній на окремому столі;
- бажаючі користуватися обміном депеш по телефону подають про це заявку начальнику контори з грошовим авансом в 20 рублів;
- 10 коп. за кожен телефонну телеграму без врахування кількості слів;
- по закінченню кожного року повинна подаватися не пізніше 10 січня відомість про збір за рік по 10 коп. за користування телефоном [4, 36].

У грудні 1890 р. вийшло розпорядження, яке стосувалося витрат на ремонт телеграфних ліній, введення нової форми звітності витрат, що ставала спрощеною [3, 29].

Велика увага була приділена вчасності доставки поштової кореспонденції. На основі параграфу 7 кондицій, пошт-утримувачі підлягали штрафу в таких випадках:

- за затримання пошти чи естафети – до 2 рублів;
- за продовження часу в шляху – по 3 рублі.

Тому був виданий наказ: щоб не затримувалися на станціях більше 10 хв., щоб до приходу пошти були підготовлені повозки, щоб розвізники їхали швидко. У випадку не виконання наказу – передбачалася догана [1, 24].

Циркуляр від вересня 1888 р. про причини уповільнення роботи пошти повідомляє, що це відбувається через брудні дороги, несправні дороги, мости, якщо все ж запізняться – повинні негайно доповісти про це. Потрібно робити помітки, якщо пошта не покрита брезентом [2, 28].

Деякі представники Волинської і Київської казенних палат не вказують, від якої контори чи станції йде відправка. В зв'язку з цим потрібно надалі слідкувати за процедурою відправки поштових відправлень і вказувати необхідні дані [3, 3].

Досить активною була співпраця поштово-телеграфних контор Черкаського повіту з іноземними країнами. Про це свідчить ціла низка циркулярів та наказів. Наприклад, в циркулярі від травня 1890 р. вказувалося, що пошту, направлену в Італію і транзитом через Італію в Єгипет, Судан, Тріполі, Туніс і т. д. із Київської і Волинської губерній направляти в поштовий відділ №4 [3, 11].

Ще один приклад – це циркуляр від листопада 1890 р. про те, що ціна на доставку листів додому в Москву та Петербург повинна коштувати не більше 25 рублів. За доставку посилки – 15 чи 20 копійок [3, 40].

Кілька циркулярів ми зустріли щодо пересилки поштової кореспонденції в Маньчжурію. Запис від 20 січня 1908 р. повідомляє, що в Маньчжурію заборонено пересилати вогнестрільну зброю, військове спорудження, сіль та опіум. За наступними даними, посилки, адресовані на Маньчжурію, мають бути з прикріпленими в 3-х екземплярах митними деклараціями, але на російській мові (15 лютого 1908 р.) [4, 10].

У циркулярі від 17 березня 1908 р. Начальник Іркутського поштово-телеграфного округу повідомив, що в Якутському і в Охотському трактатах отримують велику кількість посилок в розбитому вигляді, а вкладене в посилки частково чи повністю зіпсовано. Тому був виданий у відповідності до цього наказ: поштові приймальники повинні попередити відправників про необхідність міцного закриття посилок, що адресовані до Східного Сибіру [4, 16].

Циркуляр від 18 червня 1912 р. повідомляє, що в Томському поштово-телеграфному окрузі будуть введені нові печатні ярлики для наклепки на бланки грошових переводів. Видали відповідний наказ. За яким грошові перекази, надані в заклади Томського округу з 1 січня 1913 р., з ярликами без назви контурної палати не виплачувати, без підтвердження місця подачі [5, 22].

Начальники поштово-телеграфних відділків піклувалися також про самоосвіту та культурний розвиток своїх працівників. Для цього намагалися створювати курси вивчення іноземних мов, бібліотеки, заклади культурного відпочинку. Про це свідчать відомості від 26 березня 1914 р.: відкрито курси французької мови. Пропонується Начальникам закладів оголосити про це працівникам, щоб бажаючі навчалися французькій мові обов'язково йшли і навчалися. Потрібно було доносити, чи існують при доручених їм конторах окремі бібліотеки. Якщо так – то вказувати, яка кількість книг в них присутня, скільки осіб відвідують дану бібліотеку [9, 188].

Підбиваючи підсумки, можемо стверджувати, що аналіз та введення до наукового обігу нових джерел на прикладі Черкаського повіту дав можливість визначити, що робота інституцій зв'язку має величезне значення для розвитку країни, зміцнення її економічної й оборонної здатності, для успішної діяльності державного апарату, всебічного задоволення культурно-побутових запитів населення. Пошта сприяє не лише поширенню різноманітної інформації, а й налагодженню шляхів сполучення, розвитку економіки, справочинства, культури.

Література:

1. ДАЧО. – Ф. 351. Черкаська п.-т. контора. – Оп. 1. – Спр. 3. – 113 арк.
2. ДАЧО. – Ф. 351. Черкаська п.-т. контора. – Оп. 2. – Спр. 3. – 83 арк.
3. ДАЧО. – Ф. 351. Черкаська п.-т. контора. – Оп. 2. – Спр. 5. – 58 арк.
4. ДАЧО. – Ф. 351. Черкаська п.-т. контора. – Оп. 2. – Спр. 14. – 81 арк.
5. ДАЧО. – Ф. 351. Черкаська п.-т. контора. – Оп. 2. – Спр. 18. – 76 арк.
6. ДАЧО. – Ф. 866. Ротмистрівське п.-т. відділення. – Оп. 1. – Спр. 5. – 29 арк.
7. ДАЧО. – Ф. 886. Цвітківське залізничне поштове відділення. – Оп. 1. – Спр. 3. – 172 арк.
8. ДАЧО. – Ф. 913. Черкасько-Соснівське п.-т. відділення. – Оп. 1. – Спр. 1. – 272 арк.
9. ДАЧО. – Ф. 926. Деренковецьке п.-т. відділення. – Оп. 1. – Спр. 14. – 231 арк.

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

**Зоя Бондаренко, Альона Різник
(Дніпро, Україна)**

**МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ:
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ**

Для сучасних потреб української вищої медичної освіти важливим є надання системи інтегрованих фундаментальних клінічних знань, вмінь, навичок та формування у лікарів всіх компетентностей до майбутньої професії. Компетентності та результати навчання є ключовими поняттями вищої освіти в Європейському освітньому просторі [1; 2]. На думку експертів Ради Європи, компетентності передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні і соціальні потреби, формують комплекс ставлень, цінностей, знань та навичок. Інтегральні, загальні та фахові компетентності вищої освіти представлені в новому міжнародному проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING) [3; 4]. Необхідно зазначити, що сучасна українська наука лише адаптується в останні роки під такий європейський досвід і потрібно ще трансформувати його під наші реальності. У списку загальних компетенцій TUNING залишається актуальною така важлива здатність, як діяти на основі етичних міркувань (мотивів)[3]. Формування мотивації морально-етичної поведінки є однією з найважливіших умов успішності у майбутній професійній діяльності лікаря.

Метою статті є теоретичне дослідження стану сучасного морально-етичного виховання студентської молоді в умовах закладу вищої освіти.

Виховання та мотивація етичної поведінки є такою ж складною, як і навчання спеціальним, фаховим компетентностям. Майбутній лікар повинен демонструвати особливий вид поведінки, якій навчають з перших курсів у медичних вишах. Суттєвими є такі характеристики етичного навчання, як формування стійкості характеру, високого рівня інтелектуального розвитку і співчутливого ставлення до пацієнтів та їх родичів, толерантність і відповідальність тощо [5; 6].

Соціалізація як складова частина підготовки майбутнього професіонала, як педагогічна мета освітнього процесу у вищій школі передбачає освіту, виховання, розвиток особистості, на думку багатьох дослідників теорії і практики процесу соціального виховання студентської молоді: О. Безпалько, І. Бех, Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, Г. Локарева, С. Литвиненко, Л. Міщик, В. Петрович, О. Песоцька, В. Поліщук, Ю. Поліщук, В. Радул, С. Савченко, В. Тименко, С. Харченко, В. Шевченко.

Серед українських і зарубіжних науковців, які вивчають сутність соціального становлення, особливості його перебігу в трансформаційних умовах, актуальними є напрацювання соціальних психологів (Г. Андреева, Н. Коваліско, Б. Паригін, А. Реан та ін.), соціальних педагогів (Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, А. Мудрик, Ж. Петрочко, С. Савченко, Н. Сейко, С. Харченко та ін.). Проблема формування морального досвіду і ціннісних орієнтацій, базової культури як основи соціалізації особистості стала предметом досліджень І. Беґа, О. Газмана, І. Мартинюка та ін. Значну увагу розкриттю соціального середовища як фактора соціалізації особистості приділяли дослідники теорії і практики процесу соціального виховання студентської молоді: О. Безпалько, Н. Заверико, І. Зверева, А. Капська, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, Г. Локарева, О. Лукач, Л. Міщик, І. Мигович, В. Петрович, О. Песоцька, В. Поліщук, Ю. Поліщук, В. Радул, С.В. Савченко, В. Тименко, С.Я. Харченко, С. Шашенко, В. Юрченко та інші.

Зокрема, процес соціалізації студентів у ЗВО досліджували М. Галагузова, Н. Голованова, А. Ковальова, І. Ліпський, М. Шилова та інші. За два останні десятиліття різним питанням соціалізації студентів присвячено ряд дисертацій учених: науково-теоретичним засадам соціалізації студентської молоді (С. Савченко), соціалізації студентів-першокурсників у вищому педагогічному навчальному закладі (Л. Дябел); соціалізації студентів засобами мовних комунікацій (І. Курліщук), діяльності студентських волонтерських груп, об'єднань (З. Бондаренко, Т. Лях); педагогічним умовам формування соціальної компетентності студентів у процесі їхньої професійної підготовки (Н. Малюткіна), педагогічним умовам соціалізації студентів мистецьких педагогічних спеціальностей (Г. Овчаренко); соціалізації студентської молоді у виховному процесі вищого навчального закладу (О. Севастьянова), соціальній адаптації студентів (В. Стрельцова). Попри досліджувані проблеми виховання, соціалізації студентів, все ще залишаються не до кінця вивченими інноваційні форми виховної роботи, підходи до визначення багатьох педагогічних дефініцій, які набули вже іншого значення, ужитку тощо [9, с. 4-6].

Морально-етичну культуру особистості майбутнього лікаря можна визначити як інтегративний феномен, який свідчить про готовність фахівця до здійснення професійної діяльності [7]. Основу з медичної етики взято з часів Гіппократа, а потім доповнено на II деонтологічному конгресі.

Через специфічність сучасного стану медицини в Україні (медична реформа, пандемія на COVID-19) лікар не тільки використовує чинні деонтологічні кодекси, а й повинен користуватися власним досвідом та моральним відчуттям в залежності від ситуації. Базисом морально-етичної культури можна назвати: психологічний блок (потреби, мотиви, ціннісні установки, націленість особистості, система когнітивних

здібностей, вмінь, навичок); інформаційно-когнітивний блок (знання про сучасну систему європейських цінностей); увесь комплекс переконань, вірувань і систем цінностей, які значущі для особистості та які були початково сформовані; операційний блок (навички рефлексивної, творчої діяльності); особистісно осмислена система цінностей, яка є основою для вирішення етичних конфліктів і базою для самовдосконалення особистості. Як свідчать дослідження психологів, мотиваційна сфера більш динамічна, ніж пізнавальна та інтелектуальна. Але відносна динамічність має позитивні і негативні сторони. І якщо нею не управляти, то може бути регрес мотивації, зниження її рівня і взагалі може бути втрачена дієвість. Формування мотивації часто йде стихійно і не є предметом цілеспрямованої систематичної роботи [8].

Зазначимо, що залучення здобувачів вищої освіти до волонтерської діяльності є важливим етапом у формуванні професійної культури та соціалізації молоді, бо волонтерство – це добродійна діяльність індивідів і груп на основі загальних цілей, з допомогою різноманітних педагогічних засобів, спрямованих на вирішення соціальних проблем, заради добробуту й процвітання особистості і суспільства загалом. Саме від рівня організації волонтерської діяльності студентів багато в чому залежить якість їх професійної підготовки, а ефективність організації волонтерської роботи у виші залежить від участі його керівництва, яке забезпечує тісний взаємозв'язок із суб'єктами організації волонтерської роботи, й створює належні соціально-педагогічні умови. У процесі волонтерювання студенти оволодівають багатьма навичками взаємодії з різними категоріями людей, формують власне бачення поведінки стосовно певних осіб, які потребують уваги, набувають досвіду надання соціальних й медичних послуг тощо [9, с. 7].

Мотивацією для кращого виховання у студентів високої моральної поведінки може бути досвід спілкування з хворими в паліативних відділеннях лікарень та хоспісів, відділень реанімаційної допомоги хворим. Здобувачі вищої медичної освіти на прикладі ставлення до важко хворих повинні виховати в собі високу моральну людину. Кожна людина має право на гідне до себе ставлення і майбутній лікар повинен мати подібні якості.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Зазначаємо, що для формування іміджу сучасного конкурентноспроможного фахівця важливим є принцип педагогічного співробітництва та діалогу, який у педагогіці має характер духовного, партнерського спілкування викладача зі студентом та їх обох із соціальним середовищем. Цей принцип визначається передусім єдністю спільних прагнень викладача і студента до набуття соціально-педагогічного досвіду, формування окремих соціальних умінь та навичок, етичних й духовних чеснот, і виконує функцію супервізії.

Така ситуація діалогу і співтворчості є тією першоосновою, на якій розвивається ефективна система навчання та виховання майбутнього фахівця. Зазначимо, що викладач вищої школи має бути підготовленим до здійснення цього напрямку роботи, який є конструктивним, сприяє творчому розвитку креативного мислення та формування активної життєвої позиції кожного здобувача вищої освіти, загалом студентської молоді.

Аналіз цих думок дає підстави для висновку щодо використання накопиченого в зарубіжній теорії і практиці педагогічної роботи оригінального і досить ефективного теоретичного і практичного досвіду соціальної, психологічної, професійної підтримки студентів, їхньої успішної адаптації до умов освітнього середовища. Осмислення і належна оцінка цього досвіду, впровадження у вишах України, і зокрема, у ЗВО III-IV рівнів акредитації, сприятиме розвитку нових педагогічних підходів до вирішення проблем професійного, етичного, соціального й особистісного становлення молоді.

А морально-етична культура є необхідною складовою підготовки майбутнього лікаря як висококваліфікованого спеціаліста. Етичний компонент професійної культури особистості лікаря є центральним, таким, що визначає всі інші та потребує сформованості кожного окремого компонента. Формування морально-етичної культури здійснюється впродовж усього періоду навчання у виші та протягом подальшої професійної діяльності лікаря.

Подальшим дослідженням може бути питання щодо використання різних сучасних методів виховання у професійній підготовці лікаря

Література:

1. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та Українські перспективи. К.:К.І.С., 2004. 112 с.
2. Філоненко М.М. Методика викладання у вищій медичній школі на засадах компетентнісного підходу: Методичні рекомендації для викладачів та здобувачів наукового ступеню доктора філософії (PhD) ВМ(Ф)НЗ України. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 88 с.
3. Куликовський С. Генеза поняття «Компетентність» у Європейській та Українській педагогічній науці. Генеза поняття «Компетентність», 2014. 103 с.
4. Ягупов В.В., Свистун В.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. Наукові записки НаУКМА. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота», 2016. Т. 71. 2007. С. 3-8.
5. Дубовицкая Т.Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов. Психологическая наука и образование. 2004. №2. С. 82-86.
6. Максименко С.Д., Філоненко М.М. Методичні рекомендації «Науково-дослідницька діяльність студентів» для слухачів ФПК викладачів. К., 2013. 64 с.

7. Асламова М.В. Виховання морально-етичної культури майбутнього лікаря в умовах медичного вишу. Вісник ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія». Т. 16, випуск 2 (54). С. 258-261.
8. Князян М. Формування пізнавальної мотивації дослідницької діяльності студентів. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. №1. С. 173-181.
9. Бондаренко З.П. Сучасні підходи до виховання студентської молоді в умовах вищого навчального закладу // Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ; Айс Принт, 2016. Вип.3 (49) С. 3-17.

Ірина Павленко
(Суми, Україна)

ПІДГОТОВКА ОСВІТЯН В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Інтернет-технології та інтелектуальні комп'ютерні системи інтегруються у систему вищої освіти та відкривають нові обрії для сучасного вчителя. Вони дають можливість отримання новітніх знань, що виходять за межі локальних контекстів. Мережа Інтернет стає ключовим елементом у забезпеченні здійснення комунікацій, неосяжним сховищем і джерелом інформації, середовищем навчання та праці. Середовище Інтернету – це сукупність технічних, інформаційних, соціальних, економічних та юридичних компонентів, що забезпечують існування, функціонування та діяльність індивідуальних і групових користувачів, які складають аудиторію Інтернету.

Швидкі темпи розвитку сучасного суспільства в напрямку створення інформаційного суспільства безпосередньо впливають на модифікацію відомих моделей навчання. Одним з основних параметрів оцінювання ступеня розвитку глобального цифрового суспільства є зміни в освіті, зокрема стан комп'ютеризації шкіл і бібліотек, рівень інформаційної освіти педколективів, застосування сучасних мультимедійних програм й інтернет-технологій у процесі навчання. Упровадження змін у систему освіти, масове застосування комп'ютерних та інформаційних технологій формують для освітян абсолютно нові виклики, пов'язані саме з можливістю пристосування навчальних закладів до сучасних потреб і реалій. Це є актуальним завданням для освітян, які беруть участь у реформуванні системи освіти й повинні відповідати сучасним вимогам, що стосуються підвищення професійної кваліфікації та майстерності.

Теоретичні праці в галузі інформатизації управління освітнім процесом, освітніми ресурсами, інформаційно-освітніми процесами, що проводили відомі українські вчені В. Биков, В. Бондар, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, М. Желдак, Л. Калініна, В. Кремень, В. Кухаренко, О. Мармаза, В. Маслов, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Пікельна та інші, підтверджують факт недостатнього розроблення проблеми й необхідність продовження досліджень процесу, аналізу чинної системи підвищення кваліфікації освітян й опрацювання нових ефективних методик у цьому напрямі.

У процесі створення навчальних програм курсів підвищення кваліфікації освітян необхідно зважати на те, що використання інформаційних технологій у діяльності освітян суттєво впливає на формування змісту, організаційні форми, методи навчання й управління, а також спричинює кардинальні зміни в діяльності учнів і вчителів. Для досягнення ефективності процес інформатизації має охопити всі напрями й сфери діяльності закладу.

На сучасному етапі реформування системи освіти змінюється сутність підвищення кваліфікації освітян. На відміну від традиційної системи, навчання на короткочасних очних курсах раз на п'ять років, де педагог має змогу ознайомитися з новими методиками та прийомами навчання, обговорити природу змін навчальних програм, перейняти досвід колег тощо, сучасні курси підвищення кваліфікації повинні формувати практичні навички використання педагогічних методик і прийомів, навчити педагога самостійно обирати ті чи інші методики залежно від наявної педагогічної проблеми, завдань навчальної програми, життєвих реалій. Крім того, курси мають допомогти освітянам обрати напрями власного саморозвитку в міжкурсний період. Якісно реалізувати названі завдання на короткочасних очних курсах неможливо, тому зростає роль самоосвіти педагога, організації й забезпечення функціонування пролонгованої системи підвищення кваліфікації в міжтестастійний період, залучення в процес формування й розвитку професійного зростання, освітніх округів, опорних шквал і системи консультаційних пунктів, де він міг би пройти навчання з технологій і методик, що його цікавлять. Також необхідно забезпечити освітянам доступ до освітніх ресурсів, навчити ефективно ними послуговуватися. Усе це належить до широкого тлумачення поняття «інформатизація», що подане в ЗУ «Про Національну програму інформатизації»: «сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки».

Швидкоплинність змін у всіх галузях цифрового суспільства, постійне оновлення ІТ умотивовують доцільність запровадження моделі безперервної освіти. Провідні освітні організації світу визнали навчання впродовж життя єдиною конкурентоспроможною формулою здобуття фахової освіти, що відповідає

потребам суспільства XXI століття. Організація курсів підвищення кваліфікації освітян в СОІППО покликана забезпечити такий процес безперервного навчання найновіших педагогічних інтернет-технологій.

Важливу роль в одержанні, розвитку професійних та інформаційних-компетентностей освітян відіграє самонавчання та самоосвіта, а також дистанційні форми підвищення кваліфікації. «Перспективними тенденціями розвитку безперервної, зокрема вищої та післядипломної, освіти є її доступність, особистісна орієнтованість, педагогічно доцільне і виважене поєднання традиційних і дистанційних технологій і методичних систем навчання».

Використання інформаційних технологій у закладах ППО забезпечує нові ресурси для подання навчального матеріалу, стимулює освітян до активної навчальної діяльності, надає можливості для кожного реалізувати свою, сформовану відповідно до індивідуальних особливостей і вимог, траєкторію навчання. Водночас застосування інформаційних технологій у системі післядипломної освіти може бути ефективним тільки за умови розроблення науково обґрунтованої технології навчання.

Навчання основ інформаційних технологій, сучасних інтернет-технологій і сервісів передбачене здебільшого навчальними планами курсів педагогів. В останні роки для таких спецкурсів планують певну частину навчальних годин в інваріантній і варіативній частинах навчальних планів, даючи освітянам змогу отримати обов'язкові базові знання, обрати додаткове навчання за напрямом, що найбільше їх цікавить, або спецкурс, знання з якого найактуальніші для вчителя.

В Сумському ІППО впродовж останніх років у межах курсів підвищення кваліфікації упроваджено навчально-методичний комплекс «Використання сучасних інформаційних технологій». Навчально-методичний комплекс розроблено й упроваджено на кафедрі освітніх та інформаційних технологій у вигляді програми навчальної дисципліни «Використання сучасних інформаційних технологій», що передбачає очно-дистанційну форму навчання. Навчальна дисципліна розрахована на 8 годин практичних занять та 4 години самостійних занять на яких забезпечується єдність програмного забезпечення та методики його використання.

В Україні створено та затверджено достатню кількість законодавчих і нормативних актів, які регламентують процес інформатизації суспільства й упровадження інформаційних технологій у сферу освіти як важливого складника державної політики щодо євроінтеграції, створення умов для рівного доступу до якісної освіти, забезпечення особистісно-орієнтованого підходу до потреб громадян, задоволення їхніх освітніх потреб. Завдання законодавчих актів з упровадження інформаційних технологій не виконують або гальмують через відсутність чи недосконалість механізмів їх реалізації, брак системного підходу до їх розроблення.

Інтернет має стати потужним засобом удосконалення навчального процесу та здійснення вузівської науки. Навчальний заклад формує вміння та навички роботи за комп'ютером та користування інтернет-технологіями з метою отримання новітніх знань. Але в той же час, технічне забезпечення може відставати від потреби у необхідності користування новітніми засобами отримання та оброблення інформації.

Література:

1. Пиголенко І.В. Роль та місце інтернет-технологій у формуванні ціннісних орієнтацій молоді // Нова парадигма. Запоріжжя: 2003. № 34. С. 21-30.
2. Грицяк Л. Д. Підготовка керівника загальноосвітнього навчального закладу у системі післядипломної педагогічної освіти до впровадження стратегічного менеджменту: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Грицяк Леся Данилівна; Інститут педагогіки НАПН України. К., 2011. 219 с
3. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід: навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко; за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. 348 с.

Ірина Павленко
(Суми, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Актуальність та постановка проблеми. Освітні заклади в усьому світі щодня стикаються з сотнями проблем для вирішення яких потребують застосування кардинально нових методів, поглядів і підходів. Настав час переглянути підходи до викладання і навчання, які є актуальними в XXI сторіччі. Оновлення змісту освіти сьогодні вимагає розв'язання складної проблеми: як перетворити велику кількість знань у індивідуальне надбання та знаряддя кожної особистості. Реалізація будь-якої ідеї залежить виключно від людини та її бажання. Відповідно реформа освіти залежатиме від особи самого вчителя, який постійно перебуває в контакті з дитиною.

Тісний зв'язок між вчителем і учнем є запорукою ефективності навчання. Те, наскільки педагог дитиноцентризований, є ключовим моментом у сприйнятті інформації учнем та засвоєння її.

Можна зробити новий стандарт освіти, покращити освітнє середовище, але якщо вчителі не будуть використовувати ті методики, які допомагають дітям отримати реальні компетентності, що їх вимагає сьогодення, то будь-які зміни не матимуть успіху. Першочергове завдання школи зараз – допомогти школярам усвідомити, сприйняти загальнолюдські цінності і жити відповідно до них, навчити дітей відповідальності, критичності, самостійності, вміння справлятися з викликами сучасного світу.

Аналіз останніх досліджень. Темі впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в Україні нині присвячені дослідження таких науковців, як В. Биков, Я. Булахова, О. Бондаренко, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук, О. Шестопап та інших. Теоретичні та методичні засади застосування технологій Веб 2.0 в освітньому процесі розглядали Н. Дементівська, М. Золочевська, О. Кисельова, Н. Морзе, Н. Хміль та інші.

Виклад основного матеріалу. Залежно до вимог результату освітнього процесу трансформуються і способи та методи досягнення його. Так, сьогодні світ навколо дитини - це світ гаджетів та інтернет-павутини. Традиційна школа просто потерпає у конкурентності з цим новим, але швидко пристосованим до уваги дітей, способом сприйняття довколишнього світу. То ж сучасний учитель повинен шукати таких способів і методів роботи, які будуть максимально ефективними для подачі нового матеріалу та будуть цікавими та доступними сьогоднішнім учням. Розвиток освітнього процесу та його компонентів зараз пропонує великий вибір нових технологій, які є оптимізованими до навчального процесу. Так, мова йде про використання електронних освітніх ресурсів у процесі навчання. Саме вони допомагають зробити сучасний урок цікавим і легким для засвоєння та запам'ятовування. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив появу нової форми освіти – електронної (e-learning), тобто навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Основою електронної освіти є електронні освітні ресурси.

Під електронними освітніми ресурсами, розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами. Електронні освітні ресурси – це основний компонент інформаційного освітнього середовища, який орієнтований на реалізацію освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і на застосування нових методів і форм навчання.

Електронні освітні ресурси є складовою частиною освітнього процесу, мають навчально-методичне призначення та використовуються для забезпечення прогресивної освітньої діяльності.

До електронних освітніх ресурсів належать:

- електронний документ, інформація в якому подана у формі електронних даних і для використання якого потрібні технічні засоби,
- електронне видання, електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості й призначений для розповсюдження в незмінному вигляді,
- електронний посібник, навчальне електронне видання, використання якого доповнює або частково замінює підручник),
- електронний підручник, електронне навчальне видання із систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), що відповідає навчальній програмі, може містити цифрові об'єкти різних форматів та забезпечувати інтерактивні режими взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу),
- електронні дидактичні матеріали (презентації, схеми, відео- й аудіозаписи тощо), призначені для супроводу освітнього процесу.

Використання електронних освітніх ресурсів у освітній практиці допомагає вчителю вирішити ряд проблем: індивідуальний підхід до кожного учня, диференціація завдань, стимулювання творчої діяльності, виховання навичок самоконтролю та рефлексії, відповідальність за виконану роботу.

Педагоги можуть використовувати електронні освітні ресурси для мотивування учнів до опанування різних дисциплін. Сама ігрова, інтерактивна складова такої роботи підвищує інтерес до розв'язання завдань.

Також на уроках діти можуть змагатися, хто швидше впорається із завданням або дасть більше правильних відповідей. За успішне виконання або створення вправ учасники можуть набирати бонусні бали, які пізніше можна обмінювати на певну призначену вчителем винагороду. Як показала практика застосування таких форм роботи на уроці, учні легше засвоюють матеріал та вчать його відтворювати на практиці, або під час самостійної роботи.

Варто зазначити, що зручним є використання такого ресурсу, як електронний підручник. У першу чергу зручність його полягає в тому, що з учасника освітнього процесу знімається фізичне навантаження, адже електронний підручник завантажується на будь-який зручний девайс (планшет, електронна книга чи навіть телефон) і паперовий підручник не потрібно носити у портфелі. І ще один зручний момент – електронний підручник завжди під рукою – варто відкрити гаджет.

Використання електронних освітніх ресурсів допомагає не тільки варіювати завдання між учнями, а й створювати відповідні умови роботи на уроці у класах, де впроваджено інклюзію. Учні з особливими освітніми потребами можуть отримати значну користь від використання електронних освітніх ресурсів на уроках. Для деяких учнів поєднання звукового файлу, який грає, коли учень щось робить з об'єктом, є дуже ефективним. Інші учні можуть сприймати інформацію візуально, роздивляючись картинки. Електронні освітні ресурси стають у пригоді і в тому випадку, коли з тих чи інших причин бібліотеки не в змозі

забезпечити учнів потрібною літературою. На сьогодні існує безліч он-лайн бібліотек, велику кількість художніх, наукових та науково-популярних книг і журналів можна знайти у соціальних мережах та на форумах. Дякуючи електронним підручникам розширюється доступ дитини до інформації.

На відміну від традиційних методик, де вчитель дає й вимагає певні знання, під час проведення уроку з використанням освітніх електронних ресурсів підвищується інтерес школярів до уроку, що, безсумнівно, допомагає активізувати як інтелектуальну, так і творчу діяльність дітей, адже інформація, яку подано на екрані – образна і краще засвоюється, ніж текстова.

Висновки. Отже, орієнтуючись на вищезазначені факти, можна сказати, що використання електронних освітніх ресурсів в сьогоdnішньому уроці є невід'ємною частиною. Електронні платформи допомагають вчителю систематизувати робочий матеріал та наповнити свій урок яскравістю, наочністю, сучасністю. Електронні ресурси є незамінними помічниками вчителя у створенні якісного, ефективного уроку, який буде підлаштований під вимоги сьогоdnення та зацікавить сучасних учнів. Адже інформація тоді вважатиметься опрацьованою та засвоєною, коли учень її почує, побачить і відтворить. А електронні освітні ресурси сприяють такій активній роботі, даючи можливість візуалізувати навчальний матеріал.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академвидав, 2004. 209 с.
2. Інтерактивні методи навчання. Досвід упровадження / За ред. В. Шарко. Херсон: Олді-Плюс. 2002. 207 с.
Пометун О.І., Пироженко Л. В. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод. посіб. / За ред. О. І. Пометун. К.: «А.С.К.», 2005. 192 с.
3. Антонова О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у 1 – 2 класах закладів загальної середньої освіти //Київ: Генеза. 2019, 95 с.
4. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків: Основа. 2003. 80 с.
5. Шкільні інновації / Інформаційно-методичний збірник для працівників системи освіти, методистів, керівників шкіл та вчителів. Одеса. 2002. 96 с.
6. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інтерактивні технології навчання у вищому педагогічному навчальному закладі: навч. посіб.; за ред. Гуревича Р.С., Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. 309 с.
7. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України: [гол. ред. В.Г. Кремень]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Кадемія М.Ю., Шестопалюк О.В. Веб-квесту підготовці майбутніх учителів: навч.-метод. посіб., Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2013. 155 с.

Наталія Романенко
(Черкаси, Україна)

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ДИЗАЙНУ

Державна національна програма розвитку України визначає стратегічні напрямки забезпечення постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального і культурного потенціалу нації. Одним із істотних важелів впливу на формування інтелектуального і культурного потенціалу нації є навколишнє предметно-просторове середовище, творчим проектуванням якого займається дизайнер. З кожним днем дизайн набуває міцної ходи, стає все більш вагомою складовою матеріальної культури людства, потребуючи постійного осмислення принципів та методів творення образу, з'ясування засобів структурного перевтілення образу у форму і забезпечення гармонійної цілісності складових в системі: „Людина – просторово-предметне середовище”. Вищенаведене узагальнює трудову діяльність магістра з дизайну, яка пов'язана з естетикою проектування предметно-просторового середовища, науковою діяльністю, підготовкою творчих особистостей у вищій школі, відповідно до чого, освітня програма підготовки магістрів спеціальності 022 – Дизайн (за видами) Черкаського державного технологічного університету (ЧДТУ), передбачає викладання дисципліни «Методологічні основи дизайн-освіти».

Мета публікації полягає в аналітичному обґрунтуванні методології викладання напрацьованих матеріалів з дисципліни «Методологічні основи дизайн-освіти» та бажанні поділитися досвідом.

Свої напрацювання з педагогіки в дизайн-освіті автор презентувала на Міжнародному форумі «Дизайн-освіта 2017», в рамках якого проходила науково-практична конференція «Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: Сучасність і перспективи», де в одному з висновків акцентувалася увага на підготовку дизайн-дисциплін, здатних вирішувати сучасні професійні завдання і починати треба із визначення особистості при навчанні в магістратурі, з поглиблення її педагогічних знань, умінь і навичок викладача [1].

Слід зазначити, педагогіка в дизайн-освіті бере свій початок з кінця XVIII – початку XX століття з методик перших європейських шкіл політехнічного спрямування, згідно до яких при проектуванні просторово-предметного середовища надавалася перевага функціоналізму, а не класичному мистецькому академізму [2]. «Дизайн-освіта в Україні, починаючи з 20-років XX століття, закономірно пов'язана з

розвитком художньо-промислового мистецтва Харківської школа дизайну, художньо-промисловими училищами, з динамічним перетворенням коледжів в інститути і далі – в академії відомих навчальних комплексів: Львівська національна академія мистецтв, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (Київ). Становлення спеціальності «Дизайн» та її спеціалізацій відбулося після прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови № 37 від 20 січня 1997 року, що мала назву: «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер». Постанова мала за мету покращення загального рівня дизайнерської справи в Україні, в тому числі й у дизайнерській освіті. В Україні з'явилася мережа навчальних закладів і факультетів з підготовки дизайнерів: Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, Національний лісотехнічний університет України, Херсонський національний технічний університет, Черкаський державний технологічний університет та інші.» [3, с. 72].

Інформаційна епоха XXI століття кардинально міняє освітнянський простір підготовки дизайнерів. Сьогодні, естетика віртуальності, що сформувалася завдяки цифровим комп'ютерним технологіям, стає основою принципово нового типу постмодерністської естетичної свідомості. Саме комп'ютерні технології дають змогу художникам перенести у віртуальне середовище свій авторський стиль, манеру і почерк, формуючи, таким чином, новий мистецький стиль цифрових технологій. Окремі тенденції цього стилю лягли в основу створення нової образності, нової реальності і призвели до появи особливого типу мистецтва, що входить в культуру сучасності під різними назвами: алгоритмічне, комп'ютерне, цифрове, генеративне тощо [4]. Яскравими представниками сьогодення щодо формування нового типу мистецтва в Україні є Михайло Опалев, Василь Косів, Людмила Сухорукова та багато інших молодих фахівців галузі дизайну, публікації яких розміщуються у вісниках провідних академій дизайну України [5].

Педагогічна діяльність вищої школи у галузі дизайну за останні роки різко змінилася з тих причин, що мистецькій освіті, особливо дизайн-освіті відводиться провідна роль, «... якою досягається освітньо-культурний синтез змісту навчання. Основні аргументи на користь викладання педагогіки в дизайн-освіті полягають не в тому, що навчаючи дизайну, ми готуємо особистість до успішної кар'єри або забезпечуємо їй приємне довкілля, не в тому, що ми готуємо кваліфікованого споживача, хоча і ці аспекти важливі самі по собі, а в тому, що дизайн зміцнює і об'єднує в одне ціле вербальне і невербальне формотворення, збільшуючи амплітуду уяви і мислення молоді особистості» [6, с. 124], сприяючи формуванню принципово нового типу естетичної свідомості молоді.

Успішність художнього проектування об'єкту суттєво залежить від здатності фахівця володіти проектним мисленням. Розвиток проектного мислення вимагає від дизайнера, поруч з постійним підвищенням професійного художнього рівня, відповідних знань з природничо-наукових, технічних й гуманітарних дисциплін, їх постійного поглиблення, тому що інтуїтивні зусилля особи в дизайн-проектуванні породжують свідоме бажання досліджувати й копіювати порядок, що існує в природі, створюючи таким чином естетичні речі.

“Дизайн - це свідомі й інтуїтивні зусилля зі створення значимого порядку”, стверджував Віктор Папанек – американський промисловий дизайнер, теоретик і педагог. Дві складові дизайнерської діяльності: свідомі й інтуїтивні зусилля направлені на створення продукту – дизайн-об'єкту, який є не тільки абсолютним продуктом фантазії або уяви художника, він ще і обумовлюється поставленими цілями і задачами у відповідній системі. В цьому процесі взаємодії двох складових постійно виникає питання, яким же чином і на яких підставах забезпечується гармонія краси і користі дизайн-продукту? Такими об'єктивними підставами вважаються професійні знання і творче (креативне) мислення дизайн-проектувальника, про яке педагог з дизайн-освіти вищої школи ніколи не повинен забувати і сприяти його активізації. Наприклад, розуміючи психологію сприйняття кольору людиною, викладач має надавати відповідні завдання. Зокрема – створити композицію, здатну викликати відповідні асоціації і емоції (рис. 1, а і б).

а) фактурні асоціації і негативні емоції. Робота студенти Стасюк О.

б) вагові асоціації і негативні емоції. Робота студентки Кудревич В.

Рис. 1. Асоціативне сприйняття дійсності особистістю та її відображення

Таким чином в рамках курсу розширюються кругозір студента з педагогіки й розуміння стану психіки людини в творчих процесах створення об'єктів дизайну.

Згідно державного стандарту освіти і Освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 022 Дизайн (за видами) засвоєння дисципліни «Методологічні основи дизайн-освіти» передбачає наступні здатності: вміти розробляти і аналізувати проектну ідею, засновану на концептуальному, творчому підході; володіти здатністю ставити художньо-мистецькі завдання і пропонувати способи їх вирішення; бути здатним визначати цілі, відбирати зміст і організовувати освітній процес в області дизайну; розробляти і впроваджувати інноваційні форми навчання, створювати авторські програми і курси. Самостійна робота студентів узагальнена в Методичних рекомендаціях [7].

Висновки

1. Навчальна задача курсу полягає у розвитку практичних здібностей студентів магістратури щодо встановлення зв'язку між мовою образів і словом, аналізом творчих здібностей особистості та сприянню їх розвитку.

2. Педагогічна діяльність підготовки фахівців направлена на розвиток свідомих і інтуїтивних зусиль щодо створення значимого порядку предметно-просторового середовища, тобто створення речей, здатних знайти свою початкову форму буття у відповідній культурі, задовольняти певні людські потреби, бути корисними людині.

3. Методологія виховання проектно-мислячої особи базується на творчих напрацюваннях видатної плеяди творців простору дизайну ХХ і ХХІ століття.

Література:

1. Романенко Н.Г., Малород Г.В. Педагогіка і дизайн-освіта. Збірник матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції професорсько-викладацького складу і молодих учених в рамках ІХ Міжнародного форуму «Дизайн-освіта 2017», м. Харків, ХДАДМ, 9-12 жовтня 2017. - С. 83-86;
2. Даниленко В.Я. Дизайн України у світовому контексті художньо- проектної культури ХХ ст. (національний та глобалізаційний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. мистецтвознавства: спец. 05.01.03 – технічна естетика / В.Я. Даниленко. – Львів, 2006. – 35 с.;
3. Прусак В. Становлення та розвиток дизайн-освіти в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) / Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 31. - С. 71-82;
4. Яковець І.О. Сучасний художній музей як мистецький патерн: сутність, функціонування, розвиток: докт. мистецтвознавства: 26.00.01 / Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київ, 2018.- 465 с.;
5. Романенко Н.Г. З досвіду співпраці Харківської державної академії дизайну і мистецтв з Черкаським державним технологічним університетом: двадцятирічний стаж / Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. [Текст]: зб. наук. пр. / за ред.. Голубця О.М. – Х.: ХДАДМ, 2021, №2. - С. 137-142. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/3747>
6. Жлудько В. Теоретичні основи педагогічної дизайн-освіти / Педагогіка і психологія професійної освіти, 2013, № 3. – С. 124-131;
7. Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни «Методологічні основи дизайн-освіти» для здобувачів освітнього ступеня «магістр» зі спеціальності 022 Дизайн освітньої програми Дизайн (за видами): [Електронний ресурс] / [упоряд.: Романенко Н. Г.]; М-во освіти і науки України, Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси: ЧДТУ, 2021. – 66 с.– Назва з титульного екрана. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/4080>;

Марина Ткачук
(Вінниця, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ, ЯК МЕТОДУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Важливими процесами інтеграції та переорієнтування сучасної системи освіти стали внесені зміни щодо Нової української школи, оскільки першочерговим завданням даної концепції виступає формування в учнів усіх життєво необхідних компетентностей для вирішення проблем, які постають перед молодшим школярем. Саме тому, з'явилася гостра необхідність у пошуку більш ефективних шляхів підвищення якості навчання. А також виникла потреба в удосконаленні роботи вчителя, використання ним сучасних технологій навчання, подання навчального матеріалу за допомогою зорової наочності, важливість якої полягає у створенні умов для чуттєвого сприйняття учнями навколишнього середовища. Основною метою сучасного процесу навчання виступає розвиток особистості учня, який би мав бажання вдосконалюватися та у подальшому реалізувати здобуті знання на практиці. Саме тому використання зорової наочності, як методу, є важливим чинником освоєння учнями навчального матеріалу.

Вперше вагомість наочності у навчанні обґрунтував Я. А. Коменський, який у праці «Велика дидактика» сформулював «золоте правило» дидактики: «... все, що тільки можна, подавати для сприймання відчуттями, а саме: видиме – для сприймання зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, смакове

– смаком, доступне дотику – через дотик. Якщо якісь предмети одразу можна сприймати кількома відчуттями, нехай вони одразу охоплюються кількома відчуттями...».

Аналіз наукових праць дав нам змогу з'ясувати, що 87% інформації людина отримує за допомогою зорових відчуттів, а 9% - за допомогою слуху, із побаченого запам'ятовується 40%, з почутого лише 20%, а з одночасно побаченого і почутого 80% інформації [5, с. 670].

Усе вищезазначене дає змогу наголошувати на необхідності використання словесних методів навчання у поєднанні з наочними, які спираючись на різні способи спостереження процесів, явищ, предметів і дій, впливають на зорові рецептори, а також сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу. Наприклад, досвід педагогів та експериментальні дослідження (Л. Виготський, П. Гальперін, І. Колошина та ін.) показали, що продуктивність розумового розвитку залежить від того, чи подання засобів навчання відбувається у готовому вигляді, чи учень самостійно з допомогою вчителя їх створює, адже від цього показника залежить на скільки зорова наочність матиме розвиваючий ефект та показник засвоєння знань, так як молодший школяр матиме змогу проявити свої творчі здібності, а не працювати за аналогією [7, с. 416].

У психологічних дослідженнях А. В. Славина, І. М. Соловйова звернено увагу на те, що для учнів молодшого шкільного віку характерним є наочне мислення, тому їм необхідно подавати інформацію з опорою на наочність. Під час сприймання різноманітних об'єктів учні часто звертають увагу на другорядні деталі, залишивши поза увагою істотні (головні). Але з часом воно стає більш довільним, цілеспрямованим, і характеризується цілісністю, емоційністю, яскравістю та вибірковістю.

А.В. Славін, І.М. Соловйов, досліджуючи питання наочних образів у структурі пізнання виділяє дві основні функції наочності: управлінська; інформаційна.

Саме функція управління діяльністю є важливою для нашого дослідження. Здійснення такої функції відбувається, як зазначає автор, завдяки застосуванню різноманітних засобів управління: відбір наочного матеріалу, послідовність його подання, що впливає на сприймання, розуміння та запам'ятовування, а вплив на процес пізнання здійснюється за допомогою слова, що дозволяє поставити навчальну проблему та включити школяра в активний пізнавальний пошук. Для здійснення функції регулювання діяльністю А. Славін та М. Соловйов рекомендує використовувати відповідні прийоми діяльності: підкреслити, виділити, порівняти. Виконання першої основної функції наочності – інформаційної – ззовні здійснюється через різні типи і види наочності, внутрішній бік цієї функції, пов'язаний з дією на пізнавальний процес, виявляється у впливі на основні процеси засвоєння знань [6, с. 7].

Поглиблена та продуктивна розумова робота вимагає від дітей посидючості, стримування емоцій і регуляції рухової активності, зосередження і підтримки уваги. Вони швидко втомлюються, так як виникають труднощі із самоконтролем поведінки. Молодшим школярам ще не вистачає сили волі, щоб постійно утримуватися в певному стані, управляти собою, саме ці чинники зумовлюють постійну зміну видів роботи, активізацію діяльності учнів, підтримку інтересу. В учнів до семи років можна виявити лише репродуктивні образи – представлення про відомі об'єкти або події, які на даний момент не сприймаються. Таким чином учень, який мислить репродуктивно, відтворює завдання, дії, явища за схемою, з якою раніше був ознайомлений.

Розвиток мислення сприяє значній позитивній зміні сприйняття і пам'яті, перетворення їх у регульовані, довільні процеси. Наприклад, дитина у сім-вісім років мислить конкретними категоріями, опираючись при цьому на наочні властивості і якості конкретних подій і явищ, а лише потім переходить до формальних операцій, які пов'язані з певним рівнем розвитку здатності учня до узагальнення і абстрагування.

Якщо учні першого-другого класу виділяють перш за все зовнішні ознаки, що характеризують дію об'єкту (що він робить) або його призначення (для чого), то до третього-четвертого класу школярі починають вже спиратися на знання і уявлення, що сформувалися в процесі навчання. Таким чином, результати аналізу даної проблеми дають нам змогу стверджувати, що наочність – один із найважливіших методів, що сприяє формуванню мовлення, розвитку усіх форм мислення, уявлення й поняття, а також є джерелом одержання об'єктивних наукових знань про навколишній світ.

Використання наочних методів у навчанні сприяє розумовому розвитку учнів, допомагає виявити зв'язок між науковими знаннями і життям, між теорією і практикою, полегшує процес засвоєння і сприяє розвитку інтересу до знань, допомагає сприймати об'єкт у розмаїтті його сторін і зв'язків, стимулює розвиток мотиваційної сфери учнів.

Впровадження методів зорової наочності в освітньому процесі навчання молодших школярів займає переважно вторинне місце, проте формування певних елементів та уявлень про новий об'єкт є недосяжним без унаочнення. Однак, важливо не лише доцільно дібрати методи зорової наочності, а й зробити їх активним елементом реалізації мети уроку.

Таким чином, застосування зорової наочності на уроках у початковій школі сприяє вирішенню основних завдань:

- збагачення і розширення безпосереднього чуттєвого досвіду учнів;
- розвиток спостережливості;
- пізнання конкретних властивостей предметів під час практичної діяльності;
- створення умов для переходу до абстрактного мислення;
- опори для самостійного навчання;

- систематизації навчального матеріалу.

Різноманіття засобів наочності є надзвичайно велике і виправдане лише в тих випадках, коли потрібно розкрити різні аспекти виучуваного предмета, а кожен із цих аспектів можна відобразити лише за допомогою певного виду наочності. Підбираючи наочність, необхідно зіставляти її можливості із специфікою кожного навчального предмета і змістом кожного уроку.

Одні види наочності сприяють поживленню уявлень (різноманітні дії та об'єкти), інші є опорою для абстрактного мислення. Наочний метод застосовують як пізнання нового, для ілюстрації думки, розвитку спостережливості, кращого запам'ятовування матеріалу. Також потрібно враховувати, що наочні засоби навчання найбільш успішно вирішують наступні дидактичні завдання:

- сприяють розвитку в учнів наочно-образного мислення;
- виступають в ролі засобу активізації уваги при засвоєнні будь-якого навчального матеріалу;
- сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів;
- дозволяють конкретизувати теоретичні питання, що розглядаються;
- розширюють сферу практичних застосувань об'єктів, що розглядаються, які безпосередньо не можуть бути використані для спостереження на уроці;
- створюють можливості для моделювання явищ, що безпосередньо не спостерігаються;
- наочно систематизують і класифікують досліджувані явища на схемах, таблицях і т.п.;
- виступають в ролі методів стимулювання інтересу до учіння, створення установки на ефективне учіння;
- дозволяють в конкретизованій формі одержати інформацію про ступінь навчального матеріалу.

Отже, наочні методи сприяють не тільки успішному розвитку таких психічних процесів, як сприймання, мислення, але й на їх основі дозволяють активізувати всю розумову діяльність, глибше проникати в головні та істотні сторони виучуваних явищ, пробуджують інтерес до одержання нової інформації, в цілому зменшують стомлюваність і полегшують процес навчання. Використання наочного матеріалу – один з найважливіших шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів.

Література:

1. Балаєва Н.І. Активізація пізнавальної діяльності на уроках у початкових класах / Н.І. Балаєва // Педагогіка і психологія. – 2004. – №278. – С. 8-10.
2. Варзацька Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Дивослово. – 2005. – №2. – С. 5-9.
3. Демчишин П. А. Наочні посібники у навчанні молодших школярів / П.А. Демчишин // Початкова школа. – 2017. – №2. – С. 38-40.
4. Крапівіна О. Запам'ятати з опорою на образ / О. Крапівіна // Початкова школа. – 2003. – №7. – С. 14-17.
5. Максимюк С. П. Педагогіка: навч. посібник / С.П. Максимюк, К.: Кондор, 2009. – 670 с.
6. Міщенко Л. Б. Практичне застосування методів та прийомів мнемотехніки в освітньому процесі / Л. Б. Міщенко // Сумська обласна методична служба СОІППО. – 2018. – №1. – С. 2-9.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – С. 416.
8. Яновська Т. А. Психологічні особливості наочно-образного мислення молодших школярів / Т. А. Яновська // Молодий вчений. – 2020. – № 4(1). – С. 107-110.

СЕКЦІЯ: ПРАВО

Дарья Савошевич
(Гродно, Республика Беларусь)

ЛИЧНОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО ПРЕСТУПНИКА

Преступность несовершеннолетних – вид преступности, выделяемый на основе такого критерия, как несовершеннолетний возраст субъекта преступления. Возраст является важнейшей характеристикой личности любого человека, в том числе и преступника. Это связано с тем, что именно возраст формирует и определяет многие другие человеческие свойства и качества – уровень физического и умственного развития, образовательный уровень, род деятельности, потребности, жизненные планы и установки и многие другие свойства. Как следствие, возраст определяет характер человеческого поведения. Что ожидаемо от подростка и характерно для него, может зачастую быть неприемлемым и невозможным для пожилого человека. Поэтому неудивительно и то, что возраст влияет на такую разновидность человеческого поведения, как преступное поведение. Не случайно, что криминологи на протяжении многих лет указывают различие преступлений несовершеннолетних и взрослых преступников, отмечая, что для преступного поведения подростков характерны сезонные колебания, групповые преступления, ситуативность преступных действий, что не типично для взрослых преступников [1, с. 789; 2].

Начиная с 90-х годов, в Республики Беларусь наметилась тенденция роста преступности несовершеннолетних. В 1995 году прирост преступности несовершеннолетних к 1989 году составил около 50%. С 1996 года уровень преступности несовершеннолетних начал постепенно снижаться и уже в 2001 году вернулся к показателям начала 90-х. Несовершеннолетние – узкая возрастная группа, однако ими совершается около 10% преступлений. Личность несовершеннолетних преступников имеет характерные особенности, изучение которых дает возможность выбрать наиболее целесообразные меры для исправления, индивидуальной воспитательной работы и эффективной профилактики, а также для своевременной коррекции личности подростков, характеризующихся асоциальным поведением, но еще не вставших на путь преступления [2, с. 16].

Изучение личности несовершеннолетнего преступника представляет повышенный интерес, поскольку происходит выявление и оценка особенностей механизма его преступного поведения, выявления специфических причин, порождающих преступное поведение и совершение в этом возрасте преступлений. С другой стороны, изучение личности дает ключ для выработки воспитательно-предупредительных мер, особенно индивидуального характера, и предоставляет возможность прогнозирования будущего поведения несовершеннолетнего преступника. Поэтому понятие «личность преступника» относится к числу самых крупных и фундаментальных понятий криминологии [3].

В личности несовершеннолетнего преступника можно выделить следующие группы характеристик:

- возрастные особенности;
- культурно-образовательные характеристики;
- социально-демографические характеристики;
- эмоциональные и волевые свойства и качества.

Для несовершеннолетних преступников характерны следующие социально-демографические характеристики: более низкий удельный вес правонарушителей женского пола, значительно большая доля лиц с психическими аномалиями, не исключаями вменяемости. Преобладают лица с психопатическими чертами личности, задержкой в умственном развитии, неврозами. По социальной принадлежности лидируют нигде не работающие и не учащиеся, затем школьники и учащиеся ПТУ. В последние годы доля воспитывающихся в неполных семьях среди совершивших преступления сокращается, приближаясь к обще статистической. Типичной становится не структурная неполнота, а так называемое «семейное неблагополучие» – недостатки воспитания. Распространена преступность среди несовершеннолетних, находящихся в интернатах, детских домах, у родственников опекунов.

Культурно-образовательные характеристики лиц, совершивших преступления в возрасте от 14 до 18 лет, сводятся к следующему. У несовершеннолетних преступников ограниченные потребности в сфере образования и культуры, их характеризует пассивнопотребительское проведение досуга, утрата интереса к учебе и работе, беспорядочное, бесцельное времяпрепровождение, неустойчивость интересов. Они отстают от сверстников по образовательному уровню, допускают частые прогулы, предпочитают использовать ограниченные каналы культурной информации. Среди преступников значительный удельный вес второгодников.

Возрастные особенности несовершеннолетних преступников составляют такие типичные для лиц, не достигших 18 лет, черты и качества, как недостаточный жизненный опыт; незавершенность формирования социальных установок; повышенная внушаемость; ориентация на неформальные группы; стремление показать себя слишком взрослым; демонстрация независимости.

Основные негативные эмоциональные и волевые качества и свойства несовершеннолетних преступников: лживость; несдержанность; грубость; эгоизм. У несовершеннолетних преступников ослаблены волевые качества, наблюдается искажение нравственного и правового сознания.

Несовершеннолетние правонарушители являются резервом армии преступников. Для несовершеннолетних характерно не только интенсивное физическое развитие, но и большие психологические сдвиги, заключающиеся в наличии ряда кризисных состояний, глубоких качественных изменений в деятельности личности, в восприятии ею жизненных явлений [4].

Несовершеннолетний возраст издавна именуют взрывоопасным, ранимым, трудным, жестокосердным, кризисным, переходным. В этом возрасте физическое и духовное развитие несовершеннолетнего еще не завершено. Это отражается на характере его действий и поступков. В подростковом возрасте интенсивно происходит социальное развитие: формируются мировоззрение, нравственные убеждения, принципы и идеалы, система оценочных суждений. Неблагополучное окружение несовершеннолетнего способствует прививанию искаженных ценностей, формированию низкой самооценки личности, облегчает процесс вовлечения несовершеннолетнего в антиобщественные действия. Несовершеннолетний возраст отличается существенными, качественно своеобразными процессами развития, которые определяют последний, завершающий этап формирования личности. В этом возрасте особенно ярко встает проблема осознания себя и своего будущего [5, с. 90].

Агрессивность в личностных характеристиках несовершеннолетних формируется в основном как форма протеста против непонимания взрослых, из-за неудовлетворенности своим положением в обществе.

Особое состояние подросткового периода обусловлено сложностью процессов развития, происходящих в этом возрасте. Переход от детства к взрослости – основное содержание и специфические черты физического, умственного, нравственного и социального развития подростка.

Важнейшим условием формирования личности «тяжелого» подростка является негативное отношение в семье, алкоголизм родителей или родственников, их аморальное поведение и иногда искаженную нравственную атмосферу вокруг подростка создают и любящие родители, которые чрезмерно опекают своего ребенка.

Личность несовершеннолетнего характеризуется низким уровнем социализации и отображает пробелы в его воспитании в семье, школе, которые заполняет особая «воспитательная среда» – улица, двор, уличные группы с отрицательной направленностью. Ограниченность жизненного опыта, знаний, конфликтность в отношениях, потребность в самоутверждении, чувствительное реагирование на мнение сверстников определяют особенности психики несовершеннолетних.

Без изучения личности несовершеннолетнего преступника невозможно исследовать причины, условия и обстоятельства преступности несовершеннолетних. Как правило, эти проблемы исследуются в комплексе.

Литература

1. Долгова Азалия Ивановна // Долгова А. И. Криминология: учебник для вузов - М.: Норма, 2005. – 912 с.
2. Петрова Ангелина Борисовна / / Петрова А. Б. Психологическая коррекция и профилактика агрессивных форм поведения несовершеннолетних с девиантным поведением: учебное пособие - М.: Флинта, 2008. – 16 с.
3. Интернет ресурс: <https://forpsy.ru/works/kursovaya/psihologiya-nesovershennoletnego-prestupnika/>
4. Интернет ресурс: <https://forpsy.ru/works/kursovaya/psihologiya-nesovershennoletnego-prestupnika/>
5. Кон Игорь Семенович // Кон И. С. Психология ранней юности - М.: Просвещение, 2009. – 90 с.

Научный руководитель:

доцент, кандидат юридических наук Жук Мария Генриховна.

Юлія Суха
(Одеса, Україна)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ У ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТИВНИХ ВІДНОСИНАХ

Професійний спорт – особлива сфера суспільної активності людини, система суспільних відносин, яка має свої особливості, що склалися історично, і пов'язані з характером та спрямованістю діяльності учасників спортивного руху. В широкому сенсі поняття «професійний спорт» охоплює власне змагальну діяльність, процес підготовки до досягнень в ній, а також специфічні між особисті відносини і поведінкові норми, які виникають на основі цієї діяльності [1, 18]. Сформувавшись як своєрідна галузь підприємництва, професійний спорт живе не лише і часто не стільки за законами самого спорту, скільки за закономірностями отримання комерційного прибутку на матеріалі спортивного видовища [2, 37-38]. Це викликає гостру потребу в чіткому врегулюванні суспільних відносин, які виникають між учасниками спортивної сфери. Проте сьогодні не існує системно викладеної та прокоментованої законодавчої бази, яка б забезпечувала та регламентувала всі напрямки фізичної культури і спорту як галузі з необхідним теоретичним правовим осмисленням та юридичною регламентацією [3]. Існуюча практика підтверджує, що правовідносини в сфері спорту за останній час все більше набувають договірної форми. І тому саме

професійний спорт має стати сферою, в більшій мірі підданий правовому регулюванню, і перш за все засобами цивільно-правового регулювання.

Підставою виникнення цивільних відносин, зокрема, є договори. Відповідно до ч.1 ст. 626 ЦК України договором є «домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків». Укладення договору повинно мати добровільний характер та базуватися виключно на взаємній вільній згоді його рівноправних сторін. Забезпечення сутності договору як домовленості сторін та свободи їхнього волевиявлення від диктату третіх осіб, зокрема органів публічної влади, є основною функцією однієї з фундаментальних засад сучасного цивільного права – принципу свободи договору. Цивільний кодекс України (надалі – ЦК) у ст. 3 прямо проголошує свободу договору однією з головних загальних засад цивільного законодавства. Своєрідним проявом свободи договору є надана законодавцем можливість для сторін укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів – змішаних договорів. Згідно зі ст. 6 ЦК сторони мають право укласти договір, не передбачений цивільним законом, урегулювати у передбаченому законом договорі свої відносини, не врегульовані ним, а також відступити від положень закону і врегулювати свої відносини на власний розсуд. Відповідно ст. 627 ЦК встановлює, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні змісту такого договору, а ст. 628 ЦК передбачає можливість укладення змішаних договорів, що складаються з елементів різних договорів. До відносин сторін у цьому випадку застосовуються положення цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі. Однак сторони мають право відступити від цієї норми, передбачивши інший порядок регламентації своїх відносин за змішаним договором, тобто замінивши положення акта цивільного законодавства власною домовленістю.

В літературі висловлюються різні точки зору стосовно визначення та сутності змішаних договорів [4]. І хоча законодавець доволі чітко визначив свою позицію, закріпивши норму ст. 628 ЦК, не вшухають спори стосовно запропонованого визначення, особливо стосовно розуміння поняття «елементи різних договорів», а також застосування до цих елементів положень ЦК, які регулюють відповідні договори. Ми будемо розглядати змішані договори в їх традиційному розумінні, яке відповідає законодавчо закріпленому поняттю, виходячи з того, що наявні в змішаному договорі сукупності зобов'язань повинні бути не просто притаманні або характерні для певного договору – вони мають складати його суть, відрізняти від усієї маси інших договірних типів та видів. Таким чином, основними елементами, поєднання яких в межах одного договору дозволяє вести мову про змішану модель, є комплекси, або сукупності прав та обов'язків сторін, виокремлені законодавцем в якості предметів тих чи інших договорів, у поєднанні зі значеннями системної ознаки, притаманними конкретним договорам [5, 12].

Стикаючись з практичними проблемами, які виникають саме у сфері професійного спорту, питання постає не стільки в тому, щоб визначити межі цивільно-правового нормативного регулювання, а в тому, щоб при виникненні колізій норм права, які регулюють професійно-спортивні відносини, що виникають зі змішаних договорів, застосуванню підлягала саме та норма, яка найбільшим чином сприяє досягненню цілей та інтересів учасників цих відносин. І як вже раніше зазначалося нами, відносини учасників професійно-спортивної діяльності мають свої суттєві особливості, що також має враховуватися при вирішенні поставлених питань. До таких особливостей, зокрема, відносяться: а) суб'єктний склад, що включає учасників професійної спортивної діяльності; б) спеціальні об'єкти, зокрема: професійний спорт; імідж і ділова репутація професійних спортивних клубів та інших спортивних організацій; професійна майстерність; здібності і авторитет видатних спортсменів-професіоналів, тренерів тощо; спортивна промисловість; спортивні та спортивно-технічні споруди, спортивний інвентар та екіпірування; в) пряма чи непряма (через Олімпійський комітет України, федерації, професійні спортивні клуби) опосередкована участь публічно-правових утворень [6]. Особливо гостро це питання постає у світлі наявності великої кількості локальних нормативних актів, прийнятих різними спортивними організаціями, які регулюють відносини за участю професійних спортсменів, фактично ігноруючи норми діючого цивільного законодавства, що часто призводить до порушення прав тієї чи іншої сторони.

В спортивній діяльності знаходить своє відображення практично увесь спектр цивільно-правових договорів. За думкою В. П. Васькевича, договірне регулювання відносин у сфері професійного спорту має свою систему, яка складається з цивільно-правових, трудових та змішаних договорів. Найбільший інтерес в нашому дослідженні викликає остання група договорів – змішані договори, завдяки яким суб'єкти спортивної діяльності, одночасно являючись учасниками цивільно-правових відносин, враховуючи багатоманітність економічних реалій та керуючись принципом свободи договору, модифікують (трансформують) договірні конструкції з урахуванням специфіки відносин у сфері професійного спорту. Змішані договори можуть бути як цивільно-правовими з елементами трудових, так і трудовими з елементами цивільно-правових договорів. При чому неосновні елементи будуть мати субсидіарний характер по відношенню до інших, основних, елементів договору. Такі договори, як правило, укладаються професійними спортсменами зі спортивними клубами в ігрових, тобто командних видах спорту, і регулюють спортивні відносини професійних спортсменів з приводу їх участі в професійній спортивній діяльності (контракт про спортивну діяльність). Типовий контракт про спортивну діяльність може містити положення, які регулюються трудовим правом – режим праці спортсмена, оплата праці, трудовий розпорядок тощо, а також умови, які за своєю суттю належать до сфери регулювання цивільного права, зокрема, положення про застосування штрафних санкцій до спортсменів тощо. Особливої труднощі становлять умови про перехід спортсмена з одного спортивного клубу до іншого, адже такі умови про

постійну або тимчасову «зміну роботодавця» не можуть міститися в трудовому договорі. Відсутність належного нормативного регулювання цього питання надає спортивним організаціям свободу у визначенні умов переходу спортсменів з одної спортивної організації до іншої, що доволі часто виражається у суттєвому обмеженні прав спортсменів як більш слабкої сторони в професійних відносинах.

Таким чином, вважаємо, що можливість укладання змішаних договорів дозволить учасникам професійних спортивних відносин самостійно усувати законодавчі прогалини, які існують та виникають в нормативному регулюванні сфери професійно спортивних відносин.

Література:

1. Матвеев Л. П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов / Л.П. Матвеев. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 317 с.
2. Починкин А. В. Становление и развитие профессионального коммерческого спорта в России / Александр Владимирович Починкин. – М.: ОАО «Издательство «Советский спорт», 2006. – 216 с.
3. Алексеев С.В. Спортивное право России. Правовые основы физической культуры и спорта / Под ред. проф. П.В. Крашенинникова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2005.
4. Кочев В.А. К вопросу о сущности договорной свободы // Юридическая наука и правоохранительная практика. – 2010. - № 2(12). – С. 50-54; Брагинский М. Непоименованные (безымянные) и смешанные договоры // Хозяйство и право. – С. 68-79.
5. Лідовець Р.А. Змішані договори в цивільному праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук – Львів, 2005. – 19 с.
6. Васькевич В. П. Правовое регулирование отношений в сфере спорта в современной России: пути развития / В. П. Васькевич // Конференция по теме: «О гражданско-правовых отношениях между спортсменом и физкультурно-спортивной организацией. Пути развития» и «круглый стол» по теме: «Обсуждение проекта Федерального закона «О спортивной подготовке», Москва, 2009 г.: Материалы конференции / Сост. Сараев В.В., Шаповалов А.В. – М.: Человек, 2010. С. 18-24.

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

**Наталія Мазур
(Полтава, Україна)**

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЯ ДИСГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ

У наш час, насичений нестабільністю та стресовими ситуаціями, педагоги й батьки все частіше стикаються з неадекватними проявами поведінки дітей та з труднощами дитячої адаптації до мінливих умов навколишнього середовища. В силу своїх вікових особливостей діти досить легко піддаються негативним соціальним впливам та стресовим обставинам, що може стати поштовхом до виникнення так званого **особистісного неблагополуччя**.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема досліджувалася особистісного неблагополуччя дітей ґрунтовно розглядалася вітчизняними та зарубіжними вченими (М. Войтко, О. Давидова, Г. Степанова, А. Захарова, О. Кононко). Зокрема ними обґрунтовано поняття особистісної дисгармонії, визначено специфіку її виникнення та проявів, встановлено причини виникнення.

За психологічним словником М. Войтка, **особистісна дисгармонія** – це непатологічне відхилення в особистісному розвитку, що виникло під впливом несприятливих факторів, кризових життєвих ситуацій деструктивних конфліктів.

О. Давидова зазначає, що **дисгармонія особистості** – це часткове, або цілковите порушення принципу гармонійності у розвитку особистості. Часткова дисгармонія спостерігається, наприклад, в період технізації, інтелектуалізації людини і виникла на основі дефіциту емоційності. Повна дисгармонія може наставати внаслідок нервових і психічних захворювань. Запобігання часткової дисгармонії відбувається під час правильного виховання, чіткого дотримання принципу гармонійного і всебічного розвитку особистості.

Особистісна дисгармонія, неадекватно відображаючи власні статево-вікові, індивідуально-психологічні, характерологічні та інші якості, неминуче сприймає і навколишню дійсність крізь фільтри внутрішньо особистісних порушень. Це поглиблює невідповідність соціальним очікуванням і в подальшому ускладнює майбутню гармонізацію [4, с. 12-15].

Емоційне неблагополуччя призводить до відхилень у розвитку особистості дитини, порушень у неї соціальних контактів. Переживання страху, тривожність, відлюдкуватість, агресивність, що виникають у дітей за відсутності коригуючих заходів закріплюються та перетворюються на негативні риси характеру, що є частиною особистості в цілому. Вище зазначене підтверджує актуальність і необхідність надання психологічної допомоги дітям, що відчувають дискомфорт та дисгармонію у взаємовідносинах із оточуючими. Психологами визначено, що центральною фігурою такої допомоги є особистість дитини. Головне завдання педагогів полягає у тому, щоб спільно з сім'єю допомогти дітям відчувати стан душевної рівноваги, спокою, захищеності, задоволення своїм буттям тобто створити всі умови для позитивного стану внутрішнього психологічного комфорту [2, с. 5].

Питання впровадження в педагогічний процес ефективних методик запобігання дисгармонійного розвитку особистості здавна привертають увагу вітчизняних практиків і вчених (Г. Грабенко Д. Зінкевич-Євстігнеєва, М. Кольцова, І. Медведева, О. Федій, Т. Шишова). Крім основних засобів педагогічного впливу (створення сприятливих умов для налагодження її контактів з однолітками, переорієнтація стилю спілкування педагога з нею, надання часу для нерегламентованої діяльності, створення комфортного середовища для розвитку і виховання, відповідна робота з батьками тощо), вони пропонують скористатися й іншими засобами. Ними розглянуті і розроблені інноваційні технології на основі різних видів мистецтва (театр, музика, живопис і т. д). Доцільними в дошкільному віці будуть вільне й тематичне малювання, самостійне складання оповідок, казок, віршів, ігор з піском та водою, слухання музики, а також аутотренінг. Широкого розповсюдження набули різні види терапії природними засобами: водна терапія; аеротерапія; пісочна терапія; літотерапія; ландшафтотерапія; анімалотерапія; дельфінотерапія; іпотерапія; дендротерапія; смакотерапія; ароматерапія; квітковотерапія тощо [4, с. 24].

Найдоступнішим засобом впливу на особистість дитини у дошкільному закладі є мистецтво. Артотерапія — терапія мистецтвом, турбота про душу дитини за допомогою мистецтва, що передбачає велику палітру видів діяльності: від зображувальної діяльності до театралізації.

Здійснення терапевтичного впливу можливо за допомогою численних засобів серед яких варто виділити засоби природного та соціального походження. Види естетотерапії у більшості випадків у своїй назві відображають основний засіб психолого-педагогічного впливу (наприклад казка - казкотерапія). Співвідношення основних засобів та видів естетотерапії представлено у працях О. Федій [5, с. 44-45].

Принципом виокремлення терапевтичних методик з величезного комплексу сучасних психотерапевтичних методик є врахування чинників впливу на емоційно-чуттєву сферу дитини та можливість використання самої методики у педагогічному процесі. Виділення естетотерапії в окрему галузь підкреслює ефективність проведення педагогічного лікування дітей і проблемами соціалізації.

Особливого значення у проектуванні терапевтичної роботи, яка спрямована на максимальну відповідність мети та результатів педагогічного процесу набуває доцільність вибору педагогом певних форм та засобів організації терапевтичного впливу.

Форма організації — категорія, яка у педагогічній літературі важко піддається визначенню. За В.І. Лозовою та Г.В. Троцько [3, с. 256] — це цілеспрямована організація взаємодії вихователя та вихованця, що характеризується розподілом функцій, добром і послідовністю навчально-виховної роботи, режимом — часовим та просторовим.

Реалізація основних завдань терапевтичного впливу на дитину з проблемами соціалізації відбувається у різних формах організації виховного процесу. За критерієм кількості суб'єктів педагогічного процесу усі форми терапевтичної роботи можна поділити на дві основні групи: **індивідуальна та групова**.

Вибір педагогом певної форми організації залежатиме від завдань педагогічного процесу та від конкретної педагогічної ситуації. Так групові форми доцільно обирати на початкових етапах роботи для дітей з проблемами адаптації до нових умов та на заключних, коли постає необхідність закріплення набутих умінь та навичок на соціальному рівні. Індивідуальні форми роботи використовують при роботі з дітьми, які потребують особливої уваги до себе з боку дорослих та при подоланні особистісних проблем дитини (наприклад: у пісочній терапії, вокалотерапії, лялькотерапії, артотерапії тощо).

Особливого значення у роботі з дітьми дошкільного віку набуває така унікальна за своєю дією форма організації навчально-виховного періоду як гра. Абсолютна більшість терапевтичних методик побудована саме на ігровій діяльності дітей. При організації терапевтичного впливу на дитину педагог може проводити:

1) окремі самостійні заняття з естетотерапії;

2) запроваджувати елементи терапевтичних методик у педагогічні та корекційно-педагогічні заняття (наприклад, на окремих заняттях у дошкільних закладах, у закладах додаткової освіти, при індивідуальній та груповій роботі соціального педагога з дітьми девіантної поведінки тощо);

3) розробляти власні проекти по використанню величезного потенціалу існуючих психотерапевтичних методик роботи з дітьми спираючись на представлений у теоретичний і практичний матеріал з численних видів терапевтичного впливу [4, с. 21].

Отже, на сьогодні актуальним залишається питання розширення профілактичних та корекційних методик з попередження та усунення дисгармонійних проявів у розвитку особистості дітей дошкільного віку, які негативно впливають на здатність контролювати і регулювати свою поведінку, досягати успіху в особистісному розвитку. Педагоги, психологи, батьки повинні вміти диференційовано обирати засоби впливу на дошкільника, мати творчий підхід до занять, які будуть позитивно впливати на виховання юної особистості та запобігатимуть соціальній депривації.

Література:

1. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід)/ О.Л. Кононко - Навч. пос. — К.: Стило, 2002. - 144 с.
2. Кошелева А.Д. Проблема емоціонального мироощущения ребенка /А.Д. Кошелева //Психолог в детском саду. 2000. № 2-3.
3. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання/ В.І. Лозова, Г.В. Троцько. - Навч. пос. - Харків, 1997. — 338 с.
4. Пасічніченко А.В., Мазур Н.В. Засоби корекції дисгармонійного розвитку особистості дітей дошкільного віку./А.В. Пасічніченко, Н.В. Мазур. — Навч.-метод. пос. — Полтава, 2008. — 106 с.
5. Федій О.А. Естетотерапія /О.А. Федій. — навч. пос. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 256 с.

Нұрданияқызы Гүлнұр
(Талдықорган, Қазақстан)

АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ДИАГНОСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОЕ ВРЕМЯ

Введение. В настоящее время из-за событий, прошедших в нашей стране, а также происходящих в мире, возрастают требования к психолого-педагогической компетентности учителя, для взращивания из обучающихся зрелого поколения, оперирующего критическим мышлением, что в свою очередь связано с набором взаимосвязанных качеств личности, знаний, умений, навыков, способов деятельности, обращенных по отношению к кругу предметов и процессов психолого-педагогического сопровождения образовательной деятельности.

Сама идея компетентного подхода не нова, однако большой акцент направлен на изучение индивидуальных особенностей учащихся, выдвигая ведущей функцией диагностическую компетентность, которая поможет молодому педагогу профессионально выявлять проблемы личностного развития, обоснованно отбирать методы развития, обучения и воспитания, успешно осуществлять профессиональную деятельность в новых педагогических условиях.

Цель. В данной статье рассматриваются вопросы диагностической компетентности будущих педагогов-психологов, показана необходимость ее формирования. Также определяются задачи, которые необходимо решить в процессе профессиональной подготовки будущих педагогов с позиций компетентного подхода.

Методы. Теоретический анализ, обобщение, систематизация, прогнозирование.

Ключевые слова. компетентностный подход в образовании, диагностика, профессиональная компетентность, диагностическая компетентность.

Как упоминалось выше, нынешние формы подготовки специалистов не отвечают всему спектру задач, с которыми сталкиваются уже потом на практике педагоги. На сегодняшний день, компетентным может считаться, тот учитель, который применяет различные модели и выработает свой собственный стиль профессиональной деятельности. А для этого необходимо обучить сбору, анализу и оценке информации, при помощи которой, преподаватель сможет диагностировать качество подготовки учащихся, качество собственной деятельности и будет способен изменять процессы для совершенствования.

Относительно недавно понятия «диагностика» или «диагноз» относились только к медицинским и психологическим наукам, а сегодня уже пользуемся этим термином и в педагогике. Изначально, развитие педагогической диагностики осуществлялось параллельно с созданием методов психодиагностики, причем эти процессы влияли друг на друга.

В отечественной педагогической литературе 1970-90-х гг. понятие «педагогическая диагностика» подробно рассматривалось А. С. Белкиным (1970), А. И. Кочетовым (1987), Н. К. Голубевым (1988), В. П. Беспалько (1989), Б. П. Битинасом и Л. И. Катаевой (1993), В. Г. Максимовым (1993) и др.

Проблеме выделения диагностической компетентности педагога в качестве интегрирующей составляющей его профессионализма в контексте обновления образовательной парадигмы посвящены работы Е.Н. Артеменок, Л.А. Байкова, Н.М. Барытко, О.И. Дорофеевой, Н.В. Кутовой, Т. Яковлевой.

О.И. Дорофеева определяет диагностическую компетентность как компонент педагогической культуры, содержательную характеристику, влияющую на уровень профессиональной деятельности педагога. Диагностическую компетентность она рассматривает как единство теоретической и практической готовности педагога к осуществлению диагностической деятельности для решения профессиональных проблем и задач, возникающих в реальных ситуациях профессиональной педагогической деятельности. Это свободное владение системой диагностических знаний, умений и навыков в разных сферах педагогической деятельности. Степень такой свободы зависит от накопленного профессионального опыта педагога.

По мнению Н.В. Кутовой, диагностическую компетентность можно рассматривать как готовность педагога применять психолого-педагогические знания и умения в собственной диагностической деятельности и способность к самодиагностике на основе уже достигнутого. Наряду с единством психолого-педагогических знаний, практической готовности педагога к осуществлению диагностической деятельности, Н.В. Кутовая отмечает такой ее компонент, как стремление к творческому преобразованию образовательного процесса, который приобретает особую актуальность в условиях личностно-ориентированного образования.

В работах Е.Н. Артеменок, диагностическая компетентность определяется как интегративная профессионально-личностная характеристика педагога. Г.С. Саволайнен под диагностической компетентностью преподавателя понимает владение системой знаний в области психолого-педагогической диагностики; осознание их значимости для образовательного процесса; владение диагностическими методами и методиками и наличие позитивного опыта собственной диагностической деятельности и обучения студентов элементам диагностики и самодиагностики в образовательном процессе.

В отечественной литературе различные вопросы в области компетентности в обучении исследованы в трудах Б.Т. Кенжебеков, А.А. Молдажанова, Б.Т. Барсай, Н. Рахметова, Ж. Сандибаева, Д. Калабаева.

Однако, не смотря на всю значимость вопроса, недостаточно разработана и внедрена методика формирования диагностической компетентности. В данном направлении, я рассмотрела работы Кутовой Н.В. и Ивудиной Е. П.

Они предлагают рассматривать процесс формирования диагностической компетентности через три направления, а именно:

- изучение основ теории педагогической диагностики
- освоение технологий проведения диагностического обследования
- отработка практических диагностических умений и навыков

Предлагается следующая этапная реализация на практике:

1. Определить знание студентов о диагностической компетенции, определить их потенциал
2. Дать необходимые знания, теоретическая подготовка и отработать на практике
3. Выявить развитие диагностической компетентности

И для оценки успешной сформированности диагностической компетентности безусловно нужны критерии. Ивудина относит к структурным компонентам диагностической компетентности: мотивационный, когнитивный и деятельностный. В свою очередь, для определения сформированности компонентов определяет: готовность к диагностической деятельности, потребность пополнения знаний по психолого-педагогической диагностике, отношение к диагностической деятельности, изучение основ психолого-педагогической диагностики, актуализация знаний при решении практических задач.

Таким образом, формирование диагностической компетентности студентов в пространстве высшего образования сложный и длительный процесс. Это обусловлено широким спектром изучаемых вопросов в области педагогической диагностики. К тому же, формирование диагностической компетенции у будущего педагога не означает автоматически его способность претворять полученные знания на практике. Есть вероятность знания без умения. Однако, необходимость развития в данном направлении обусловлена тем, что диагностическая компетентность студента позволяет ему не только интегрироваться в образовательное пространство, но и расширить спектр видов деятельности за счет умения продумать и оценить эффективность собственных педагогических действий.

Литература

1. Кенжебеков Б.Т. Жоғары оқу орны жүйесінде болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру: пед.ғыл.докт.... автореф. – Қарағанды, 2005. – 33 б.
2. Молдажанова А.А. Влияние единства дидактической и методической подготовки на формирование профессиональной культуры будущего учителя. Автореф.... докт. пед. наук. Алматы. 2007. - 48 с.
3. Барсай Б.Т. Болашақ бастауыш сынып мұғалімінің кәсіби - дидактикалық құзыреттілігін қалыптастырудың ғылыми – педагогикалық негіздері: пед. ғыл. докт.... дисс. - Шымкент, 2010. - 349 б.
4. Рахметова Н., Сандибаева Ж., Калабаева Д. Педагогические условия формирования компетентности будущих педагогов профессионального образования // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 4-5. – С. 987-990;
6. Кутювая, Н.В. Проблема формирования диагностической компетентности в учебной деятельности студентов / Н.В. Кутювая // Современная педагогика: актуальные проблемы и тенденции развития: материалы международной заочной научно-практической конференции. Часть I. (15 мая 2010 г.) – Новосибирск: Изд. «ЭНСКЕ», 2010. – С. 105-110.
7. Гуружапов, В.А. и др. Диагностическая компетентность учителя как условие преодоления учебной неуспешности обучающихся / В.А. Гуружапов, С.П. Санина, И.В. Воронкова, Л.Н. Шиленкова [Электронный ресурс] // Современная зарубежная психология. 2018. Том 8. № 1. С. 43-55. – Режим доступа:https://psyjournals.ru/files/97726/jmfp_2019_n1_Gurugapov_Sanina_Voronkova_Shilenkova.pdf. - Дата доступа: 15.03.2020.
8. Дорофеева, О.И. Формирование диагностической компетентности педагогов в процессе дополнительного профессионального образования: автореф.дис.... канд. пед. наук: 13.00.08 / О.И. Дорофеева; Ярослав. гос. пед. ун-т им. К.Д. Ушинского. - Ярославль, 2007. - 26 с. 247
9. Артеменок, Е.Н. Подготовка будущих учителей к разработке диагностического инструментария на компьютерной основе / Е.Н. Артеменок. – Белгород: БГУ, 2012. – С. 26.
10. Саволайнен, Г.С. Модель социокультурной компетентности преподавателя высшей школы / Г.С. Саволайнен // Сибирский журнал науки и технологий. 2006. №3 (10). – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/modelsotsiokulturnoy-kompetentnosti-prepodavatelya-vysshey-shkoly>. - Дата доступа: 15.03.2020).
11. Е.П. Ивутина. Диагностическая компетентность и технология ее формирования у студентов педагогических специальностей. // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова 2007. Том 13

СЕКЦІЯ: СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ**Анастасія Дробязко
(Київ, Україна)****ВПЛИВ ХЛОРЕЛИ НА ОРГАНІЗМ ЩУРІВ**

Хлорела—мікроскопічна одноклітинна зелена водоростей, має вигляд мікроскопічної нерухомої (без джгутиків) кульки від 2 до 10 мкм у діаметрі, яку можна використовувати в раціонах годівлі тварин. Доповнюючи раціони годівлі, хлорела за рахунок свого багатющого складу надає яскраво виражену лікувально- профілактичну та імуностимулюючу дію на організм. Хлорела – активний продуцент білків, вуглеводів, ліпідів, вітамінів і зазвичай у сухій біомасі хлорели міститься 62% білка, 35% вуглеводів, 5-10% ліпідів і до 10% мінеральних речовин. Застосовуючи суспензії хлорели у раціонах годівлі тварин дозволяє господарствам комплексно вирішувати проблему підвищення продуктивності у тваринництві.

Матеріали та методи дослідження

Матеріалом для досліджень були щурі. Дослідження проводились в лабораторіях НУБІП України протягом двох місяців. Щурів вигодували суспензією хлорели у співвідношенні 3:1 і у подальшому досліджували вплив хлорели на організм щурів та спостерігали за змінами за біохімічними та морфологічними показниками крові.

Спосіб взяття крові. Для отримання великої кількості крові застосовують пункцію хвостової вени. Для цього хвіст зігрівають теплою водою, дезінфікують, перетискають вену біля краю хвоста, вводять голку в судину і шприцем витягують кров.

Підрахунок кількості еритроцитів. Підрахунок еритроцитів проводять за допомогою мікроскопа в лічильних камерах або із застосуванням різних електронних лічильників. Меланжерний метод підрахунку еритроцитів. Посуд, реактиви, обладнання: еритроцитарні меланжери, лічильні камери з сіткою Горяєва, мікроскопи, 3 %-ний розчин натрію хлориду.

Підрахунок кількості лейкоцитів. Існує кілька методів підрахунку кількості лейкоцитів: меланжерний, пробірковий та електронно-автоматичний. Підрахунок кількості лейкоцитів здійснювали меланжерним методом.

Підрахунок кількості тромбоцитів. Тромбоцити беруть участь у зсіданні крові, виконують деякі захисні реакції. Утворюються вони у червоному кістковому мозку, тривалість їх існування 5–8 днів. Підрахунок кількості тромбоцитів проводять у лічильних камерах або забарвлених мазках крові (метод Фоніо).

Визначення загальног обліка і білкових фракцій. Вміст загального білка визначали біуретовим методом, а окремі фракції білка – нефелометричним методом та електрофорезом.

Визначення загального кальцію у сироватці крові. В дослідженнях використовувався комплексно метричний метод (за Луцьким Д.Я.), принцип методу полягає у реакції органічних сполук (трилон Б) з металом (Са).

Визначення не органічного фосфору в сироватці крові. У клінічній практиці діагностичне значення має визначення неорганічного фосфору, визначають реакціями з ванадат-молібденовим реактивом (за Пулсом у модифікації Коромислова В.Ф. і Кудрявцевої Л.А.) та з аскорбіновою кислотою (у модифікації Івановського С.А.).

Визначення глюкози у крові. Вуглеводи – головні складові живлення сільськогосподарських тварин і найважливіше джерело енергії. У моногастричних тварин вуглеводикорміву кишечнику розкладаються до моноцукрів (глюкози, фруктози та галактози). Фруктоза і галактоза у стінці тонкого кишечнику перетворюються у глюкозу, яка всмоктується в кров, надходить до тканин, а надлишок її відкладається у печінці та м'язах у вигляді глікогену. У жуйних більша частина вуглеводів у передшлунках ферментується до ЛЖК – оцтової, пропіонової та масляної кислот. З пропіонової кислоти у печінці і частково у стінці травного каналу синтезується глюкоза (глюконеогенез).

Власні дослідження

Для контролю впливу хлорели на організм щурів нами було створено дві групи тварин, контрольна і дослідна, в кожній групі було по три особини чоловічої статі. Обом групам перед початком експерименту було перевірено стан внутрішніх органів методом УЗД і проведено біохімічний аналіз крові та морфологію крові. Після місяця вигодування було проведено аналогічні аналізи.

По завершенню дослідів було встановлено що за показниками крові контрольна та дослідна групи щурів виявилися клінічно здоровими.

Було встановлено незначне зниження вмісту сечовини в показниках біохімії крові, та незначне збільшення кількості білку. Ці показники виходили за рамки нормативних до і після експерименту, що свідчить про порушення в роботі видільної системи. Також виходили за рамки нормативних такі показники як АЛТ (Аланінамінотрансфераза) і ЛФ (Лужна фосфатаза). Ці показники не є характерними для дослідження стану здоров'я щурів і норми за ними можуть не бути достовірними. У зв'язку з цим пропонуємо вважати вище згадані показники не інформативними. Результати клінічних досліджень показані у таблицях № 1-4.

Таблиця 1. Показники біохімії крові на початку експерименту

№ п/п	Показники	Норма	Щурі, контрольна група			Щурі, піддослідна група		
	Загальний білок, г/л							
	Альбуміни г/л							
	Глюкоза, ммоль/л							
	Сечовина, ммоль/л							
	Креатинін, мкмоль/л							
	Кальцій, ммоль/л							
	Фосфор, ммоль/л							
	АСТ, О/л							
	АЛТ, О/л							
	Амілаза, О/л							
	ГГТ, О/л				-			
	ЛФ, О/л							

Таблиця 2. Показники біохімії крові після експерименту

№ п/п	Показники	Норма	Контрольна група			Піддослідна група		
	Загальний білок, г/л							
	Альбуміни г/л							
	Глюкоза, ммоль/л							
	Сечовина, ммоль/л							
	Креатинін, мкмоль/л							
	Кальцій, ммоль/л							
	Фосфор, ммоль/л							
	АСТ, О/л							
	АЛТ, О/л							
	Амілаза, О/л							
	ГГТ, О/л							
	ЛФ, О/л							

Таблиця 3. Показники морфології крові до початку експерименту

№ п/п	Показник	Норма.	Контр.			Досл.		
			1	2	3	1	2	3
1	К-ть еритроцитів, Т/л	6,6-9,0	6,9	7,1	7,5	8,7	8,1	8,3
2	Гемоглобін, г/л	132,0 - 164,0	142,8	148,1	154,8	164,0	151,4	158,9
3	К-ть лейкоцитів, Г/л	7,3-12,66	8,4	7,1	6,3	9,5	5,9	7,2
4	Гематокрит, %	41,1 – 51,1	40,6	44,1	45,7	44,4	42,4	41,2
л е й к о г р а м а	Базофіли, %/Г/л	0-0,03	-	-	-	-	-	-
	Еозинофіли, %/Г/л	0,04-0,3	4 / 0,336	3 / 0,231	2 / 0,126	9 / 0,855	5 / 0,295	7 / 0,575
	Метамієлоцити, %/Г/л	0	-	-	-	-	-	-
	Паличкоядерні, %/Г/л	0-0,02	-	-	-	-	-	-
	Сегментоядерні, %/Г/л	1,25-3,71	15 / 1,26	10 / 0,77	5 / 0,315	16 / 1,52	9 / 0,531	12 / 0,986
	Лімфоцити, %/Г/л	5,07-9,07	79 / 6,636	85 / 6,545	90 / 5,67	72 / 6,84	85 / 5,015	79 / 6,489
	Моноцити, %/Г/л	0,05-0,44	2 / 0,168	2 / 0,154	3 / 0,189	3 / 0,285	1 / 0,059	2 / 0,164

Таблиця 4. Показники морфології крові після експерименту

№ п/п	Показник	Норма	Контр.			Досл.		
			1	2	3	1	2	3
1	К-ть еритроцитів, Т/л	6,6-9,0	8,0	7,8	7,5	7,5	8,4	7,9
2	Гемоглобін, г/л	132,0 - 164,0	135,8	137,2	139,9	155,8	149,4	152,9

3	К-ть лейкоцитів, Г/л	7,3-12,66	8,8	7,3	6,6	8,0	4,0	6,4
4	Гематокрит, %	41,1 – 51,1	43,5	43,7	44,0	45,0	46,9	45,7
лейкограма	Базофіли, %/Г/л	0-0,03	-	-	-	-	-	-
	Еозинофіли, %/Г/л	0,04-0,3	4 / 0,352	2 / 0,154	1 / 0,066	2 / 0,16	3 / 0,12	3 / 0,14
	Метамієлоцити, %/Г/л	0	-	-	-	-	-	-
	Паличкоядерні, %/Г/л	0-0,02	-	-	-	-	-	-
	Сегментоядерні, %/Г/л	1,25-3,71	11 / 0,968	9 / 0,693	7 / 0,462	8 / 0,64	9 / 0,36	8 / 0,373
	Лімфоцити, %/Г/л	5,07-9,07	84 / 7,392	88 / 6,776	91 / 6,006	87 / 6,69	84 / 3,36	85 / 3,967
	Моноцити, %/Г/л	0,05-0,44	1 / 0,088	1 / 0,077	1 / 0,066	3 / 0,24	4 / 0,16	4 / 0,187

Висновок

Враховуючи вище викладений матеріал робимо висновок, що використання хлорели в якості кормової добавки в раціоні щурів не дав негативних і позитивних результатів. Це може бути пов'язано з неможливістю перетравлювання клітин хлорели шлунково-кишковим трактом щурів через захисну щільну оболонку клітин *Chlorellavulgaris*, а також недостатньою тривалістю експерименту. Актуальним буде продовження дослідів у данному напрямі з вирішенням згаданих проблем.

Література:

1. В. М. Запорожан, В. К. Напханюк, Н. О. Горянова, Ю. І. Бажора, В. Й. Кресюн, К. Л. Сервецький. Морфологія клітин крові лабораторних тварин і людини. Одеський медуніверситет 2002
2. В.І. Левченко, В.М. Соколюк, В.М. Безух, М.Я. Тишківський, В.О. Гарькавий, В.П. Надточій, В.М. Надточій, В.П. Москаленко, М.М. Костюк, Г.О. Щуревич, Л.М. Богатко, В.В. Сахнюк, В.І. Головаха, О.В. Чуб, Л.Г. Слівінська, Ш.М. Абдуллаєв. Дослідження крові тварин та клінічна інтерпретація отриманих результатів. Біла Церква 2002
3. Хлорелла. URL: https://info-farm.ru/alphabet_index/kh/khlorella.html

Науковий керівник:

кандидат сільськогосподарських наук Глебова Юлія Анатоліївна,
асистент кафедри аквакультури Шарило Дмитро Юрійович.

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**Анастасія Андрєєва
(Харків, Україна)**

**ВИВЧЕННЯ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НОВА ДИСЦИПЛІНА У ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Технологія блокчейн з'явилася у світі в попереднє десятиліття, після чого здобула широку популярність як революційний технологічний винахід.

Блокчейн – це система запису інформації таким чином, що її було максимально складно або зовсім неможливо змінити, зламати чи обманути будь-яким чином систему.

Блокчейн являє собою цифровий реєстр транзакцій, який дублюється та розподіляється по всій мережі комп'ютерних систем на блокчейні. Кожен блок у ланцюжку містить певну кількість транзакцій, і щоразу, коли нова транзакція відбувається в блокчейні, запис цієї транзакції додається до книги кожного учасника. Децентралізована база даних, керована кількома учасниками, відома як технологія розподіленої книги (Distributed Ledger Technology).

Блокчейн – це тип DLT, в якому транзакції записуються за допомогою незмінного криптографічного підпису, який називається хешем [1, с. 273].

Це означає, що якщо один блок в одному ланцюжку було змінено, було б відразу видно, що він був підроблений. Якби хакери хотіли пошкодити систему блокчейну, їм довелося б змінити кожен блок у ланцюжку в усіх розподілених версіях ланцюга.

Блокчейни, такі як Bitcoin та Ethereum, постійно і постійно зростають, оскільки до ланцюжка додаються блоки, що значно підвищує безпеку книги.

Таким чином, блокчейн – технологія розподіленої книги, що дозволяє здійснювати безпечні та законні транзакції. Концепція може виглядати досить складною, але насправді вона дуже проста. Це не що інше, як тип бази даних.

Блокчейн – це серія незмінних записів даних, якими керує кластер комп'ютерів, які не належать жодній юридичній особі, із міткою часу. Усі ці блоки даних захищені та зв'язані один з одним за допомогою криптографічних принципів (тобто ланцюга).

Як відомо, інформація є ключем до будь-якого бізнесу. Швидкість і точність передачі інформації від одного джерела до іншого має велике значення, і блокчейн є ідеальним рішенням для цього [2, с. 35].

Надана інформація доставляється негайно, є загальною та прозорою. Після того, як інформація збережена, її неможливо підробити. Доступ до цих реєстрів також може бути обмежений лише для певних учасників мережі.

До головних глобальних причин вивчати блокчейн належать наступні:

- відмінні можливості для кар'єри;
- хороший потенціал доходу;
- прорив у різних галузях;
- проста інтеграція;
- проривні технології;
- цифрова ідентифікація;
- захищені дані;
- використання в уряді;
- розумніші інвестиції;
- точка перелому ери.

Таким чином, блокчейн є як ніколи актуальною технологією, вивчення якої незабаром повинно стати базовим. Це одна з причин, чому дана дисципліна повинна вивчатися в фахових навчальних закладах на рівні вищої математики та основ об'єктного програмування.

Звичайно, вивчення блокчейн технології має свої переваги та недоліки. Але в цьому контексті набагато важливе було б розглянути переваги та недоліки блокчейн технологій як таких, бо саме вони регулюють переваги та недоліки вивчення даної технології [3, с. 3].

Переваги технології блокчейн:

- відкритість: одна з головних переваг технології блокчейн полягає в тому, що вона доступна всім, хто може стати учасником внеску в технологію блокчейн;
- перевіряємість: технологія Blockchain використовується для децентралізованого зберігання інформації, щоб кожен міг перевірити правильність інформації;
- постійність: записи або інформація, які зберігаються за допомогою технології блокчейн, є постійними;
- відсутність цензури: технологія блокчейн вважається вільною від цензури, оскільки вона не контролює жодної сторони, а має концепцію надійних вузлів для перевірки та консенсусних протоколів, які схвалюють транзакції за допомогою розумних контрактів;
- більш жорстка безпека: Blockchain використовує методи хешування SHA 256 для зберігання кожної транзакції в блоці, який підключений один до одного, щоб забезпечити більш жорсткий захист;

- незмінність: дані не можуть бути підроблені в технології блокчейн через її децентралізовану структуру;
- прозорість: якщо в транзакції відбуваються будь-які зміни, це видно для інших вузлів;
- ефективність: блокчейн усуває будь-яке втручання третьої сторони між транзакціями та усуває помилку, роблячи систему ефективною та швидшою;
- зниження витрат: оскільки блокчейн не потребує третьої людини, це зменшує витрати для бізнесу та надає довіру іншому партнеру.

Недоліки технології блокчейн:

- масштабованість: це один з найбільших недоліків технології блокчейн, оскільки її неможливо масштабувати через фіксований розмір блоку для зберігання інформації;
- незрілість: блокчейн – це доволі молода технологія, якій всього декілька років, тому люди не дуже довіряють їй;
- енергоспоживання: для перевірки будь-якої транзакції використовується багато енергії, тому це стає проблемою, згідно з опитуванням, вважається, що до 2018 року 0,3 відсотка світової електроенергії було використано для перевірки транзакцій, здійснених за допомогою технології блокчейн;
- займає багато часу: для додавання наступного блоку в ланцюжок майнерам потрібно багато разів обчислити значення поспе, тому це трудомісткий процес і його потрібно прискорити, щоб використовувати його в промислових цілях;
- юридичні формальності: У деяких країнах використання додатків технології блокчейн заборонено, як і криптовалюти, через деякі екологічні проблеми;
- зберігання: бази даних Blockchain зберігаються на всіх вузлах мережі, що створює проблему зі сховищем, збільшення кількості транзакцій вимагає більше місця;
- регламент: блокчейн стикається з проблемами з деякими фінансовими установами.

В будь-якому випадку, не дивлячись на всі недоліки системи, очевидно, що в майбутньому вона посідатиме точно не останнє місце серед актуальних та необхідних технологій. Більш того, усі недоліки системи будуть намагатися вирішити та нівелювати. Немає великих сумнівів щодо того, що це буде вдалим.

Література:

1. Sunyaev A. Distributed ledger technology //Internet Computing. – Springer, Cham, 2020. – С. 265-299.
2. Генкин А., Михеев А. Блокчейн: Как это работает и что ждет нас завтра. – Альпина Паблишер, 2017.
3. Golosova J., Romanovs A. The advantages and disadvantages of the blockchain technology //2018 IEEE 6th workshop on advances in information, electronic and electrical engineering (AIEEE). – IEEE, 2018. – С. 1-6.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Митцева О.С.

Марина Курілко
(Вінниця, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ IP-ТЕЛЕФОНІЇ: SIP ТА IMS

Ще не так давно обговорювана концепція мереж майбутнього, що позначається аббревіатурою NGN (*Next Generation Network*), поступово перетворилась в концепцію IMS (*IP Multimedia Subsystem*). Операторам мобільного зв'язку концепція IMS дозволить ефективно впроваджувати інноваційні мультимедійні послуги з використанням уніфікованої архітектури та сервісних платформ. В той же час, для операторів фіксованого зв'язку IMS дозволяє оптимальним чином інтегрувати телефонний сервіс в IP-інфраструктуру, не просто надаючи своїм абонентам послуги VoIP, але і пропонувати широкий вибір мультимедійних послуг, які можуть бути впроваджені завдяки стандартним компонентам IMS. Можливість передачі мультимедійного трафіку з бажаною якістю забезпечує протокол SIP, особливість якого є встановлення сесії для обміну даними з резервуванням полоси пропускання на весь час обміну.

Сервісна архітектура IMS представляє собою набір логічних функцій, які можна розділити на три рівні: рівень абонентських пристроїв та шлюзів, рівень керування сеансами та рівень додатків.

На рівні абонентських пристроїв та шлюзів ініціюється та термінується сигналізація SIP, що необхідна для встановлення сеансів і надання базових послуг, таких як перетворення мови із аналогової або цифрової форми в пакети з використанням протоколу RTP (*Realtime Transport Protocol*). На цьому рівні функціонують медіашлюзи, що перетворюють базові потоки VoIP в телефонний формат TDM при взаємодії з традиційними мережами. Один медіа-сервер може працювати на потреби декількох сервісів, що забезпечує можливість значної оптимізації мережевої інфраструктури.

На рівні керування викликами і сеансами розміщена функція керування викликами і сеансами CSCF (*Call Session Control Function*), який реєструє абонентські пристрої і направляє сигнальні повідомлення протоколу SIP відповідних серверів додатків. Функція CSCF взаємодіє з рівнем транспорту та доступу для забезпечення якості обслуговування по всіх сервісах.

Наступний рівень містить сервери додатків, які забезпечують обслуговування кінцевих користувачів. Архітектура IMS і сигналізація SIP забезпечують можливість підтримки широкого спектру телефонних та інших серверів додатків. Так, розроблені стандарти SIP для сервісів телефонії і сервісів IM (*Instant Message*). Сервер телефонних додатків TAS (*Telephony Application Server*) приймає і обробляє повідомлення протоколу SIP, а також визначає, яким чином має бути ініційований вихідний виклик.

Прикладний рівень може містити автономні незалежні сервери, що надають додаткові послуги на будь-якій стадії обслуговування виклику. До таких послуг відносяться: набір номеру, послуги голосової пошти, авто-інформаційні послуги IVR (*Interactive Voice Response*), послуги інтелектуальної маршрутизації (VPN, віртуальний номер і т.д.), послуги зв'язку на передплатній основі або за передплатними сервісними телефонними картами, блокування вхідних та вихідних викликів. Також на прикладному рівні можуть знаходитись сервери додатків SIP, що не використовують модель телефонного виклику. Такі сервери взаємодіють з клієнтами абонентських пристроїв для надання сервісів присутності, IM, PTT (*Push-to-Talk*) та ін.

Основним протоколом для взаємодії мережевих елементів в рамках концепції IMS був обраний протокол SIP (*Session Initiation Protocol*), завдячуючи властивими йому простоті, гнучкості та гарній розширюваності. IMS включає багато серверів додатків, що надають як звичайні телефонні послуги, так і нові сервіси (обмін миттєвими повідомленнями, миттєвий багатоточковий зв'язок, передача відеопотоків, обмін мультимедійними повідомленнями та ін.).

Архітектура IMS розроблялась для використання в мережах пересувного зв'язку третього покоління. Підтримка протоколу SIP надає можливість використовувати єдиний підхід до реалізації додатків та здійснення доступу, а також інтегрувати додатки, що надаються сторонніми компаніями (наприклад, контент-провайдерами).

Інтенсивний розвиток великого числа додатків, що використовують SIP, викликав необхідність збудування масштабованої мультисервісної інфраструктури, яка розділяла би транспортний рівень, рівень послуг і рівень керування.

Принцип, на якому базується концепція IMS, полягає в тому, що доставка будь-якої послуги жодним чином не співвідноситься з комунікаційною інфраструктурою. Він дозволяє реалізовувати незалежний від технології доступу відкритий механізм доставки послуг, що дає можливість задіяти в мережі додатки від сторонніх постачальників послуг.

Використання SIP надає можливість перейти до горизонтальної схеми організації послуг та підтримувати різні технології доступу.

Протокол SIP (конкретно додаток SIP Proxy), при такій схемі по-перше, стає містком між всіма задіяними протоколами доступу, по-друге, маскує для користувача механізми, що використовуються для реалізації його потреб. Така сервісна "розшарка" ховає від абонента різницю між послугами, що надаються, наприклад, у мережі безпроводного доступу, та послугами, що надаються в мережі кабельного телебачення або використовують мережі доступу на основі DSL, а також Ethernet.

Передбачено два типи прокси серверів — із збереженням стану (*stateful*) та без збереження стану (*stateless*).

Сервер першого типу дозволяє надавати більшу кількість послуг, але працює повільніше ніж сервер другого типу. Він може бути застосованим для обслуговування невеликої кількості клієнтів, наприклад, в локальній мережі.

Проксі сервер має зберігати інформацію про стан, якщо він:

- використовує протокол TCP для передачі сигнальної інформації;
- працює в режимі багатоадресної розсилки сигнальної інформації;
- розмножує запити.

Останній випадок має місце, коли проксі сервер веде пошук клієнта, що викликається, одразу в декількох напрямках, тобто один запит, що прийшов до проксі сервера, розмножується та передається водночас по всіх цих напрямках.

Сервер без збереження стану просто ретранслює запити та відповіді, які отримує. Він працює швидше ніж сервер першого типу, тому що ресурс процесору не витрачається на збереження станів, внаслідок чого сервер цього типу може обслуговувати більшу кількість користувачів. Недоліком цього серверу є те що на його основі можна реалізовувати лише найпростіші послуги.

SIP є протоколом встановлення та завершення мультимедійних сесій – сеансів зв'язку, в ході яких користувачі можуть спілкуватися голосом, обмінюватись відео, текстом, спільно працювати над додатками та ін. При цьому параметри сеансу зв'язку можуть змінюватись "на ходу" за допомогою "дружнього" протоколу SDP (*Session Description Protocol*) – протоколу опису параметрів сеансу зв'язку. Крім того, можливі повідомлення користувачів про події (*Presence*) та розсилка повідомлень (*Instant Messaging*). Вочевидь, з самого початку SIP створювався не тільки для роботи з голосом.

В основу протокола робоча група MMUSIC заклала наступні принципи:

- Персональна мобільність користувачів
- Можливість зміни масштабу мережі
- Можливість розширення протоколу
- Інтеграція в стек існуючих протоколів Інтернет, що розроблені IETF
- Взаємодія з іншими протоколами сигналізації

Виявилось, що саме з протоколом SIP пов'язане майбутнє IP-телефонії. Вже у 2001 р., через 2 роки після появи SIP він був обраний базовим для роботи мобільних мереж третього покоління, що фактично і привело до появи архітектури IMS.

Компанія Microsoft включила підтримку SIP у всі свої додатки. Існує багато фірм-виробників програмних продуктів для IP-телефонії, і практично у всіх передбачена підтримка протоколу SIP.

Виробники телекомунікаційного обладнання розробляють та випускають SIP-шлюзи, SIP-телефони, сервери додатків та інші пристрої з підтримкою SIP. На сьогоднішній день в перелік фірм, що займаються просуненням рішень концепції IMS, можна віднести Alcatel, Comverse Technology, Ericsson, Huawei Technologies, Lucent Technologies, Motorola, Nortel, Siemens та інші.

Література:

1. Концепция IMS. http://www.aleksandrervis.ru/publ/1/koncepcija_ims/1-1-0-1009
2. А. Гольдштейн, Б. Гольдштейн. Обзор решений IMS. - СПб.: Connect! Мир связи, май 2008 с. 52-60.
3. Д. Девидсон и др. Основы передачи голосовых данных по сетям IP, 2-е изд.: Пер. с англ. – М.: 000 "И.Д. Вильяме", 2007. – 400 с.: ил.
4. В.А. Фрейнкман. Эволюция технологий предоставления услуг IN в современных и перспективных сетях связи, : Технологии и средства связи. Специальный выпуск «АТС. Коммутационное оборудование, 2006. http://www.tssonline.ru/articles2/billing/evoluc_technolog_predost_uslug_in_sovr_perspekt_setyah_svyazi
5. Cisco SIP Proxy Server Data Sheet. Cisco Systems, Inc., 2004 – 5 pp.

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

**Евгений Бронский, Валентина Лебедева, Жанна Антихович
(Павлодар, Казахстан)**

**МОНИТОРИНГ МНОГОЛЕТНЕЙ ДИНАМИКИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗДОРОВЬЯ
ШКОЛЬНИКОВ г. ПАВЛОДАРА**

Актуальность исследования. В настоящее время, в период реформирования средней общеобразовательной школы Республики Казахстан в связи с переходом на двенадцатилетнее обучение, возникает масса вопросов, связанных с проблемой здоровья школьников. Модернизация общеобразовательной системы, создание современного устойчивого механизма развития школы, обеспечение общедоступности и повышение качества образования отодвигают данную проблему на второй план. Школьные годы – это важнейший период формирования здоровья подрастающего поколения.

Установлено, что с началом систематического обучения детей в школе их суточная двигательная активность снижается на 50%. При этом 82-85% данного времени большинство учащихся находятся в статическом положении. Снижение объема ДА оказывает негативное влияние на умственную работоспособность, развитие физических качеств, функциональное состояние сердечно – сосудистой и других систем [1, с. 6].

На состояние здоровья школьников в немаловажной степени влияет ряд педагогических факторов: стрессовая тактика авторитарной педагогики, интенсификация учебного процесса, увеличение объема вербальной информации, несоответствие программ и технологий обучения функциональным и возрастным особенностям учащихся. Общеизвестно, что даже обычная образовательная программа в настоящее время под силу лишь одной трети учащихся, а сочетание избыточной умственной нагрузки и недостатка уровня физической активности способствует нанесению значительного ущерба здоровью школьников.

Актуальность проблемы здоровья школьников отмечается и в Государственной программе развития физической культуры и спорта в РК на 2007-2011 годы.

За последние десятилетия в экологически неблагоприятных условиях проживания Павлодарского Прииртышья уровень здоровья детей и подростков катастрофически снизился (статистические материалы Министерства здравоохранения РК). В регионе широко распространены болезни органов дыхания, кровообращения, нервной, пищеварительной системы [2, с. 82]. Экспериментальные данные свидетельствуют о том, что у 40% школьников отмечаются первичные признаки остеохондроза [3, с. 3].

В средней общеобразовательной школе физическая культура является базовой областью образования и призвана закладывать у учащихся основы физического и духовного здоровья [4, с. 3]. В связи с предстоящим переходом среднего общего образования на 12- летнее обучение, в котором, одним из определяющих является личностно-ориентированный и здоровьесберегающий подход в образовательном процессе, данное исследование является весьма своевременным [5, с. 4].

Проблема заключается в разрешении противоречия между необходимостью сохранения и укрепления здоровья школьников и несовершенством современной системы образования в вопросе охраны здоровья учащихся. Оздоровительный эффект уроков физической культуры в объеме трех (тем более двух) часов в неделю отстает от уровня требований, предъявляемых условиями современной жизни и организацией учебного процесса к организму школьников. Три урока физической культуры дают лишь 15-17 %, а два урока и того меньше, 10-12% недельного объема двигательной активности. Повысить оздоровительную эффективность уроков физической культуры возможно только за счет инновационных подходов, в частности, личностно-ориентированную образовательную направленность.

Одним из путей решения указанной проблемы явилось обязательное введение третьего урока физической культуры в школах РК. Таким образом, три обязательных урока физической культуры в средних общеобразовательных школах культивируются уже в течение более десяти лет.

Целью исследования является анализ многолетней динамики показателей здоровья школьников г. Павлодара.

В исследовании были поставлены **задачи**:

1. Определить уровень здоровья школьников по его компонентам;
2. Сопоставить уровни здоровья школьников пятых классов 1996г. и 2010г.

При решении задач исследования были использованы следующие **методы**: анализ литературных источников; врачебно-педагогическое обследование; педагогическое тестирование; опрос; мультиметрия; математико-статистическая обработка материалов исследования.

Организация исследования. Первое обследование школьников (n=34), занимающихся по типовой учебной программе [4, с. 3] в режиме двух уроков физической культуры в неделю, проводилось в 1996 г. Во втором обследовании, выполненном в 2010 г., наблюдались 38 школьников, занимающихся в режиме трёх уроков физической культуры по действующей типовой учебной программе [6, с. 3].

Научная новизна исследования заключается в том, что впервые на территории Казахстана определён оздоровительный эффект трёх уроков физической культуры и проведен многолетний мониторинг состояния здоровья школьников.

Комплексная оценка уровня здоровья определялась по четырём компонентам – физическому, психическому, энергетическому и двигательному. В каждом из указанных компонентов оценивались четыре наиболее значимых качества свойств организма, необходимых, в первую очередь, для успешного выполнения учебной деятельности.

В основу оценки уровня здоровья была положена методика, предложенная В.С. Фоминым [7, с. 19; 8, с. 2]. Достоинство методики заключается в том, что разномерные и разномодальные результаты расчетов абсолютных показателей компонентов здоровья представлены в виде нормализованных единиц (Н.ед.) в процентах от максимальных значений этих показателей.

Состояние *физического компонента* здоровья школьников определяли по показателям длины тела (ДТ), массы тела (МТ), окружности грудной клетки (ОГК) и жизненной ёмкости лёгких (ЖЕЛ). Гармоничность физического развития оценивали на основе сочетания показателей массы тела, окружности грудной клетки с длиной тела.

Состояние *психического компонента* оценивали по показателям умственной работоспособности (УР) (методика корректурных проб), психической работоспособности (ПР) (квазистационарный потенциал коры головного мозга - методика мультиметрии), уровню самооценочной тревожности (УСТ) и уровню утомляемости (УУ) (опросные методики).

Оценку *энергетического компонента* здоровья проводили по состоянию коэффициента выносливости (КВ), коэффициенту экономичности кровотока (КЭК), максимальному потреблению кислорода (МПК) и относительному показателю (ЖЕЛ/КГ).

Состояние *двигательного компонента* здоровья определяли по показателям динамометрии (ДНМ), станометрии (СТМ), а также аэробным и анаэробным способностям по результатам тестирования (бег на 30 и 1200 м).

Исходя из того, что школьники 2010г. обследования за четыре года обучения имели на треть больше уроков физической культуры по сравнению со своими сверстниками 1996 г., предполагалось, что уровень их здоровья должен быть выше. Однако сопоставление показателей уровня здоровья по его компонентам выявило неожиданный результат.

По *физическому компоненту* здоровья отмечена незначительная положительная динамика длины тела школьников за 12 лет в 1,2 см ($p > 0,05$) и незначительное снижение показателей массы тела на 0,2 кг, окружности грудной клетки и жизненной ёмкости лёгких ($p > 0,05$). Современные школьники стали несколько выше, незначительно потеряли в массе тела и как следствие, уменьшились размеры грудной клетки и жизненная ёмкость лёгких.

Наиболее серьёзные отрицательные сдвиги наблюдаются в показателях *психического компонента* здоровья. Методика корректурных проб (показатель УРС) выявила явное снижение умственной работоспособности у современных пятиклассников. У них отмечено меньшее количество прослеженных знаков и увеличенное количество допущенных ошибок ($p > 0,05$). Субъективная оценка уровня ситуационной тревожности и уровня утомляемости у школьников второго обследования, как и показатель психической работоспособности, оказались несколько ниже, чем в первом обследовании.

В *энергетическом компоненте*, который характеризуется в первую очередь состоянием сердечно - сосудистой и дыхательной систем у школьников 2010г. отмечена незначительная и недостоверная динамика показателя МПК ($p > 0,05$). Эффективность деятельности сердечно – сосудистой системы за наблюдаемые годы не претерпела видимых изменений и осталась на прежнем уровне. Жизненный индекс современных пятиклассников несколько повысился, но изменения несущественны и недостоверны ($p > 0,05$).

Показатели *двигательного компонента* здоровья современных школьников в динамометрии и станометрии, а также в анаэробных способностях (бег 30 м), проявили минимальную недостоверную положительную динамику ($p > 0,05$), а вот аэробные способности организма оказались несколько ниже, чем у их сверстников 1996 г. обследования (рис. 1).

Таким образом, из 16 случаев наблюдений за компонентами здоровья школьников 2010 г. преимущество отмечено только по пяти показателям, два остались без изменений и девять показателей оказались ниже, чем у учащихся 1996г. обследования. Очевидно, что увеличение до трёх уроков физической культуры в неделю, при их нынешнем содержании, не вызвали ожидаемых изменений в уровне здоровья современных школьников. Профили здоровья, представленные на рисунке, практически идентичны и подтверждают мнение о том, что состояние физического воспитания школьников в течение последних лет не претерпело качественных изменений.

Выводы:

1. Установлено, что за 14 лет, (с 1996 по 2010 г.) проблема здоровья подрастающего поколения в РК остаётся по-прежнему актуальной и злободневной.

2. В свете изменения подходов в образовании существует необходимость кардинального пересмотра внутреннего содержания уроков физической культуры в плане применения более эффективных оздоровительных средств, методов и форм организации.

Литература:

1. Физкультурно-оздоровительная работа в школе: Пособие для учителя /С.А. Баранцев, Г.В. Береуцин, Г.И. Довгаль, И.Н. Столяк; под ред. А.М. Шлемина. – М.: Просвещение, 1988. – 144 с.
2. Имангалиев А.С. Педагогическая валеология. - Алматы: Алем, 1998. - 262 с.
3. Пушкарева М.Т. Методика занятий оздоровительной физической культуры при профилактике остеохондроза позвоночника у учащихся 11-12 лет общеобразовательных школ: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. - М., 1985. – 24 с.
4. Типовая программа по физическому воспитанию учащихся I-XI классов общеобразовательной школы / В.П.Фирсов, А. В. Цуркин. – Алматы: Рауан, 1993. – 99 с.
5. Бронский Е.В. Повышение оздоровительной эффективности уроков физической культуры школьников посредством лично-ориентированной образовательной направленности: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Алматы, 2008. – 29 с.
6. Программы. Физическая культура (5-11 классы) /Касымбекова С.И., Телеугалиев Ю.Г., Тайжанов С. Алматы: Кабинет Казахской академии образования им. И. Алтынсарина, 2000. – 47 с.
7. Фомин В.С. Проблемы измерения здоровья на основе развития адаптационных свойств организма // Теория и практика физической культуры. - 1996. - № 7 – С. 18-23.
8. Фомин В.С. Способ измерения здоровья //Приоритетная справка по заявке № 95 11609/14019650, НИИ ГПЭ от 5.07.1995. – 7 с.

Тамара Драч
(Львів, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСИЧНОГО ЕКЗЕРСISУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ У ПОВІТРЯНІЙ АКРОБАТИЦІ НА ПОЛОТНАХ

Виклад основного матеріалу. За останні десять років великої популярності здобули такі напрямки, як повітряні полотна та повітряне кільці. Вони вимагають від виконавця хорошої гімнастичної, танцювальної та акробатичної підготовки. Сам виступ на повітряних полотнах вимагає від виконавця знання хореографічної грамотності. Адже важливо, щоб під час виконання елементів дитина розумілася на ракурсах елементів, позах, положенні голови, рук та ніг. Знала назви класичних па для того, щоб легше могла виконувати завдання балетмейстера та постановника номера. А також важливо, щоб виконавець розумівся на музичному супроводі. Адже музичність виконання дозволяє повноцінно підкреслити музичні акценти та зробити номер довершеною акробатичною композицією.

Для того, щоб перевірити ефективність занять з класичної хореографії для дітей молодшого шкільного віку, котрі займаються на повітряних полотнах. Нами були введені додаткові заняття з класичної хореографії. Екзерсис включає в себе заняття біля опори, на середині залу, Allegro, стрибки, великі стрибки, обертання. Звісно специфіка занять з дітьми молодшого шкільного віку полягає в тому, що їм ще скрай важко сконцентруватися на виконанні нескладних, однак таких важливих рухах класичного танцю. Заняття в Школі повітряної акробатики «Шоколад» ми ввели нещодавно з травня 2022 р. і це вже дало свої результати. Заняття ми проводимо з ними раз на тиждень, у той час, як заняття з повітряних полотен в них відбуваються два-три рази на тиждень.

Заняття триває годину часу, і дозволяє розібрати особні елементи класичного екзерсису.

Для початку ми з дітьми виконуємо розігрів біля опори, який включає в себе вправи для стопи, battement tendu, plie, passé обличчям до опори, por de gra назад, вбік, вперед (Див. Фото 1). Потім переходимо до виконання plie, тримаючись однією рукою за опору.

Фото 1 Виконання розігріву біля опори

Ця вправа дозволяє розвинути спортсменам виворотність ніг та відпрацювати м'яке приземлення зі стрибку.

Таблиця 1.1

Музичний супровід: Сонатина, І. Плейель, 3/4.

Plie

Музичний супровід	Вихідне положення	Вправи
1-4 такт	I пряма позиція ніг	<i>Plie, grand plie, releve, por de bras</i> у положення <i>back flat</i> вперед. <i>Battement tendu</i> у II пряму позицію.
5-8 такт	II пряма позиція ніг	<i>Plie, grand plie, por de bra</i> до пілону з відтяжкою. IV завернута позиція ніг
9-12 такт:	IV завернута позиція ніг	<i>Demi-plie, grand plie</i> , I позиція рук, IV <i>arabesque</i> . III позиція ніг
13-16 такт	III позиція ніг	<i>Demi plie, grand-plie, releve, por de bras</i> у положення <i>back flat</i> вперед. Підготовча позиція руки.

В процесі виконання цієї вправи ми відпрацьовуємо стримані сходи з елементів, розробляємо еластичність та плавність виконання вправ, покращуємо положення *aplomb* для виконавців, привчаємо до утримання положення руки та кисті в округлому або рівному стані.

Таблиця 1.2

Музичний супровід: Танець, Й. Брамс, 2/4

Battement tendu

Музичний супровід	Вихідне положення	Вправи
1-4 такт	I пряма позиція ніг, II позиція руки	Два <i>battement tendu</i> вперед, перейти через IV завернуту позицію вперед, закрити ногу у позицію.
5-8 такт		Два <i>battement tendu</i> назад перехід через IV завернуту позицію назад.
9-12 такт		<i>Battement tendu</i> хрестом. Два <i>battement tendu</i> через <i>cou de pied</i> вбік.
12-16 такт		<i>Releve</i> , тримаємо рівновагу по I прямій позиції

Дана вправа допоможе нам в тому, щоб розвинути у виконавців навички дотягнутої стопи та коліна. Неодноразове повторення цієї вправи дозволяє скоординувати рухи ніг, руки та голови, що дозволить в майбутньому удосконалити навички володіння своїм тілом під час виконання складніших елементів.

Таблиця 1.3

Музичний супровід: Танець з балету «Кавказький бранець», Б. Асаф'єв, 2/4

Battement tendu jete

Музичний супровід	Вихідне положення	Вправи
1-4 такт	I пряма позиція ніг, II позиція руки	<i>Battement tendu jete</i> вперед, <i>pique</i> , закрити ногу у позицію. Виконуємо хрестом.
5-8 такт		<i>Passe parter</i> на 5 рахунків, <i>plie</i> в VI позицію, <i>tour passé</i> завернуте.
9-12 такт		Стоїмо <i>releve passe</i> , тримаємо рівновагу.

Вправа описана в таблиці 1.3 дозволить спортсменам добре відпрацювати вміння фіксувати ногу в дотягнутому положенні у повітрі. Навчить виконавця дотримуватися поставлених поз та фігур. Привчає до чіткого положення стопи та стегон, що, як наслідок, призводить до побудови правильних позицій в процесі виконання елементів.

Таблиця 1.4

Rond de jambe parter

Музичний супровід: Вальс, А.Лепин, 3/4

Музичний супровід	Вихідне положення	Вправи
4 такти	I пряма позиція ніг	<i>Preparasion</i>
5-8 такт		Чотири <i>rond de jambe parter en deor</i>
9-12 такт		Один <i>rond de jambe parter</i> в <i>plie</i> , <i>rond</i> до положення <i>arabesque</i> , два <i>grand rond de jambe parter</i>
12-16 такт		VI <i>por de bras</i> з прогином назад
17-32 такт	I пряма позиція ніг	Вся комбінація <i>an de dans</i> .

Вправа представлена в таблиці 1.4 суттєво впливає на рухомість кульшових суглобів спортсменів, бо саме завдяки виконанню *ronds* у них розвивається здатність до плавного переходу ноги від положення вбік до положення назад.

Таблиця 1.5

Музичний супровід: Сльоза, М. Мусорський, 4/4

Battement fondu

Музичний супровід	Вихідне положення	Вправи
1 такт	I пряма позиція ніг	<i>Battement fondu</i> вперед у підлогу, <i>battement fondu</i> на 45°
2 такт	I пряма позиція ніг	<i>Battement fondu</i> вбік підлогу, <i>battement fondu</i> на 45°
3 такт	I пряма позиція ніг	<i>Battement fondu</i> назад підлогу, <i>battement fondu</i> на 45°
4 такт	I пряма позиція ніг	Піднімаємо ногу до положення <i>attitude</i> , руки у III позиції, тримаємо рівновагу.

Далі ми виконуємо вправи *battement frappe*, *petits battements*, *rond de jambe an ler*, *adajio* та *grand battements*.

Та оскільки заняття в Школі повітряної акробатики обмежені по часу можна виконувати ці вправи в різні дні.

Далі ми переходимо до екзерсису на середині залу. Виконуємо *temps lie par terre*, для того, щоб навчити правильно потрапляти дитину в позу та розбиратися у ракурсах. Спочатку вправу можна виконати з позами ніг в підлогу, а потім перейти до великих поз з підніманням ніг (*attitude*, а *lasgone*, *releve lan* вперед).

Далі ми переходимо до стрибків *allegro*. На середині залу ми виконуємо *temps leve soute* та *pas eschappe*.

Таблиця 2.1

Temps leve soute

Музичний супровід: Полька, П. Гертель, 2/4

Музичний супровід	Вихідне положення	Вправи
1 такт	I Позиція ніг, руки- підготовча позиція	Чотири <i>Temps leve soute</i> По I позиції
2 такт	II Позиція ніг, руки- підготовча позиція	Чотири <i>Temps leve soute</i> По II позиції
3 такт	V Позиція ніг, права нога попереду, руки- підготовча позиція	Чотири <i>Temps leve soute</i> По V позиції
4 такт	V Позиція ніг, ліва нога попереду, руки- підготовча позиція	Чотири <i>Temps leve soute</i> По V позиції, останній стибок закінчити в I позицію

Таблиця 2.2

Pas Eschappe

Музичний супровід: Етюд, Л. Шитте, 2/4

Музичний супровід	Вихідне положення	Вправи
1 такт	V позиція ніг, права нога попереду, положення <i>an face</i>	Чотири <i>pas eschappe</i>
2 такт		Три <i>Pas chasse</i> вперед у VIII точку, <i>assemble</i> назад, три <i>pas chasse</i> вперед у II точку, <i>assemble</i> назад.
3 такт	V позиція ніг, ліва нога попереду, положення <i>an face</i>	Чотири <i>pas eschappe</i>
4 такт	V позиція ніг	Три <i>Pas chasse</i> вперед у II точку, <i>assemble</i> назад, три <i>pas chasse</i> вперед у VIII точку, <i>assemble</i> назад.

Далі ми переходимо до виконання обертання по діагоналі з просуванням, рекомендуємо вивчити з дітьми такі обертання як *tour chaine*, *tour an dedans* та ін.

Потім ми виконуємо великі стрибки *pas sissonne* та *grand jete*, що може їм стати в нагоді під час виступів.

Після чого ми з дітьми переходимо до вивчення класичної варіації. Це може бути «Фея ляльок» з «Лускунчика», або варіація «Скрипка» з «Пахіти» і т.д., для того, щоб закріпити пройдений матеріал та навчити дітей поєднувати класичні рухи в танець.

Далі ми виконуємо *por de bras*, перше, друге, третє і т. д. І робимо уклін на завершення заняття. Обов'язково з дітьми молодшого шкільного віку слід особливо звернути увагу на вивчення уклону. Адже після кожного виступу на змаганнях, вони мають навчитися граційно кланятися, тож ці навички стануть їм у нагоді.

Висновки:

Завдяки проведеному дослідженню ми змогли проаналізувати наявні за цією тематикою публікації, провели педагогічний експеримент на базі школи повітряної акробатики «Шоколад» (м. Львів), розробили програму класичного екзерсису для підготовки дітей, котрі займаються повітряними полотнами. Ми змогли зробити *висновки* щодо ефективності застосування класичного екзерсису у якості підготовки дітей молодшого шкільного віку, котрі займаються на повітряних полотнах.

Література:

1. Сосина В.Ю. Хореография в гимнастике: учеб. пособие для студентов вузов / В.Ю. Сосина. Киев: Олимпийская литература, 2009. 135 с
2. Тодорова В.Г. Хореографічна підготовка в техніко-естетичних видах спорту: монографія. Львів: ЛДУФК; 2018. 252 с.
3. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю. Підручн. 2-е вид. К.: Альтерпрес, 2007. 324 с.: іл.
4. Steven Santos. Simply Circus. Introduction to Rigging Lyras and Trapeze Bars. Simply Circus:Inc., 2013.
5. Pony Poison. Simply circus. Aerial silk Електронний ресурс: <http://www.simplycircus.com.au/face-painting--balloons.html>

Науковий керівник:

кандидат наук з фізичного виховання та спорту Сороколіт Наталія Стефанівна.

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Alla Malysheva
(Kyiv, Ukraine)

SUBJECT AS LINGUISTIC NOTION

The subject as a complex linguistic notion is in the focus of attention of home and foreign linguists. This interest is conditioned by the difficulties connected both with the definition of the notion of "the subject" and also with the place and role played by it in the structure of a sentence.

There are different approaches to its definition. Scholars distinguish the grammatical (syntactic) subject referring to the syntactical structure of a sentence, the semantic subject referring to the content of a sentence (agent, experiencer, beneficiary, patient), the communicative subject (theme, topic, given), the psychological subject (the initial notion), the logical subject (the subject of judgment), the ontological subject (the subject of thought) [1].

According to the old logical grammar, the sentence is the expression of judgment and is supposed to consist of two main parts called the subject and the predicate. The subject is identified with "the person" of a finite verb, so it combines the structural meaning with the lexical meaning of "the person".

The logical subject is a cognitive category. It is the object of thought; its function is to establish reference with the object existing in reality [2, p. 94].

The subject can be compared with a bridge connecting the past with the present, the known with the unknown. The subject performs two communicative tasks – one connects it with the world and the other one – with the predicate. The subject performs a denotative function and the predicate realizes its significative function [3].

The subject of a sentence connects the sentence with the world; the predicate connects the sentence with the world of notions, the subject points to something in the world. It establishes reference and at the same time performs the function of individualization. The functions of reference and individualization are realized in the subject simultaneously [4, p. 237].

So, the logical subject is a cognitive category, a subject of judgment. It has a denotative function, the function of reference and individualization. It is the basis on which the predicate relation is founded.

The subject can be considered from the point of view of the actual division of the sentence which deals with logic. It is a division of a sentence into *theme* and *rheme*. The starting point of the message is the *theme* and the other – the new information is the *rheme*.

There tends to be the coincidence between the logical and the thematic subject, between the logical and the grammatical subject, on the one hand, and between the thematic and the grammatical subject, on the other hand. Thematic subjects are utterance constituents, whereas grammatical subjects apply primarily to sentences.

The grammatical subject need not coincide with the thematic subject in English utterances. The theme is independent of the predication.

e.g.: John Smith I haven't seen for ages.

(*I* – a grammatical subject, *John Smith* – a thematic one). [5, p. 40]

Thematic structure is closely linked to "information structure", to the functions *given*, *topic*, *background*, *presupposition* which often correlate with *theme* and as for *rheme*, it correlates with *new*, *comment*, *focus* and *predication*. Structurally, *rheme* usually follows *theme* in English. The subject is the expression which refers to and identifies the *topic*. Actor, modal subject and theme regularly coincide.

Of considerable interest are the works of American linguists who dealt with the problem of the subject and similar notions of theme, topic, empathy, point of view in a collective monograph "Subject and Topic" (Kuno, Li, Thompson, Lyons, Keenan, Comrie, Schachter, Chafe, etc.). These problems are also in the sphere of interests of such American scholars as Palmer, Halliday, Jackendoff. [6, p. 369]

An integral approach to the study of the notion of the subject, its semantic, pragmatic characteristics is based on the use of such extra-linguistic factors as presupposition, the influence of discourse, different priority strategies, which are of a pragmatic character.

The scholars unanimously come to the conclusion that the notion of subject differs from the notions of *given*, *empathy*, *point of view*, which are similar, but not identical notions, interpreted as pragmatic functions.

A real nature of the subject can't be understood without its semantic interpretation, because often there is no parallelism between the structure and semantics of a sentence. That is why syntactic semantics must deal with covert (deep, underlying) syntax. We must distinguish surface (superficial) subject belonging to a surface structure of a sentence and notional (deep, covert, semantic) subject belonging to a deep (covert, semantic) structure of a sentence. They don't always coincide.

e.g.: He built the house (He – surface subject).

The house was built by him (him – notional, covert subject).

They are different in terms of a surface structure, but identical in a deep structure. The semantic properties of the subject can be defined in terms of Fillmore's Case Grammar. Case relations are semantically relevant syntactic relations. The semantic roles of the subject are those of an *agent* (*I work*), a *patient/nominative* (*I received a blow*), a *recipient/beneficiary* (*I received a gift*), an *experiencer* (*I feel pain*), a *source* (*I teach English*).

These semantic roles are mostly defined in connection with the semantic types of predicates, their determining role. That is why it is necessary to consider the semantics of the subject and the predicate in their interaction. Thus, with action verbs subjects are agents; with stative verbs and verbs denoting physical perception and mental activity, subjects are experiencers; with process verbs subjects are nominatives (patients) [7, p. 52-57]. The semantic types of subjects and their predicates help to determine the semantic types of constructions in which they are used. The main semantic roles of the subject are: *an agent* and *an experiencer*. An agent appears in constructions with action verbs, while an experiencer appears in constructions with verbs largely denoting processes. The semantic role of the subject is mainly determined by the semantics of its predicate.

As a grammatical notion the subject is expressed in the sentence by a noun or a noun equivalent which is in grammatical agreement with the finite verb. They are called the grammatical subject and the grammatical predicate. The grammatical subject can be established through its agreement with the verb (in person and number).

From the point of view of structural analysis the subject is a nominal phrase (NP) – one of two immediate constituents forming the nucleus of a simple sentence. The subject is the principal part of a two-member sentence on which the predicate is grammatically dependent. It is the nominal part, which determines a verbal concord. Semantic and syntactic structures of a sentence don't always coincide which is the case, for example, with passivity.

Thus, in the sentence "*The poem is written by Longfellow*", *the poem* is the formal (grammatical) subject, whereas *Longfellow* is the ontological (semantic) subject.

In any case the grammatical subject is always present in the surface structure of an English sentence. Syntactic in nature, the subject is basically a relational notion.

The grammatical subject also performs a cognitive function – the most prominent or important element in the sentence, the focus of attention, a starting point that we are speaking about.

So, the subject is one of two immediate constituents (the subject and the predicate) forming the nucleus of a simple sentence. In the meaning of "a person" it can be definite-personal, indefinite-personal and generalized-personal (the latter two can be called "unspecified") [8, p. 36]. The degree of its definiteness, indefiniteness, generalization is defined by determiners: articles (definite, indefinite, zero), demonstrative pronouns (*this*, *that*) in a Nominal Phrase (NP) and the categories of tense, aspect, mood in a Verbal Phrase (VP). The subject can have explicit and implicit means of its realization. To the explicit means belong proper names, definite descriptions (nouns, noun phrases), pronominal nouns like *man*, *people*, the pronoun *one*, personal pronouns (*I*, *you*, *he*, *she*, *we*, *they*), demonstrative pronouns (*this*, *that*) forming with the noun a syntactical NP – the nucleus of a sentence. The subject is grammatically independent of other parts of the sentence and it determines a verbal concord. Either definite or indefinite, it belongs to the surface structure of an English sentence. It also performs a cognitive function of the most important element in the sentence similar to the notion of the thematic subject. A true nature of the subject can't be understood in isolation, but only in a subject-predicate construction on a sentence, or even a discourse level. Definiteness and indefiniteness are not only characteristics of the subject, but of the whole situation. The degree of definiteness, indefiniteness, generalization of the subject is established with the help of semantic and pragmatic reference to reality.

A progressive tendency of present-day investigations is an attempt to combine the grammatical and logical notions of the subject.

References:

1. Keenan E.L. Towards a Universal Definition of 'subject'. – N.-Y., 1977. – P. 303-333.
2. Бондарко А.В. Грамматическое значение и смысл. – Л.: Наука, 1978. – 175 с.
3. Арутюнова Н.Д. Семантическая структура и функции субъекта. – Изв. АН СССР. Серия литературы и языка. – Т.38. – 1979. – N 4. – С. 323-334.
4. Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения. – М.: Наука, 1981 – 360 с.
5. Lyons J. Linguistic Semantics: An Introduction. – Cambridge University Press, 1995. – P. 40.
6. Демьянков В.З. Субъект, тема, топик в американской лингвистике последних лет // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – Т. 38. – 1979. – N 4. – С. 368-380.
7. Fillmore Ch. The case for case. // Universals in linguistic theory. – N.-Y., 1968. – P. 1-88.
8. Rayevskaya N.N. Unspecified subject in English sentence structure. // Вісник Київського Університету. Романо-германська філологія. – К., – Вип. II. – 1977. – С. 35-38.

Ірина Солодовиченко
(Київ, Україна)

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Нашу статтю присвячено аналізу особливостей перекладу політичного дискурсу, зумовлених впливом екстралінгвістичних факторів, а саме лінгвокультурних. Останнім часом в науці відводиться окрема ніша для вивчення процесу перекладу з урахуванням лінгвокультурних особливостей вихідного тексту з метою віднайти належні способи відтворення тексту оригіналу в тексті перекладу.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу лінгвокультурних факторів впливу на процес перекладу україномовного та англomовного політичного дискурсу, а також у відтворенні екстралінгвістичного аспекту вихідного матеріалу цільовою мовою. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки поставлених **завдань**:

- 1) охарактеризувати дискурс як лінгвістичне явище;
- 2) розкрити суть поняття політичного дискурсу як комунікативного явища та його роль у поза лінгвістичному просторі;
- 3) виявити основні засоби відтворення лінгвокультурних особливостей політичного дискурсу під час перекладу.

Поняття "дискурс" дуже багатозначне. Воно походить від латинського слова *discursus*, що буквально означало "біг у різних напрямках". У науковій літературі, насамперед лінгвістичній, слово дискурс, в основному, вживається як синонім слова текст. Причому під текстом може розумітися не тільки специфічний продукт мовної діяльності, а й будь-яке явище дійсності, що має знакову природу і певним чином структуроване: наприклад, фільми, спектаклі, мітинги, дебати тощо [1, с. 23].

Дискурс – це складний соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конституючими чи фоновими) чинниками, по-друге, має "видиму" – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та "невидиму" – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу "будується" його репродуцентом (автором) та інтерпретується реципієнтом [3, с. 25].

Політичний дискурс як комунікативне явище включає і наступні важливі характеристики: у політичному дискурсі поєднуються риси різних стилів мовлення: офіційно-ділового (спільні риси – клішованість, формульність резолюцій звітів та інших політичних документів), суспільно-політичного (спільні риси – лексичні одиниці), наукового (спільні риси – значний власний термінологічний фонд, мова політології як науки), стилю художньої літератури (спільні риси – синкретичність, гетерогенність, відкритість політичного словника, емоційне навантаження політичної лексики) [2, с. 9].

Головна мета політичного дискурсу – переконати аудиторію – зумовлює постійну антропоспрямованість політичного дискурсу. Це вимагає урахування когнітивних, психологічних і соціальних параметрів аудиторії, рівня освіти, професійної та регіональної належності, віку і статі. На мовному рівні це відбивається на виборі лексичних одиниць, наприклад, спеціалізованої лексики, жаргонізмів, використанні звертань і привітань на мові або відповідному діалекті аудиторії [4, с. 241].

Отже, перш за все зосередимося на способах перекладу, а краще сказати адекватної передачі змісту тексту оригіналу, реалій політичного дискурсу. Переклад реалій передбачає застосування наступних перекладацьких прийомів – транскодування, калькування та описовий переклад. Прийом транскодування включає в себе транслітерацію і транскрипцію. Більшість реалій у політичному дискурсі є загальновідомими, але є і такі, що не мають еквівалентів, адже відносяться до культурних традицій, наприклад, американського народу і тому, не можуть бути зрозумілими українському народові, і потребують описового перекладу. Наведемо деякі приклади:

*У партії Януковича, як у жодній іншій, існує потужне ядро непоправних **апаратників*** [7, с. 1].

*Yanukovich's party contains the largest core of unreconstructed **apparatchiks** of any party* [10, с. 1].

Тут перекладач вдається до прийому транскодування, і додає також закінчення множини в англійському перекладі, з метою передачі екстралінгвального аспекту.

Розглянемо приклад описового, але дуже лаконічного і влучного перекладу, коли повністю переданий смисл і комунікативна інтенція фрази.

*Ми вийшли на бій з укоріненою корупцією, призвали до відповіді українських **магнатів-грабіжників** і сприяли становленню життєво важливого громадянського суспільства* [7, с. 1].

*We began the battle against entrenched corruption, imposed the rule of law on Ukraine's **robber barons**, and encouraged the birth of a vital society* [10, с. 1].

Тож проаналізуємо переклад наступної фрази:

*The Senate may vote on the governor's confirmation during **the lame-duck session**, but the House will probably postpone its vote until next year* [9, с. 1].

Сенат, можливо, висуне на голосування питання про ствердження губернатора на своєму засіданні з приводу передачі повноважень новообраному складу. Стосовно палати представників, вона, можливо, відкладе голосування до наступного року [5, с. 1].

Словосполучення **lame-duck** доводиться перекладати описово, через те, що воно являє собою реалію відсутню в українському суспільно-політичному житті. Для того, щоб надати адекватний переклад, перекладач повинен володіти потужною базою фонових знань, або у разі можливості звертатися до додаткових джерел інформації.

Звернення до історичних подій, що багато означають для народу, часто зустрічається і у промовах українських політичних діячів. Такі посилання мають свою специфічну мету, а тому дуже важливо надавати уточнення, для того щоб цільова аудиторія змогла зрозуміти всю важливість промови. Наведемо приклад:

У цей день згадаймо героїв, що полягли за Перемогу, мучеників Освенцимів і ГУЛАГів, жертв Голодомору, депортацій і Голокосту [6, с. 1].

On this day let's commemorate the heroes who died for Victory, martyrs of Nazi and Soviet camps, victims of Holodomor (genocide famine of 1932-33), deportation and Holocaust [8, с. 1].

Оскільки мета перекладу політичного дискурсу – викликати в іншомовного адресата реакцію, подібну до реакції адресатів вихідного тексту, то завдання перекладача ускладнюється ще й тим, що політичний дискурс апелює до ієрархії цінностей, актуальної лише в межах певної культури, для якої політичний дискурс власне створений. Перекладач повинен, перш за все, правильно інтерпретувати вихідний текст, а тоді починати пошук засобів мови перекладу, здатних передати функцію вихідного повідомлення, його прагматику та емоційність. Адекватний переклад не може бути дослівним, адже дуже часто концепти чи реалії, які відсутні в мові перекладу, але наявні в оригіналі, вимагають додаткових пояснень чи тлумачень. Національно-специфічні реалії, особливості мовлення окремих політиків, авторські метафори та ідіоми, які підкреслюють національний колорит політичного дискурсу, завжди викликали значні труднощі для перекладу.

Література:

1. Григорьева В.С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с.
2. Жуковець Г.Л. Лінгвориторичні особливості сучасного лейбористського дискурсу Великої Британії: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / - КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 21 с.
3. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово інформаційного дискурсу): Автореф. дис. ... д-ра. філол. наук: 10.01.08 / КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 32 с.
4. Харламова Т.В. Политический дискурс как отражение общественных процессов // Романо-германская филология. – Саратов: изд-во Саратовского университета. – Вып. 4. – 2004. – С. 240 – 245.
5. Звернення Джона Маккейна на Національному з'їзді членів республіканської партії. – www.ua-reporter.com.ua.
6. Звернення президента України Віктора Ющенко до українського народу під час інавгурації. – 23 січня 2005. – www.yuschenko.com.ua.
7. Тимошенко Ю.В. Вирішальний вибір України // Daily Times. – www.tymoshenko.com.ua.
8. Inaugural address of the President of Ukraine Victor Yushchenko to the Ukrainian people on Independence Square. – 23 January 2005. – www.yuschenko.com.ua.
9. John McCain Address to the Republican National Convention. – www.morningstaronline.co.uk.
10. Ukraine's watershed election // Daily Times. – www.tymoshenko.com.ua.

СЕКЦІЯ: ФІЛОСОФІЯ

Світлана Радченко, Людмила Боровська
(Київ, Україна)

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ
«ЕТИКА БІЗНЕСУ»**

Мораль є виключно духовним способом регуляції людської поведінки. У цьому її вища досконалість та сила й одночасно недосконалість та слабкість. Мораль є за своєю суттю довершеним видом соціальної регуляції, так як спирається не на фізичну або матеріально-економічну силу, а на людське в людині – на велич, досконалість її розуму та почуттів. Але як засвідчує історичний досвід та існування соціуму в реальному житті вона є самим недосконалим, недієвим способом регуляції, якщо ця велич не досягнута, як на соціальному так і на індивідуальному рівні. Вдосконалювання соціального в історичному розвитку суспільства та людини завжди супроводжується відносним вдосконаленням зростання ролі морального фактору в житті суспільства і людини. Це пояснюється тим, що історично мораль виникла з об'єктивної регуляції, яка відповідає специфіці соціально-спільної свідомої життєдіяльності людей, моральної культури суспільства та моральної культури особистості.

Моральна культура особистості, на думку науковців, є свідченням того наскільки глибоко та органічно вимоги моралі втілюються в діяльності людини. Особистість в тій чи іншій мірі акумулює, накопичує у своїй свідомості та поведінці досягнення моральної культури суспільства. Таким чином моральна культура особистості постає як єдність культури моральної свідомості і поведінки та є цілісною системою елементів, що містять об'єктивну соціальну необхідність послідовного формування такої культури моральної свідомості, яка б адекватно втілювалась в поведінку. В свою чергу культура моральної поведінки є формою об'єктивованої моральної свідомості. Така особливість моральної культури пояснюється її єдиною метою (місією), що відповідає формуванню моральної надійності особистості. Єдність культури моральної свідомості суспільства і поведінки забезпечує оволодіння особистістю моральною культурою суспільства та практикою реалізації цієї культури. В такому контексті обидві складові моральної культури – моральна свідомість і поведінка - можуть бути охарактеризовані таким поняттям як моральна мудрість. Розуміння моральної мудрості не є і не може бути однозначним. Як мінімум виокремлюють три характеристики мудрості й моральної мудрості в тому числі.

Перша ставить акцент на єдності знання та уміння застосовувати його на практиці. В такому тлумаченні мудрість вважається особистісною характеристикою здійсненого знання і розкривається через: а) здатність його ефективного застосування в житті чим виявляє розсудливість (гідну і передбачувану поведінку); б) здатність визначати загальне та суттєве в речах чим забезпечує оптимізацію досягнення результатів, вирішення проблем на підставі врахування минулого досвіду, реалістичної оцінки актуальної ситуації й прогнозу її розвитку.

Друга акцентує увагу на ціннісному аспекті мудрості, маючи на увазі багатогранність самого поняття мудрості (чітке виокремлення добра і зла та поєднання знання і дії). Такий погляд виходить з того, що мудрість не може бути зведеною тільки до знання, а дія яка не спирається на знання не може бути названа мудрою. Дана характеристика мудрості висуває питання про спрямованість знання на ціннісні аспекти людського життя. Дотичним до мудрості може вважатись знання не констатуюче, а узагальнююче й оцінююче, яке здатне стати визначальним у вирішенні етичних проблем.

Щодо третьої характеристики, то в ній переважно вся увага перенесена на комплекс якостей особистості. Тут мудрість являє собою поєднання моральних і ділових якостей людини. Правильна оцінка подій, прийняття вірних рішень і досягнення максимального успіху визначається як комплексне: поєднання морально-ділових якостей особистості з суспільними інтересами.

Різниця у розставленні акцентів у визначенні моральної мудрості дає змогу виявлення стрижневої ознаки, яка дозволяє застосувати до моральної діяльності людини характеристику «мудра особистість». Такою є опора моральних рішень особистості на етичні знання й оптимальне виконання таких рішень.

Отже, моральна мудрість – це готовність особистості до моральної діяльності та її ефективна реалізація. Якщо використати відомі визначення людини, то морально мудрою людиною є синтез *homo sapiens* (людина розумна), *homo agens* (людина діяльна), *homo moralis* (людина моральна). Мудрість – якість моральної свідомості і поведінки людини, вищій ступень її моральної культури, яка забезпечує моральну надійність особистості активність її моральної позиції.

Культура моральної свідомості людини, яка досягла рівня моральної мудрості обов'язково включає в себе здатність і готовність особистості до переходу в певних обставинах від намірів до дій. А також вміння досягти результату, якій є адекватним щодо поставленої мети. Давати характеристику культурі моральної свідомості як мудрості вже саме по собі означає визнати наявність такого переходу. В цьому полягає і одна з головних ознак активної моральної позиції особистості, єдності слова і діла. Стосовно морального формування особистості особливо важливо усунути з моральної практики неузгодженість рівнів культури свідомості і поведінки, яке зводить активну життєву позицію особистості до так званих «добрим намірам» і тим самим

Моральна мудрість втілює в собі всі ознаки активної позиції особистості. Відповідно конкретизуються і елементи моральної мудрості – культура моральної свідомості поділяється на культуру етичного мислення («знає», «вміє застосовувати знання») і культуру морального чуття («прагне»); культура моральної поведінки – на культуру морального вчинку та етикет («ефективно діє», «застосовує правила поведінки»). Як бачимо, активна моральна позиція особистості не зводиться тільки до готовності, яка описується за допомогою дієслів «хочу», «можу», але обов'язково передбачає ще момент реалізації (дієслово «ефективно дію», «застосовую правила»). Безперечно не можливо говорити про активну позицію особистості та моральної мудрості, оминаючи такі суттєві ознаки, як ціннісна орієнтація, мотивація тощо. Але «вміння» і «реалізація» не менш важливі якості особистості.

Процес морального формування особистості містить низку елементів цілеспрямованої дії на неї, а саме таких такі як: *етична освіта* - формування знань особистості у сфері моральної діяльності; *етичне навчання* – формування вмінь у сфері моральної діяльності; *моральне виховання* і *самовиховання* – формування моральних настанов, ціннісних орієнтацій особистості тощо. Порушення цілісного процесу морального формування особистості за рахунок абсолютизації однієї з цих сторін та, відповідно, недооцінки інших призводить до помилок. Такі помилки є не менш небезпечними, ніж ігнорування морального вигляду особистості або невизнання необхідності спеціальної роботи щодо формування особистості, тобто етичної просвіти та морального виховання. Саме на ґрунті єдності означених факторів формування моральної культури особистості створюється моральна мудрість як єдність і гармонія знання моральних вимог – їх втілення у вчинках, здатності знайти оптимальне гідне рішення, щирого серця морального почуття, особистого неповторного досвіду життя, які є головним багатством моральної культури суспільства.

Тенденції розвитку сучасної вищої освіти спрямовані на активізацію творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця. Відповідно висуваються нові пріоритети – упровадження принципу індивідуалізації навчання, інтерактивні методи через групову взаємодію у рольових та ділових іграх, посилення значення самостійної роботи студентів через виконання аналітичної роботи, ситуаційних вправ.

Дисципліна «Етика бізнесу», яка вивчається студентами ДТЕУ має на меті формування культури етичного мислення, яка проявляється в «здатності судження», в умінні використовувати етичні знання, впізнавати та розрізняти добро і зло, не залежно від того під якою маскою вони б не виступали, визначити, яка моральна норма може бути застосованою до певної моральної ситуації, а також у прийнятті раціонального рішення чи вибору вчинку.

Студентам, майбутнім підприємцям, менеджерам, державним службовцям, суспільним діячам, всім, хто залучений до бізнес-діяльності слід зрозуміти, що вільний ринок – це не просто місце купівлі-продажу товарів, не «базар», а насамперед особливо логіка, психологія, етика, словом, значний культурний пласт, який потрібно засвоїти. Не вільний ринок є аморальним, шахрайським, а люди, які привносять в нього дух хабарництва, здириства, неповаги до споживача, конкурента, партнера та інших груп стейкхолдерів. Людина, яка займається бізнесом, повинна регулювати свою поведінку відповідно суспільним стандартам. Вона повинна знати і володіти основними механізмами формування етичної поведінки.

У повсякденній діяльності моральні рішення приймають не професіонали-етики, а люди, які не є спеціалістами в науці про мораль. В той же час в моральні ситуації залучені всі люди, і тому кожна людина має своє уявлення, особисті етичні принципи в моральній діяльності. В певному сенсі можна говорити, що у своїх вчинках кожна людина «сам собі етик». В такій особливості моральної регуляції – реальна проблема формування моральної культури особистості в цілому, а культури етичного мислення особливо. І тут справа в тому, що кожна людина є «етиком» лише на рівні здорового глузду і в такій особливості моральної культури закладена можливість існування односторонніх уявлень про те, що моральна мудрість не є особливим знанням та особливим умінням, а гарантується повсякденним досвідом та щоденною свідомістю.

Однією з розповсюджених точок зору на здоровий глузд є відношення до нього як наче б то до емпіричного (заснованого на досвіді, або обмеженого досвідом) рівню наукового знання. Однак різниця між здоровим глуздом і науковим знанням не просто якісна, а й кількісна. Здоровий глузд в моралі формується під впливом повсякденної моральної діяльності, життєвого досвіду людей та покликаний обслуговувати потреби щоденної моральної практики. Здоровий глузд відображає досвід моральної діяльності завдяки чому може протистояти моральним помилкам та упередженням. В такому сенсі він є альтернативою моральної наївності й непрактичності та може, як вважав І. Кант, «досягнути високого ступеню правильності та достеменності».

Здоровий глузд є ефективним у стандартних моральних ситуаціях, так як уявлення здорового глузду склалися в результаті досвіду багатьох поколінь та пройшли перевірку часом і виявились корисними у моральній діяльності. Однак в проблемних ситуаціях, які виходять за рамки щоденного досвіду, здоровий глузд дає суперечливі рекомендації і як правило стає упередженням. Причиною такого перетворення є суперечливість тих умов, які робили здоровий глузд корисним.

Під час вивчення дисципліни «Етика бізнесу» студентам пропонуються для розгляду та аналізу різні ситуації в основі яких моральні дилеми, які містять складні моральні проблеми, пов'язані з професійною діяльністю. Перший досвід вирішення таких ситуацій доводить, що, як правило, у студентів спостерігається не тільки відсутність навичок пізнавати саме моральні якості особистості, але й відсутність чітких критеріїв моральної оцінки вчинків.

Відомо, що в етиці бізнесу, як взагалі у філософії моралі, не існує єдиного підходу до розуміння природи і характеру моральних принципів. Однак вироблені певні концепції (підходи) щодо оцінки поведінки і прийняття рішень: деонтологічна етика (теорія прав, теорія справедливості), яка віддає моральний пріоритет правильним засобам поведінки у порівнянні з благими цілями, телеологічна етика (етичний егоїзм, утилітаризм), яка віддає перевагу благим цілям і виправдовує будь-який вчинок.

На початку вивчення дисципліни студентам пропонуються аналітичні завдання, які спрямовують їхню мисленеву діяльність на формування моральної поведінки. Визначення особливостей впливу світосприйняття і моральних цінностей на поведінку та рівень розуміння етичної та неетичної поведінки. Виходячи з результатів виконання *вправ*, які пропонує викладач у студентів створюється уявлення, що світосприйняття людини є свого роду аксіоматичною системою, де в якості аксіом виступають деякі базові знання та цінності, а в якості теорем – конкретні вчинки. В такому випадку, знаючи ті чи інші "базові установки" людини, можна прогнозувати її поведінку та керувати нею.

Однак реальна картина складніша. Справа в тому, що доволі важко знайти "аксіоми людських цінностей" або "базові елементи поведінки". Вчинки людини взагалі неможливо вивести як наслідок певних аксіом світосприйняття. В дійсності між поглядами людини, її моральними цінностями і поведінкою існують так звані викривлені фактори. Студенти аналізують взаємодію загальноприйнятих поглядів, цінностей і поведінки, де представлені чотири відомих джерела викривлення та усвідомлюють, яким чином офіційна і панівна ідеологія (1), пізнавальний моральний розвиток (2), моральна слабкість (3), міжособистісні відносини (4), впливають на реальну поведінку індивіда можуть вплинути на свідомість особистості, похитнути її усталені принципи. Знайомляться з персоналіями, їх досвідом набуття ділового успіху через певні методи морального самовдосконалення, які створені відомими успішними людьми. Визначають типи особистостей та гіпотетично притаманну їм модель поведінки тощо. Індивідуальна робота та робота в малих групах, тренінги, самомоніторинг створюють умови формування культури критичного етичного мислення, що є відправною точкою для подальшої дослідницької роботи щодо оцінки, урахування спрямованості тієї чи іншої моральної якості, визначення мети, для досягнення якої вона застосовується, аналізу засобів та результатів вчинку і мають можливість кваліфікувати і давати оцінку діям та виявляти джерело певної поведінки.

Наступним етапом є знайомство з *моделями раціонального вирішення ситуації*, які є основою нормативних моральних теорій (телеологічна, деонтологічна етика), які дозволяють зробити послідовний етичний аналіз вчинку або прийнятого рішення та прогнозувати альтернативні варіанти, зробивши етичний аналіз можливих результатів. В такий спосіб досягається основне завдання – підвищення культури морального судження, оцінки особистості, культури морального рішення та етичного мислення в цілому. Варто також зазначити, що сам по собі акт морального вибору є таким же давнім, як і сама суспільна мораль. Однак в сучасну епоху він набуває відмінних рис, що породжуються зростаючою часткою проблемних моральних ситуацій, з якими людина в своєму попередньому досвіді не стикалася і тому не виробила відповідних та необхідних стереотипів та шаблонів поведінки. У зв'язку з даним положенням у студентів актуалізується потреба в творчих моральних рішеннях.

Отже, моральна мудрість не тільки не дається від народження, але і не гарантується щоденною моральною свідомістю. З індивідуально накопиченого досвіду щоденна моральна свідомість, якій відомі лише окремі випадки («так буває у житті» тощо), не спроможна вивести виразного знання законів моральної діяльності. Будь-який добір випадків не може охопити усіх можливих моральних ситуацій, фактів моральної діяльності. Тільки етичне навчання здатне надати особистості принципи і правила оптимальних вчинків, так як факти якими оперує теорія моралі, досягнуті нею не на рівні явища, а в сутності. Етична освіта показує щоденній моральній свідомості, яка оперує безумовними імперативами (наказами), їхнє раціональне обґрунтування, практичну обумовленість, доцільне призначення. Етична просвіта корегує моральну свідомість в напрямку досягнення сутності моральної діяльності та є не абстрактним моралізуванням, а активним вдосконаленням і знань, і поведінки.

Література:

1. Бех І. Виховання особистості: сходження до духовності: наук. видання / І. Бех. – Київ: Либідь, 2006. – 272 с.
2. Жигайло Н. Психологія духовного становлення майбутнього фахівця: Монографія / Н. Жигайло. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 336 с.
3. Моральний вимір економіки: соціальна відповідальність бізнесу та економічна ефективність. / За ред. Г.Ф. Хоружого. – Київ: УБС НБУ, 2009. – 255 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. I: Соціальна психологія особистості і спілкування. - Київ: Либідь, 2004. - 576 с.
5. Психологія: підручник / С. Максименко [та ін.]; ред. І. Прокопенко. – Харків: Фоліо, 2012. – 863 с.
6. Савчин М. Моральна свідомість та самосвідомість особистості: [монографія] / М. Савчин. – Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2009. – 288 с.
7. Філософія: навч. посіб. / [Надольний І. Ф., Андрущенко В. П., Бойченко І. В., Розумний В. П. та ін.]. – Київ.: Вікар, 1997. – 584 с.
8. Тофтун М.Г. Етика: підручник /М.Г. Тофтун. – Київ: Академія, 2011. - 440 с.

Володимир Стеценко
(Богуслав, Україна)

ДМИТРО ЧИЖЕВСЬКИЙ — ІСТОРИК ФІЛОСОФІЇ УКРАЇНИ

Постать Дмитра Івановича Чижевського (1894–1977) — відомого українського філософа і славіста, історика філософської думки в Україні, посідає особливе місце серед видатних мислителів України. Зокрема, він є автором перших узагальнюючих праць з історії української філософії. Та Д. Чижевський не обмежував себе лише історико-філософською тематикою, спектр його наукових інтересів надзвичайно широкий: він писав на теми філософії й історії філософії, літературознавства, мовознавства, історії культури і релігії та ін.

Що стосується власне філософських досліджень вченого, то В. Лісовий, укладач творів Д. Чижевського в чотирьох томах (2005), вказував, що їх можна об'єднати принаймні в чотири групи: дослідження з історії європейської філософії; дослідження, які стосуються історії філософії слов'янських народів та поширення європейської філософії серед слов'янських народів; дослідження, які стосуються філософії культури, філософії історії, етики; дослідження, що торкаються філософських та методологічних питань мовознавства та літературознавства [6, с. VIII].

На широту наукових здібностей та інтересів українського вченого вказав свого часу видатний німецький філософ, засновник феноменології Е. Гуссерль (1859–1938), який, даючи Д. Чижевському в 1932 році рекомендацію для зайняття посади викладача славістики університету міста Галле (Німеччина), охарактеризував його так: «Він ґрунтовно освічений, самостійно мислячий філософ, виходячи зі своєї славістики, захоплений переважно Гегелем, і в той самий час знаходиться під впливом феноменології, при цьому характеризується гідною подиву широтою вченості, що охоплює різні галузі культури» [7, с. 679].

Майбутній вчений народився в місті Олександрія Херсонської губернії (нині — Кіровоградська область України). Батько Д. Чижевського був українцем, а мати — росіянку, тому родина прищепила йому любов до двох культур: української та російської. І хоча в сім'ї Чижевських говорили російською, українська мова й культура не були чужим елементом у духовному світі молодого Чижевського. Ґрунтовну філософську й філологічну освіту здобув у Петербурзькому та Київському університетах. Під час навчання в Київському університеті Д. Чижевський відвідував курс лекцій одного з видатних вчених, історика філософії О. Гілярова (1856–1938), що, безумовно, вплинуло на формування та розвиток його філософських поглядів. Викладав філософію в Київському університеті (доцент кафедри філософії). Після зайняття Києва більшовицькими військами Д. Чижевському лише завдяки випадку вдалося уникнути розстрілу, після чого в 1921 році молодий вчений змушений був назавжди покинути батьківщину. У Німеччині в 1922–1923 роках Д. Чижевський вивчав філософію та логіку у таких відомих мислителів, як К. Ясперс, Е. Гуссерль, М. Хайдеггер та ін. З 1924 року викладав на кафедрі філософії в Українському педагогічному інституті імені М. Драгоманова в Празі, вчена рада якого за роботу «Філософія на Україні. Спроба історіографії питання» (1926) надала Чижевському звання професора. Водночас працює в Українському вільному університеті, де захищає свою першу докторську дисертацію «Гегель і французька революція» (1929). З 1932 року Д. Чижевський працює на кафедрі славістики університету німецького міста Галле, у якому 1933 року здобув звання доктора філософії за працю «Гегель у Росії». У 1945–1949 роках — у Марбурзькому університеті. У 1949–1956 роках, переїхавши до США, Д. Чижевський викладав на кафедрі славістики Гарвардського університету, завідував філософським відділом Української Вільної Академії наук у Нью-Йорку. У 1956 році Д. Чижевський повернувся до Німеччини, обіймав посаду професора, керівника Інституту славістики Гейдельберзького університету.

Навколо Д. Чижевського та його наукової спадщини не стихають суперечки щодо того, ким його вважати: філософом чи лише істориком філософії. Дійсно, з одного боку Д. Чижевський не створив своєї власної філософської системи з чітко сформульованими теоретико-методологічними принципами. Але з іншого боку, крім фундаментальних і дійсно новаторських досліджень з історії філософії, таких, зокрема, як «Нариси з історії філософії на Україні» (1931), «Філософія Григорія Сковороди» (1934), «Гегель у Росії» (1939), у нього є й суто філософські праці, наприклад, «Проблема формальної етики» (1928), «Етика і логіка. До питання про подолання етичного “формалізму”» (1931) та ін.

Серед вітчизняних мислителів Д. Чижевський посідає особливе місце, оскільки саме він зробив особливо вагомий внесок у дослідження історії української філософії. Він є автором перших узагальнюючих праць, в яких представлено цілісну картину історії української філософії: «Філософія на Україні. Спроба історіографії питання» (1926), «Нариси з історії філософії на Україні» (1931), «Філософія Г. С. Сковороди» (1934) та ін.

До речі, сам Д. Чижевський не вважав свої «Нариси з історії філософії на Україні» вагомим науковим дослідженням. У Передмові до них він писав, що «ця праця повстала як плід часів мого дозвілля, що історія філософії на Україні не є головною темою моїх студій і що тому той матеріал, який я подаю, не може вважатися завершенням і викінченням наукової праці в цій галузі, а навпаки — скоріше має на меті пробудити цікавість і увагу до цієї галузі дослідження, що досі оминалась україністикою» [8, с. 4]. Проте саме ця робота Д. Чижевського викликала найбільший інтерес, вона неодноразово перевидавалася, до неї зверталися та звертаються дослідники історії української філософії.

Звернімо увагу, що Д. Чижевський, досліджуючи становлення та розвиток філософії в Україні, зазначав, що «в межах національних у славян і досі поруч з чистими теоретиками можуть бути поставлені мисленники, які тільки намічали ідеї, тільки кидали думки, не продумуючи їх до кінця, не даючи їм остаточної філософської обробки» [8, с. 11]. Тому, мабуть, не випадково Д. Чижевський, поряд з поняттям «українська філософія», вживає й поняття «українська філософська думка», яке широко застосовується в сучасних наукових працях. Більшість дослідників вважає, що «поряд з філософською наукою, доцільно розглядати й філософську думку — як сукупність ідей, що утворюють у контексті національної культури значимий шар культури. Не має значення жанр, в якому ці ідеї були сформульовані, — головне, що вони існували (“жили”) в українській культурі, впливаючи на зміст її національного буття» [2, с. 83].

Варто підкреслити, що праці Д. Чижевського «Філософія на Україні. Спроба історіографії питання» та «Нариси з історії філософії на Україні» стали першими фундаментальними роботами з історії української філософії, в яких автор розглядав вітчизняну філософію як окрему самостійну галузь світового культурного і духовного процесу, використавши при цьому свою періодизацію та методологію. Власне, у «постановці проблеми існування української філософської думки як окремої галузі європейської філософської традиції та обґрунтування її загальної концептуальної схеми» і полягає насамперед безсумнівна цінність досліджень Д. Чижевського [4, с. 10].

Характерною рисою методологічного підходу Д. Чижевського є те, що він звертається до історико-філософської проблематики з позицій «історика духу» (як він сам називав себе у праці «Філософія Г. С. Сковороди»). Але Д. Чижевського варто розглядати в цьому аспекті як історика насамперед національного духу, оскільки, досліджуючи духовну історію слов'янських народів, в тому числі й українського народу, він наголошує, що «не лише дух нації впливає на історію, але й навпаки — нації стає тим, чим вона є, з плином історичної драми національної долі» [3, с. XXXV]. Тобто, розвиток філософії Д. Чижевський розглядав насамперед як розвиток духовної історії народу.

Досліджуючи історію філософії в Україні, вчений виокремлює властиві їй риси. Це, як вказує дослідниця творчості Д. Чижевського І. Валявко, — «інтуїтивний тип мислення, який простежується у формі викладу матеріалу (наприклад, вільний літературний нарис, характерний для викладу філософських ідей); антираціоналізм у своєрідному тлумаченні емпіризму як внутрішнього переживання; загальна онтологічна спрямованість філософських пошуків (тобто певна практична “філософія життя”). В контексті цього простежується й своєрідна, онтологізована теорія пізнання, а також загальна релігійна спрямованість філософських пошуків і прагнення виходу в практичну моральну сферу» [1, с. 102].

Варто підкреслити, що дослідженнями історії розвитку філософії слов'янських народів в цілому, й українського зокрема, Д. Чижевський займався протягом усього життя, про що свідчать такі його роботи, як «Думки про Шевченка (Естетичні та історично-філософські фрагменти)» (1926), «В'ячеслав Липинський як філософ історії» (1932), «П. О. Куліш — український філософ серця» (1933), «Шевченко і релігія» (1936), «Про “Шинель” Гоголя» (1937), «Філософія життя у Людовіта Штура» (1941), «Невідомий Гоголь» (1951), «Іван Вишенський» (1951), «С. Л. Франк як історик філософії й літератури» (1954), «Гегель у слов'ян» (1961), «Сковорода. Поет. Мислитель. Містик» (1974) та ін.

Низка робіт Д. Чижевського, присвячених філософській спадщині Г. Сковороди, який, на думку вченого, «є найцікавіша постать українського духу» [9, с. 167], завершилися написанням фундаментальної монографії «Філософія Г. С. Сковороди» (1934). У цій роботі, що не втратила свого значення і донині, Д. Чижевський показав, зокрема, містико-релігійну основу філософії Сковороди і духовну близькість його вчення з ідеями німецьких містиків.

Д. Чижевський був першим, хто відкрив М. Гоголя як українського філософа та здійснив глибокий аналіз його філософських поглядів, зазначивши, зокрема, що «ключ до світу Гоголь знайшов у власній душі, де його знаходили великі філософи: Сократ, “демон” якого так подібний до внутрішнього голосу Гоголя, Платон, душа якого згадувала про вищий світ, містики, Декарт... Але ключі, що вони знайшли, вказують певні відміни. Тоді як Платон знаходить найпевніше в ідеї, думці — тут виступає інтелектуальний елемент, Декарт — у свідомості, у Гоголя бачимо ми душевну емоцію, серце (як у Сковороди і Юркевича)» [8, с. 88]. Хоча, як зауважує доктор філософських наук, професор П. Кралюк, намагання Д. Чижевського «представити Гоголя як одного з репрезентантів “філософії серця” на рівні з професійними філософами» видається дискусійним [5].

Проте, незважаючи на велике значення праць Д. Чижевського для розвитку історії філософії України як наукової дисципліни, варто зауважити, що запропоновані ним концептуальні підходи були далеко не бездоганні. Наприклад, вже згаданий П. Кралюк, аналізуючи історико-філософські дослідження вченого, зазначає, що Д. Чижевський «невисоко оцінює філософський спадок слов'янських народів», у тому числі й України, дотримуючись думки, що «національне обличчя філософії того чи іншого народу повною мірою виявляється лише у філософських системах великих мислителів» та вказує, що «схема історії філософії на українських землях, запропонована Чижевським, мала низку “білих плям”» [5].

Дійсно, Д. Чижевський вважав, що українські землі не дали великого філософа і що через ці землі ніколи не проходила основна лінія філософського розвитку. В «Нарисах з історії філософії на Україні» він писав, що «ще не траплялось в історії розвитку філософії, щоб “великий філософ” — чи то українець, чи представник якоїсь іншої славянської нації — утворив синтезу світового значіння. “Світового значіння”, себто яка була б вихідним пунктом дальшого філософського розвитку філософії в світовому масштабі», тому «для українського філософського життя, може, ще занадто рано писати історію його. Але така спроба

все ж є можлива» [8, с. 10–11, 13]. Тобто вчений був переконаний, що українській філософії ще тільки належить проявити себе в майбутньому і, як зазначає П. Кралюк, «незважаючи на загалом негативну оцінку філософської думки слов'янських народів, Чижевський вважав, що вона має майбутнє і настане час, коли в слов'ян з'являться свої "великі філософи", а лінія філософського розвитку буде проходити через ці народи» [5].

Отже, попри все, Д. Чижевський залишається видатним вченим, а його вклад у дослідження історії розвитку філософії в Україні настільки значний, що дозволяє позиціонувати його як засновника історико-філософського українознавства як самостійної наукової галузі.

Література:

1. Валявко І. В. Дмитрий Иванович Чижевский и его исследования по истории философии // Философский журнал. 2015. Т. 8. № 1. С. 95-106.
2. Валявко І. Дмитро Чижевський — фундатор поняття «філософії серця» // Слово і час. 1998. № 8. С. 83-88.
3. Горський В. Дмитро Чижевський як історик філософії України // Д. Чижевський. Філософські твори: у 4 т. / під заг. ред. В. Лісового. Т. 1. Київ: Смолоскип, 2005. С. XXXI-XXXVIII.
4. Губерський Л. В. Українська філософія як справа майбутнього: культурно-історична перспектива Дмитра Чижевського // Філософські проблеми гуманітарних наук. 2016. № 25. С. 4-10.
5. Кралюк П. Дмитро Чижевський про українську філософію. URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2014/03-04-01> (дата звернення: 06.06.2022).
6. Лісовий В. Європейська філософія та інтелектуальна культура слов'янських народів у дослідженнях Д. Чижевського // Д. Чижевський. Філософські твори: у 4 т. / під заг. ред. В. Лісового. Т. 3. Київ: Смолоскип, 2005. С. VII-XXIV.
7. Чижевский Д. И. Избранное: в 3 т. Т. 1. Материалы к биографии (1894-1977) / сост., вступ. ст. В. Янцена. Москва, 2007. 848 с.
8. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні // Д. Чижевський. Філософські твори: у 4 т. / під заг. ред. В. Лісового. Т. 1. Київ: Смолоскип, 2005. С. 9-162.
9. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди // Д. Чижевський. Філософські твори: у 4 т. / під заг. ред. В. Лісового. Т. 1. Київ: Смолоскип, 2005. С. 165-388.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

- Андрєєва Анастасія Юрїївна** – здобувач вищої освіти факультету Інформаційних технологій та менеджменту Харківського національного університету радіоелектроніки.
- Бобровнік Юрій Вікторович** – кандидат історичних наук, викладач кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди у Переяславі.
- Боровська Людмила Олександрівна** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та політології Державного торговельно-економічного університету в м. Києві.
- Глєбова Юлія Анатоліївна** – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри гідробіології та іхтіології НУБіП України.
- Гречан Алла Павлівна** – доктор економічних наук, професор кафедри економіки Національного транспортного університету.
- Драч Тамара Леонідівна** – аспіранка Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, тренер-хореограф Школи повітряної акробатики «Шоколад».
- Дробязко Анастасія Сергіївна** – студентка 2 курсу факультету тваринництва та водних біоресурсів НУБіП України.
- Забарна Наталія** – завідувач Відділення права Ірпінського фахового коледжу економіки та права.
- Коба Артем** – аспірант Національного транспортного університету.
- Ковда Наталія** – завідувач Відділення економіки Ірпінського фахового коледжу економіки та права.
- Малишева Алла Володимирівна** – асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Нурданияқызы Гүлнұр** – Жетысуйский Университет им. Ильяса Жанугурова, докторант 1 курса.
- Павленко Ірина Миколаївна** – старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
- Поливач Марія Анатоліївна** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри журналістики та мовної комунікації НУБіП України.
- Радченко Світлана Григорівна** – доцент кафедри філософії, соціології та політології Державного торговельно-економічного університету в м. Києві.
- Рубановська Наталія Василівна** – кандидат біологічних наук, старший викладач кафедри біології та методики її викладання Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка.
- Савошевич Дарья Дмитриевна** – ГрГУ імени Янки Купалы.
- Сердюк Вікторія Сергіївна** – магістр Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
- Стеценко Володимир Анатолійович** – викладач суспільних дисциплін КЗ КОР «Богуславський гуманітарний фаховий коледж імені І. С. Нечуя-Левицького».
- Ткачук Марина Вікторівна** – педагог-практик, вчитель початкових класів.
- Шарило Дмитро Юрійович** – асистент кафедри аквакультури НУБіП України.
- Яворівський Руслан Любомирович** – завідувач лабораторії морфології та систематики рослин, асистент кафедри ботаніки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Уважаемые преподаватели, аспиранты, студенты!

Университет Григория Сковороды в Переяславе,

молодежная общественная организация «Независимая ассоциация молодежи»,

студенческое научное общество факультета исторического и социально-психологического образования

«Комитет исследования истории и современности»

Информируют Вас, что 31 июля 2022 г. проводится XLIX Международная научно-практическая интернет-конференция «Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии».**Планируется работа по секциям:****I. БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ**

1. Систематика и география высших растений.
2. Структурная ботаника и биохимия растений.
3. Микология и альгология.
4. Ресурсоведение и интродукция растений.
5. Молекулярная биология, микробиология.
6. Зоология.
7. Физиология человека и животных.
8. Биохимия и биофизика.
9. Генетика и цитология.
10. Бионженерия и биоинформатика.

II. ГЕОГРАФИЯ И ГЕОЛОГИЯ

1. Регионоведение и региональная организация общества.
2. Наблюдение, анализ и прогноз метеорологических условий.
3. Гидрология и водные ресурсы.
4. Биогеография, биоресурсоведение, биоразнообразие.
5. Картография и геоинформатика.
6. Природопользование и экологический мониторинг.
7. Техника и технологии геологоразведочных работ.
8. Почвоведение.
9. Экономическая география.

III. ГОСУДАРСТВЕННОЕ**УПРАВЛЕНИЕ**

1. Повышение роли государственного служащего на современном этапе развития общества.
2. Современные технологии управления.
3. Взаимодействие различных ветвей власти.
4. Подготовка государственных служащих.

IV. ЭКОЛОГИЯ

1. Состояние биосферы и его влияние на здоровье людей.
2. Экологические и метеорологические проблемы больших городов и промышленных зон.
3. Радиационная безопасность и социально-экологические проблемы.
4. Промышленная экология и медицина труда.
5. Проблемы экологического воспитания молодежи.
6. Экологический мониторинг.

V. ЭКОНОМИКА

1. Банки и банковская система.
2. Внешнеэкономическая деятельность.
3. Финансовые отношения.
4. Инвестиционная деятельность и фондовые рынки.
5. Управление трудовыми ресурсами.
6. Маркетинг и менеджмент.
7. Учет и аудит.
8. Математические методы в экономике.
9. Экономика промышленности.
10. Экономика предприятия.
11. Логистика.
12. Экономика АПК.
13. Региональная экономика.
14. Экономическая теория.
15. Государственное регулирование экономики.
16. Макроэкономика.

VI. ИСТОРИЯ

1. История Украины.
2. Всемирная история.
3. История науки и техники.
4. Этнография.
5. Устная история.

6. История стран СНГ.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Дифференциальные и интегральные уравнения.
2. Перспективы систем информатики.
3. Теория вероятностей и математическая статистика.
4. Прикладная математика.
5. Математическое моделирование.

VIII. ИСКУССТВО

1. Музыкальное искусство.
2. Искусство танца.
3. Театральное искусство.
4. Фото и киноискусство.
5. Искусство дизайна.

IX. ПЕДАГОГИКА

1. Дистанционное образование в высшей школе.
2. Проблемы подготовки специалистов.
3. Методические основы воспитательного процесса.
4. Стратегические направления реформирования системы образования.
5. Современные методы преподавания.
6. Социальная педагогика.

X. ПОЛИТОЛОГИЯ

1. Избирательные технологии.
2. Проблемы интеграции Украины в мировое сообщество.
3. Отношения Украины с НАТО.
4. Отношения Украины со странами СНГ.

XI. ПРАВО

1. История государства и права.
2. Административное и финансовое право.
3. Охрана авторских прав.
4. Трудовое право и право социального обеспечения.
5. Уголовное право и криминология.
6. Борьба с экономическими преступлениями.
7. Экологическое, земельное и аграрное право.
8. Конституционное право.
9. Гражданское право.
10. Хозяйственное право.
11. Криминалистика и судебная медицина.
12. Предпринимательское и банковское право.
13. Уголовно-процессуальное право.

XII. ПСИХОЛОГИЯ

1. Место психолога на производстве.
2. Формы работы психолога-практика.
3. Современные тенденции в методологии психологических исследований.
4. Психология терроризма.
5. Психолого-педагогические проблемы развития личности в современных условиях.
6. Клиническая психология.
7. Общая психология.
8. Педагогическая психология.
9. Психология развития.
10. Психология труда.
11. Психофизиология.
12. Социальная психология.

XIII. СОЦИОЛОГИЯ

1. Кадровый менеджмент.
2. Современные технологии социального опроса.

XIV. СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Компьютерная инженерия.
2. Вычислительная техника и программирование.
3. Программное обеспечение.

4. Информационная безопасность.

XV. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И**ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СПОРТ**

1. Физическая культура и спорт: проблемы исследования, предложения.
2. Развитие физкультуры и спорта в современных условиях.

XVI. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Методика преподавания языка и литературы.
2. Риторика и стилистика.
3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка.
4. Синтаксис: структура, семантика, функция.
5. Методы и приемы контроля уровня владения иностранным языком.
6. Актуальные проблемы перевода.
7. Язык, речь, речевая коммуникация.
8. Украинский язык и литература.
9. Русский язык и литература.
10. Этно-, социо- и психолингвистика.

XVII. ФИЛОСОФИЯ

1. Философия литературы и искусства.
2. Социальная философия.
3. История философии.
4. Философия культуры.
5. Философия религии.
6. Философия науки.

XVIII. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Металлургия.
2. Горное.
3. Литейная Дело.
4. Машиноведение.
5. Электротехника.
6. Теплотехника.
7. Гидротехника.
8. Радиотехника.

XIX. СОЦИАЛЬНЫЕ**КОММУНИКАЦИИ. МЕДИА.**

1. Журналистика. Теория и история журналистики.
2. Книговедение, библиотекосведение, библиографосведение.
3. Социальная информатика. Прикладные социально-коммуникационные технологии

XX. ФИЗИКА

1. Общая физика
2. Экспериментальные физика
3. Астрономия и физика космоса
4. Молекулярная физика
5. Ядерная физика
6. Физика металлов
7. Физика функциональных металлов
8. Нанозифика

XXI. ХИМИЯ

1. Аналитическая химия
2. Неорганическая химия
3. Органическая химия
4. Физическая химия
5. Химия высокомолекулярных соединений

XXII. МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

1. Фармацевтические науки
2. Клиническая медицина
3. Профилактическая медицина
4. Теоретическая медицина

XXIII. КУЛЬТУРОЛОГИЯ**XXIV. СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ****НАУКИ**

Оргкомитет конференції планує розміщати доповіді на Web-сторінці по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua>.

По результатах конференції буде сформований електронний збірник матеріалів, який можна буде скачати в PDF-форматі на головній сторінці конференції по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – український, польський, російський, англійський, французький, білоруський, грузинський, армянський, азербайджанський, казахський, узбекський, таджикський, киргизський, молдавський, туркменський.

Останній термін подання матеріалів – 30 липня 2022 г. (включительно).

Вартість участя в конференції та розміщення статті в електронному збірнику становить:

Оргвнес - 10 USD США або 10 Євро (в оргвнес входить оплата за розміщення на сайті, верстка макета, редагування текстів).

Обсяг статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде **через тиждень** на головній сторінці конференції.

Для учасників країн Європи та Азії (за виключенням України) кошти переказуються наступним чином:

ВНИМАНИЕ!!! В Україні працюють тільки такі системи перекладу.

1. СПОСОБ ПЕРЕВОДА

Або поштовою перекладом на Ф.І.О.: Бобровник Юрій Вікторович, 08401, Україна, Київська обл, г. Переяслав-Хмельницький, ул. Сухомлинського, 34, к. 908. **РЕКОМЕНДУЕМ поштовою перекладом!**

2.

ПриватБанк			
Получатель платежа			
Организация банка	МФО банка	КОД ЕГРПОУ получателя	КОД ЕГРПОУ банка
ПриватБанк	305299	14360570	14360570
Счет получателя	IBAN	Дата	Сумма
29244825509100	UA74305299000026202675019272	01.10.2019	
Пополнение текущего счета 473121961188412, БОБРОВНИК ЮРИЙ ВИКТОРОВИЧ, 3048907279			

3. **СПОСОБ ПЕРЕВОДА MEEST Transfer Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH)** (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає оргвнес)

4. **СПОСОБ ПЕРЕВОДА Sigue Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH)** (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає оргвнес)

5. **СПОСОБ ПЕРЕВОДА Moneygram на Бобровник Юрій Вікторович (BOBROVNIK JURIY VIKTOROVICH)** (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає оргвнес)

6. **СПОСОБ ПЕРЕВОДА** (якщо оплата йде в одному платежі за дві і більше наукових робіт) **Western Union на Бобровник Юрій Вікторович (Bobrovnik Juriy Viktorovich)** (вказати код перекладу, Ф.І.О того, хто перекладає оргвнес)

ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

Научная степень и ФИО автора
по образцу Иван Петренко (Киев, Украина)

**Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)**

НАЗВАНИЕ СТАТЬИ (БОЛЬШИМИ БУКВАМИ)

Текст статьи

(Ссылки на литературу по тексту в квадратных скобках по образцу [1, с. 23])

Литература:

1. Евремов С. Михаил Коцюбинский / / Ефремов С. Избранное: Ст. науч. разведки. Монографии - К.: Наук. мысль, 2002. – 760 с.

Научный руководитель:

кандидат исторических наук Бобровник Юрий Викторович

Внимание!

После литературы (в правом углу указывается научный руководитель (для студентов и аспирантов)) подаются сведения об авторах (Ф.И.О. (полностью), телефон, E-mail, место работы или учебы, должность, ученое звание, ученая степень.

К участию в конференции принимаются статьи объемом до 7 страниц набранных в редакторе **WORD в виде компьютерного файла с расширением *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Междустрочный интервал 1,5. Поля со всех сторон 20 мм.** Материалы на конференцию принимаются по электронной почте по адресу: **neasmo@gmail.com (тема сообщения: 31.07.2022 г.)** (в случае если Ваш почтовик выбрасывает **ошибка не отправления** отправляйте на адрес **neasmo@ukr.net**) или на CD-дисках (дискеты не принимаются) с добавлением печатных материалов + отсканированную копию или ксерокс квитанции об оплате оргзноса. **В случае отправки научной статьи по электронной почте**, печатные материалы присылать не надо, а к статье, нужно прикрепить отсканированную копию квитанции об оплате оргзноса.

Адрес оргкомитета:

08401, Украина, Киевская обл., г. Переяслав, ул. Сухомлинского, 34, к. 908.

Контактное лицо в Украине и за рубежом: Бобровник Юрий Викторович

Контактный телефон: **+38 (097) 923 16 58**

E-mail: neasmo@gmail.com

ВНИМАНИЕ!

После того, как мы получили от Вас статью, Вы обязательно должны получить ответное сообщение: **«Вашу статью получили и приняли»**. Если такой ответ не поступил, через день после отправки, тогда обязательно позвоните в оргкомитет и сообщите о ситуации.

ВНИМАНИЕ! В случае если Вам нужен электронный сертификат, то в сведениях об авторе, укажите об этом. И мы Вам его вышлем по электронной почте **в течение двух недель после завершения проведения конференции.**

РАБОТЫ ОБЪЕМОМ более 7 страниц не принимаются!

Тексты, набранные междустрочным интервалом 1,0 **НЕ ПРИНИМАЮТСЯ!**

С результатами и форматом проведения подобных мероприятий можно ознакомиться по адресу **<http://conferences.neasmo.org.ua/>**

Участие в конференции – это отличная возможность осветить свои научные работы для студентов, аспирантов и преподавателей!

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УЧАСНИКІВ З УКРАЇНИ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,
студентське наукове товариство факультету історичної і соціально-психологічної освіти
«Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що 31 липня 2022 р. проводиться XLIX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії».

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостереження, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізноманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Грунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ

1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА

1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економікою.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ

1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VIII. МИСТЕЦТВО

1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

IX. ПЕДАГОГІКА

1. Дистанційна освіта у вищій школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Виборчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО

1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забезпечення.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ

1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ

1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

XVIII. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

1. Металургія
2. Гірництво
3. Ливарна справа
4. Машинознавство
5. Електротехніка
6. Теплотехніка
7. Гідротехніка
8. Радіотехніка
9. Будівництво

XIX. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.

1. Журналістика. Теорія та історія журналістики
2. Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.
3. Соціальна інформатика. Прикладні соціально-комунікаційні технології

XX. ФІЗИКА

1. Загальна фізика
2. Експериментальна фізика
3. Астрономія та фізика космосу
4. Молекулярна фізика
5. Ядерна фізика
6. Фізика металів
7. Фізика функціональних металів
8. Нанофізика

XXI. ХІМІЯ

1. Аналітична хімія
2. Неорганічна хімія
3. Органічна хімія
4. Фізична хімія
5. Хімія високомолекулярних сполук

XXII. МЕДИЧНІ НАУКИ

1. Фармацевтичні науки
2. Клінічна медицина
3. Профілактична медицина
4. Теоретична медицина

XXIII. КУЛЬТУРОЛОГІЯ

XXIV. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Оргкомітет конференції планує розміщувати доповіді на web-сторінці за адресою: <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Робочі мови конференції: українська, польська, російська, англійська, французька, білоруська, грузинська, вірменська, азербайджанська, казахська, узбецька, таджицька, киргизька, молдавська, туркменська.

Останній термін подання статей – 31 липня 2022 р. (включно).

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:

Оргвнесок – 100 грн. (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстака макету, редагування текстів, електронний сертифікат). Об'єм статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після закінчення роботи конференції за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/> натиснувши слова «ЗАВАНТАЖИТИ ЗБІРНИК».

Увага! Реквізити змінено. Кошти перераховуються на:

Картку Приват банку 4731 2196 1118 8412 (одержувач – **Бобровнік Юрій Вікторович**) та відправити SMS підтвердження про оплату на моб. 097 923 16 58 у повідомленні вказати прізвище учасника конференції.

Або на карту MONOBANK 5375 4141 0434 5920 (одержувач – **Бобровнік Юрій Вікторович**) (переказ через термінали **ІВОХ БЕЗ КОМІСІЇ**, для цього потрібно вибрати в меню **MONOBANK вказати номер карти та номер телефону 097 923 16 58**) після переказу орг. внеску потрібно відправити SMS підтвердження про оплату на цей же номер, у повідомленні вказати **ЛИШЕ** прізвище учасника конференції.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ПІБ автора
Місто
за зразком *Іван Петренко*
(Київ, Україна)

Секція, підсекція за зразком **ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**
(Методика викладання мови та літератури)

Назва статті (великими літерами)

Текст статті

(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1, с. 23])

Література:

1. Коцур В.П. Історія середніх віків: [у 2-х т.]. – Т.1. Раннє середньовіччя: курс лекцій. / В.П. Коцур, В.О. Балух. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 496 с.
2. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, Петренко Іван Петрович

Увага!

Після літератури (у правому куті вказується науковий керівник (для студентів та аспірантів)) подаються **відомості про авторів** (П.І.П. (повністю) телефон, E-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь).

До участі у конференції приймаються статті **обсягом від 5 до 7 сторінок** набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: **neasmo@gmail.com** (тема повідомлення: **31 липня 2022 р.** (у разі якщо Ваш поштовик викидає помилку не відправлення відправляйте на адресу **neasmo@ukr.net**)).

У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приватбанку ксерокопію квитанції не надсилається (достатньо відправити SMS вказавши прізвище **автора доповіді**).

Увага! У разі відправки статті та квитанції про оплату оргвнеску електронною поштою, надсилати друковані матеріали Укрпоштою не потрібно!

Увага! Після того, як ми отримали від Вас статтю, Ви обов'язково маєте отримати повідомлення-відповідь: **«Вашу статтю отримано та зараховано»**. Якщо така відповідь не надійшла через день після надсилання, тоді обов'язково зателефонуйте оргкомітету і повідомте про ситуацію.

Увага! У разі якщо Вам потрібний електронний сертифікат, то у відомостях про автора, вкажіть про це, і ми Вам його надішлемо електронною поштою на протязі двох тижнів після завершення проведення конференції.

Адреса оргкомітету:

08401, Київська обл. м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 34, гурт. 2, кім. 908.

Координатор – Бобровнік Юрій Вікторович

Контактний телефон: (097) 923 16 58.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ МЕНШЕ 3 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

З результатами та форматом проведення попередніх конференцій можна ознайомитися за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/>

ЗМІСТ / СОДЕРЖАНИЕ**СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ**

Владимир Матюх (Запорожье, Украина) ИННОВАЦИОННЫЙ ВЗГЛЯД НА ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ АППАРАТ АТИПИЧНЫХ КЛЕТОК	6
Руслан Яворівський (Тернопіль, Україна), Наталія Рубановська (Кам'янець-Подільський, Україна), Сердюк Вікторія (Тернопіль, Україна) ВИДОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ РОДУ ALLIUM L. У ФЛОРИ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ	7

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Юрій Бобровнік (Переяслав, Україна) РЕФОРМА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ...	10
---	----

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Алла Гречан, Артем Коба (Київ, Україна) ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	16
Віта Дяченко (Київ, Україна) ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	17
Наталія Ковда, Наталія Забарна (Ірпінь, Україна) НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	19
Наталія Осипенко (Херсон, Україна) DIGITAL-МАРКЕТИНГ ЯК ОСНОВА МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СЬОГОДЕННЯ	21
Ангеліна Спіцина (Київ, Україна) РОЛЬ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ	24

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Марія Поливач (Київ, Україна) ЗАРОДЖЕННЯ ПИСЕМНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.....	28
Юлія Різник (Черкаси, Україна) ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПОШТОВО-ТЕЛЕГРАФНИХ УСТАНОВ ЧЕРКАСЬКОГО ПОВІТУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	30

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Зоя Бондаренко, Альона Різник (Дніпро, Україна) МОРАЛЬНО-ЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ.....	34
Ірина Павленко (Суми, Україна) ПІДГОТОВКА ОСВІТЯН В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ.....	36
Ірина Павленко (Суми, Україна) ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ У ОСВІТНИХ ЗАКЛАДАХ.....	37
Наталія Романенко (Черкаси, Україна) ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ДИЗАЙНУ	39
Марина Ткачук (Вінниця, Україна) ВИКОРИСТАННЯ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ, ЯК МЕТОДУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	41

СЕКЦІЯ: ПРАВО

Дарья Савошевич (Гродно, Республика Беларусь) ЛИЧНОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО ПРЕСТУПНИКА.....	44
Юлія Суха (Одеса, Україна) РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ У ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТИВНИХ ВІДНОСИНАХ	45

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Наталія Мазур (Полтава, Україна) ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАПОБІГАННЯ ВИНИКНЕННЯ ДИСГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНИКІВ	48
Нұрданияқызы Гүлнұр (Талдықорган, Казахстан) АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ДИАГНОСТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОЕ ВРЕМЯ	49

СЕКЦІЯ: СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

Анастасія Дробязко (Київ, Україна) ВПЛИВ ХЛОРЕЛИ НА ОРГАНІЗМ ЩУРІВ	52
--	----

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Анастасія Андрєєва (Харків, Україна) ВИВЧЕННЯ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НОВА ДИСЦИПЛІНА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	55
Марина Курілко (Вінниця, Україна) ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІР ТЕЛЕФОНІЇ: SIP ТА IMS	56

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

Евгеній Бронський, Валентина Лебедева, Жанна Антихович (Павлодар, Казахстан) МОНІТОРИНГ МНОГОЛЕТНЕЙ ДИНАМИКИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЬНИКОВ г. ПАВЛОДАРА	59
Тамара Драч (Львів, Україна) ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСИЧНОГО ЕКЗЕРСІСУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ У ПОВІТРЯНІЙ АКРОБАТИЦІ НА ПОЛОТНАХ	61

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Alla Malysheva (Kyiv, Ukraine) SUBJECT AS LINGUISTIC NOTION	65
Ірина Солодовиченко (Київ, Україна) ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	66

СЕКЦІЯ: ФІЛОСОФІЯ

Світлана Радченко, Людмила Боровська (Київ, Україна) ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА БІЗНЕСУ»	69
Володимир Стеценко (Богуслав, Україна) ДМИТРО ЧИЖЕВСЬКИЙ — ІСТОРИК ФІЛОСОФІЇ УКРАЇНИ	72
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ	75

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Інформація для учасників из зарубєжных стран	76
Інформація для учасників з України	79

Українською, польською, російською, англійською, французькою, білоруською, грузинською, вірменською, азербайджанською, казахською, узбецькою, таджицькою, киргизькою, молдавською, туркменською мовами

Матеріали XLVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2022 р. – 83 с.

Материалы XLVIII Международной научно-практической интернет-конференции **«Проблемы и перспективы развития современной науки в странах Европы и Азии»** // Сборник научных трудов. – Переяслав, 2022 г. – 83 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровнік, кандидат історичних наук

Упорядники: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Верстка та дизайн: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав

Проведення XLVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії»** та видання збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційній підтримці **молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»**

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді» за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua>

Адреса оргкомітету конференції:

08401, Київська обл. м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

